

**T.C.
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**DIŞ RUSLAR ARGÜMANININ RUS DIŞ POLİTİKASINDAKİ YERİNİ
TRANSDİNYESTER SORUNU ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRMEK**
**EVALUATION OF THE PLACE OF THE RUSSIAN FOREIGN ARGUMENT IN
RUSSIAN FOREIGN POLICY THROUGH THE TRANSDINESTER PROBLEM**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Serhat Can DEMİRBAŞ

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Serdar KESGİN

Giresun 2021

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi 'nın ... başlıklı tezini incelemiş olup aday ... tarihinde, saat... da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Yeterlik tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)		
Üye		
Üye		
Üye		
Üye		

ONAY**...../...../201..****Prof. Dr. Güven ÖZDEM****Enstitü Müdürü**

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum ‘’Dış Ruslar Argümanının Rus Dış Politikasındaki Yerini Transdinyester Sorunu Üzerinden Değerlendirmek’’ adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../...

Serhat Can DEMİRBAŞ

ÖN SÖZ

Sovyetler Birliği'nin dağılıp halefi olarak Rusya Federasyonu'nun kurulması beraberinde günümüze kadar süre gelen birçok çatışma ve tartışmanında fitilini ateşlemiştir. Tarihin hemen hemen birçok döneminde Rus kimliğinin nasıl tanımlanması gerektiği noktasında çeşitli fikir ayrılıkları yaşanmasına ek olarak Sovyetler Birliği topraklarında kurulan yeni cumhuriyetler içerisinde azınlık durumunda kalan yaklaşık 25 milyona yakın Rus vatandaş kimlik sorununun daha da derinleşmesine yol açmıştır.

Doğu Avrupa'dan Asya'nın içlerine kadar uzanan Sovyetler Birliği'nin etki alanında kalan Rus diasporası noktasında Rusya Federasyonu'nun izlediği ve izleyeceği politikalar uluslararası arenada yaratacağı sonuçlar bakımından son derece önemlidir. Rusya Federasyonu bu diasporayı araçsallaştırarak halef devletler üzerinde baskı kurmak ve Ukrayna örneğinde görüldüğü üzere belirli bir bölgenin ilhakına varacak adımlar atmaktan geri durmamaktadır.

Bu bağlamda çalışma içerisinde, Rus etnik kimliğinin tanımı nedir? / Tarihsel süreç içerisinde bu tanım hangi değişim ve dönüşümleri yaşamıştır? / Rusya Federasyonu bu diasporayı dış politikada bir baskı aracı olarak kullanmakta mıdır? / Transdinyester'de bulunan Rus diasporasının beklenti ve talepleri karşısında Rusya Federasyonu'nun tutumu nedir ? gibi sorulara cevap aranmaktadır.

Nitel araştırma tekniğinin kullanıldığı tez çalışması kapsamında, ikincil kaynaklar olan Türkçe ve İngilizce metinlerde istifade edilmek suretiyle, konuya ilişkin basılı materyaller, kitaplar, makaleler, süreli yayınlar, analizler, haberler ve internet yayınlarından da faydalanılmaktadır. Ortaya koyulan çalışmanın en büyük eksikliği hiç şüphe yok ki birincil kaynak statüsünde bulunan Rusça kaynakların yeterince inlenememiş olmasıdır. Ancak buna rağmen Transdinyester sorununun, Rus diasporası üzerinden ele alınmış olması nedeniyle literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

Bu akademik çalışmanın ortaya koyulmasında ve son halini alıncaya kadar desteklerini benden esirgemeyen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Serdar KESGİN'e,

yardımlarını benden hiç esirgemeyen babam Adem DEMİRBAŞ, annem Asiye DEMİRBAŞ, kardeşim Berat Can DEMİRBAŞ'a ve yol arkadaşım Ümran DEMİRBAŞ'a teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

Rus milli kimliği tanımının dönem dönem farklılıklara uğraması, iktidarda ki güçlerin meşruluğunu arttırmak amacıyla bu tanıma kendi lehlerine olacak şekilde farklı tanım kalıplarına sokmaya çalışmaları Rus kimliğinin sürekli bir kriz girdabında kalmasına sebebiyet vermiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla post Sovyet coğrafyada azınlık statüsüne düşen Ruslar birçok sorunu da beraberinde ortaya çıkarmıştır. Rus diasporasının birçok yeni bağımsız cumhuriyete entegrasyonu aşamasında sorunlar çıkması ve Rusya Federasyonu'nun bu diasporayı bir dış politika baskı aracı olarak kullanmaya başlaması sorunların bugüne kadar süregelmesine sebebiyet vermiştir.

Post- Sovyet coğrafyada ortaya çıkan bu durum yalnızca Rusya Federasyonu ve Rus diasporasının yaşadığı cumhuriyetlerin ikili ilişkilerinden ziyade uluslararası arenada kargaşaya sebebiyet veren çatışmalara neden olmaktadır. Moldova toprakları içerisinde yer alan Transdinyester bölgesi de Rus diasporasının yoğun olarak yaşadığı post Sovyet coğrafyalarından birini oluşturmaktadır. Sovyetler Birliğinin son dönemleriyle bölgede Rus diasporasının başlattığı ayrılıkçı hareketlenmeler Moldova hükümeti ile silahlı çatışma boyutuna kadar ilerlemiştir. Her ne kadar sorunun çözümü noktasında uluslararası kuruluşlar ve Rusya'nın da dahil olduğu uzlaşma çalışmaları yürütülmüş olsa da hiçbiri tam olarak neticelendirilememiştir. Transdinyester meselesi günümüzde halen bir sorun olarak varlığını sürdürmekle beraber Rusya Federasyonu'nun farklılaşan tutumları sorunun çözümünü ertelemekten başka bir sonuca ulaştırmamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Rus Diasporası, Rus Dış Politikası, Moldova, Transdinyester.

ABSTRACT

The definition of Russian national identity differs from time to time, and the forces in power tried to put this definition into different definition concepts in their favor in order to increase the legitimacy of the Russian identity, causing the Russian identity to remain in a whirlwind of constant crisis. With the disintegration of the Soviet Union, the Russians, who were burdened with the minority status in the post-Soviet geography, also brought about many problems alongside. Issues arising during the integration of the Russian diaspora into many newly independent republics, and the Russian Federation's use of this diaspora as a foreign policy pressure tool caused the issues to continue until today.

This situation, which emerged in the post-Soviet geography, causes conflicts that lead up to turmoils in the international arena rather than the bilateral relations of the Russian Federation and the republics where the Russian diaspora live. The Transnistria region, which is located within the territory of Moldova, also constitutes one of the post-Soviet geographies where the Russian diaspora lives intensely. Following the last periods of the Soviet Union, the separatist movements initiated by the Russian diaspora in the region have progressed to the extent of armed conflict with the Moldovan government. Despite the reconciliation efforts, which include international organizations and Russia, have been carried out to solve the problem, none of them have been fully concluded. Although the Transnistria issue still exists as a problem today, the differing attitudes of the Russian Federation do not lead to anything other than delaying the solution of the problem.

Key Words: Russian Diaspora, Russian Foreign Policy, Moldova, Transnistria.

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AGİT: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

BDT: Bağımsız Devletler Topluluğu

BM: Birleşmiş Milletler (United Nations)

MSSCB: Moldova Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization)

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TMC: Transdinyester Moldova Cumhuriyeti

TMSSC: Transdinyester Moldova Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti

TABLÖLAR ve HARİTALAR DİZİNİ

Harita I: Eflak ve Boğdan.....	83
Tablo 1: 1989 Yılındaki Verilere Göre, Eski Sovyet Cumhuriyetleri'nde Yaşayan Rus Nüfusun Yüzdesi	72
Tablo II: Moldova'nın 1989-2004-2014 Yıllarına Ait Nüfusunun Etnik Değişimi.....	91
Tablo III: Transdinyester'in 1989-2004-2015 Yıllarına Ait Nüfusunun Etnik Değişimi.....	92
Tablo IV: Moldova'nın 2012-2016 Yılları Arasındaki Askeri Harcamaları ve GSYİH' daki Yeri.....	97

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ.....	vii
TABLolar ve HARİTALAR DİZİNİ.....	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. RUS ULUSAL KİMLİĞİNİN ORTAYA ÇIKIŞI ve DIŞ RUSLAR KAVRAMININ OLUŞUMU.....	5
1.1.Etnisite, Kimlik ve Milliyetçilik.....	5
1.1.1. Etnisite.....	6
1.1.2. Ulusal Kimlik.....	8
1.1.3. Milliyetçilik ve Ulus Devlet	11
1.1.4. Ulusal Kimlik ve Dış Politika	14
1.1.5. Konstrüktivizm ve Kimlik.....	17
1.2. Rus Ulusal Kimliğinin Tarihsel Kökenleri ve Çarlık Döneminde Rus Kimliğinin Gelişimi	23
1.2.1. Rusların Kökeni	23
1.2.2. Rusların Hristiyanlığın Kabulü ve Rus Kimliği.....	25
1.2.3. Üçüncü Roma Teorisi ve Ruslar.....	27

1.2.4. Panslavizm ve Rus Milliyetçiliği	31
1.2.4.1. Panslavizmin Doğuşu ve Gelişimi.....	31
1.2.4.2. Slavofiller.....	32
1.3. Sovyetler Birliği'nde Rus Kimliği ve Milliyetçiliği.....	33
1.3.1. Sovyetler Birliği'nde Milletler Politikası ve Stalin Dönemi Rus Kimliği ve Milliyetçiliği.....	33
1.3.2. Stalin Sonrası Dönemde Rus Kimliği ve Milliyetçilik.....	38
1.3.3. Gorbaçov Dönemi Rus Milli Kimliği.....	40
1.4. Rusya Federasyonu'nda Rus Kimliği ve Dış Ruslar Kavramının Ortaya Çıkışı.....	42

İKİNCİ BÖLÜM

2. SOVYETLER BİRLİĞİ SONRASI COĞRAFYADAKİ DIŞ RUSLARIN, RUS DIŞ POLİTİKASINDAKİ YERİ.....48

2.1. Sovyetler Birliği'nin Dağılmasıyla Eski Sovyet Topraklarında Kalan Rus Diasporasının Genel Durumu.....	48
2.1.1. Boris Yeltsin Dönemi'nde Rus Diasporasının Durumu	50
2.1.2. Vladimir Putin Dönemi'nde Rus Diasporasının Durumu.....	60
2.2. Rusya Federasyonu'nun Dış Ruslara Bakış Açısı ve Dış Politikadaki Yerleri.....	67
2.2.1. Rusya Federasyonu'nda Zamanla Değişen Dış Ruslar Algısı.....	67

2.2.2. Dış Rusların Yoğun Olarak Yaşadığı Bölgelerde Rusya Federasyonu'nun Dış Politika Yönelimleri.....	70
2.3. Dış Ruslar ve Yakın Çevre Siyaseti Çerçevesinde Rusya'nın Müdahaleleri.....	73
2.4. Rus Dış Politikası Aracı Olarak Rus Diasporası.....	77
2.5. Rusya Federasyonunun Güvenlikleştirme Bağlamında Dış Ruslara Bakış Açısı.....	79

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TRANSDİNYESTER SORUNU ve RUSYA FEDERASYONU'NUN KONUMU.....	83
3.1. Transdinyester Sorununun Ortaya Çıkışı ve Gelişimi.....	83
3.2. Transdinyester Sorununa Çözüm Arayışları ve Rusya Federasyonu'nun Konumu.....	88
3.3. Moldova ve Transdinyester'in Demografik Yapısı ve Bölgedeki Dış Rusların Talepleri.....	91
3.4. NATO ve AB Komşuluğunun Getirdikleri.....	94
3.5. Transdinyester'deki Rus Askeri Varlığı Karşısında Moldova'nın Konumu....	96
SONUÇ.....	100
KAYNAKÇA.....	105
ÖZGEÇMİŞ.....	120

GİRİŞ

Kimlik olgusu en basit haliyle süreklilik arz eden benlik duygusu ya da belirli bir grubu diğerlerinden ayırmaya yardımcı olan karakteristik özellikler olarak tanımlanabilir.¹ Bu hususta şunu da belirtmek gerekir ki kimlik kavramının evrensel olarak kabul görmüş bir tanımının bulunmaması aynı zamanda sosyal bilimler alanını fazlasıyla meşgul eden bir kavram olmasından ötürü antropoloji, sosyoloji, psikoloji, felsefe ve siyasal bilimler gibi farklı disiplinler tarafından yorumlanmasının önünü açmıştır.

Uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde de birçok kuram kimlik kavramını kendi perspektifinden anlamlandırmaya çalışmıştır. Bu kuramlar içerisinde realizm, kimliğin örtüşen vatandaşlık bağlarıyla şekillendiğini varsayarken, liberalizm ise kimlik olgusunu kişisel perspektifte ele alarak insanların her birini özgün kimliklere sahip birer birey olarak açıklamaktadır.² Kimlik konusu, geleneksel uluslararası ilişkiler kuramlarından olan realizm ve idealizm tarafından yeterince irdelenmemiştir. Bu kuramlar daha çok uluslararası aktörlerin davranışları, çatışma, savaş, mutlak güç ve fayda gibi konuları ana inceleme olgusu yapmışlardır. Kimlik kavramının geri plana atılmış olması ve kavramın bu konumdan çıkarılması geleneksel kuramcılarının ardından gelen eleştirel ve post-modern kuramcılar tarafından gerçekleştirilmiştir.³

Marksist teorisyenler kimlik olgusunu toplumsal sınıf kavramıyla anlamlandırmaya çalışmışlardır. Marksist kuramına göre, benzer ekonomik şartlarda yaşayan insanlar birbirleriyle özdeşleşme yönelimindedirler. Onlara göre kimliği oluşturan diğer etmenlerden olan etnisite, din ve milliyetçilik gibi kavramlar insanları manipüle ederek, yanlış biçimlenmelerine sebebiyet veren birer etken olduklarından terkedilmeleri gereken kalıplardır.⁴ Sosyal İnşacılık ya da konstrüktivizm ise kimlik olgusunu detaylı bir şekilde ele almıştır. Çıkarların temeli olarak kimlik olgusunu gören konstrüktivistlere göre dış politika ve güvenlik alanında kimliğin değiştirici

¹ Andrew Heywood, **Küresel Siyaset**, Çeviri; Nasuh Uslu, Haluk Özdemir, Adres Yayınları, (3. Baskı), Ankara, 2014, s.229.

² Andrew, a.g.e. , s.230.

³ Hakan Övüç Ongur, “Kimlik, Uluslararası İlişkilerde Kuram Yapımı ve 11 Eylül 2001 Olayları” , **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** Yıl:9 Sayı:17 Bahar 2010 s.138.

⁴ Andrew Heywood, a.g.e., s.230.

gücü uzun yıllar göz ardı edilmiştir.⁵ Bu bağlamda tez içerisinde Rus milli kimliğinin oluşumu konstrüktivist bir çerçevede ele alınarak, Rus kimliğinin tarihsel süreçte nasıl bir değişim ve dönüşüm yaşadığı ve bu sürecin Rus dış politikasına nasıl yansıdığı açıklanmaya çalışılmıştır.

Dünyadaki kadim uluslardan biri olan Ruslar, imparatorluk yapısından ayrılıp milli kimlik anlayışına geçişte, ideolojik değişimler çerçevesinde yeni bir dünyaya uyanmıştır. Bu yeni dünya Rus halkının hemen kabul edebileceği bir süreci beraberinde getirmemiştir. Zira, şimdiye kadar halkın kimliğini şekillendirmek için uygulanan tarz büyük sorunlar yaratmamış, Rusya sancılı bir dönemden geçmiş ve bazı kimlik unsurları hem hükümet hem de halk tarafından benimsenememiştir. Rusya'nın kimlik değişikliğinin bölgesel dış politikasını da etkilediği ve bu dış politika yönelimi onu sistemde getirdiği konumda ayrıca öne çıkarmaktadır. Rusya'nın tarihi geçmişinden tevarüs eden bazı dış politika projeleri Rus kimliği çerçevesinde şekillenmiştir. Bu bağlamda, değişen kimlik anlayışının Rus dış politikasını etkilemesi ele alınması gereken hususların başında gelmektedir.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Doğu Blok'unun çöküşüyle birlikte 50 yıl süren ve uluslararası ilişkilere hâkim olan ideolojik çatışmaya dayalı iki kutuplu sistem sona ermiştir. Bu değişim, Rus halkının büyük güç psikolojisinde bir kırılma ve Avrasya güç dengesinde bir boşluk yaratmıştır. Bu boşluk sadece bağımsızlığını yeni kazanan devletlerde zayıflığa ve belirsizliğe yol açmakla kalmamış, aynı zamanda Sovyetlerin dağılmasına da neden olmuştur.

Diğer yandan, Rus ulusal kimliğindeki bu değişim, aslında yaklaşık 70 yıldır komünist rejimin Rus halkının beklentilerini karşılayamamasından kaynaklanmaktaydı. Egemen komünist rejim, ülkeyi dünyanın geri kalanından tamamen uzaklaştırmış ve yabancılaştırmıştı. Tüm bu gelişmeler Rusya'daki değişimleri ifade etmektedir. Rusya'nın ilk dönüşümü çarlıktan komünizme, ikincisi komünizmden demokratik kapitalizme olmuştur. Boris Yeltsin'in siyaset sahnesinden

⁵ Helin Sarı Ertem, "Kimlik ve Güvenlik İlişisine Konstrüktivist Bir Yaklaşım: "Kimliğin Güvenliği" ve "Güvenliğin Kimliği", **Güvenlik Stratejileri**, Yıl 8, Sayı 16, s.177.

çıkıp yerini Vladimir Putin'e bırakmasıyla başlayan üçüncü dönüşüm bugün de devam etmektedir.

Tüm bu dönüşüm ve ulus-devlet olma yaklaşımı ile eski ihtişamlı günlerine dönüş çerçevesini, Sovyet bakiyesi Rusların 'Dış Rus' olarak tanımlanması ile birlikte değerlendirmek gerekmektedir. Sabık Sovyet coğrafyasındaki Ruslar, Rusya için oldukça önemli bir unsur ve eski imparatorluk günlerinin bir özlemi olarak ele alınmış ve bu kapsamda nitelenmiştir. Öte yandan, ulus-devlete dayalı uluslararası sistemde, büyük bir emperyalist geleneğe ve sosyalist geçmişe sahip bir devlet olarak Rusya, milliyetçilik çalışmalarında çok özgün bir örnek sunmaktadır. Rusya'nın evrenselci, dini ve emperyal söylemi, Çarlık Rusya'sının seyrinde tikelci, seküler ideolojinin önüne geçerken sosyalizmin evrensel dili, Sovyet Dönemi boyunca milliyetçi söylem üzerinde bir üstünlüğe sahipti. Ancak, Sovyetler Birliği'nin çöküşü ve çağdaş uluslararası ilişkilerin gerekleri, Rus siyasi elitlerini ve entelektüellerini Rusların kim olduğunu, Rus ulusunun ve ulus inşa sürecinde sınırlarının ne olduğunu tanımlamaya zorlamıştır.

Diğer yandan, Soğuk Savaş'ın bitmesi ve Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle bu dönemde donmuş çatışma bölgeleri, farklı etnik grupların ve halkların talepleri yeniden gündeme gelmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından birçok eski Sovyet Cumhuriyeti birbiri ardına bağımsızlıklarını ilan etmiş ve bu milletler için bir yeniden yapılanma dönemi başlamıştır. Bununla birlikte, bu yeniden yapılanma siyasi, ekonomik, sosyal ve demografik sorunlar tarafından engellenmiştir. Bu sorunların başında Rus halkı ve eski Sovyet Cumhuriyetleri'ndeki Rusça konuşan topluluklardan müteşekkil Rus diasporası gelmiştir. Eski Sovyet Cumhuriyetleri arasındaki sınırlar, 1991 yılında Minsk ve Almatı Anlaşmaları'yla uluslararası alanda tanınmış ve sonuç olarak 25 milyonu Rus olan 60 milyon insan kendi ülkelerinin dışında kalmıştır. Orta Asya'da Kazakistan, Türkmenistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Tacikistan, Güney Kafkasya'da Gürcistan ve Azerbaycan, Baltıklarda Estonya, Litvanya ve Letonya, Ukrayna'ya yerleşmiş olan etnik Rus halkı ve diğer Rusça konuşan etnik topluluklar, Beyaz Rusya ve Moldova, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra azınlık grupları haline gelmiştir. Bu yeni bağımsız devletler

ulusal kimliklerini yeniden yaratırken, Rus ve Rusça konuşan nüfusları ayrımcılık ve ötekileştirmeyle karşı karşıya bırakmıştır. Ancak, bu azınlık topluluklarının eski Sovyet Devletleri'nde karşılaştıkları sorunlar, Rusya iç siyasetini etkilemeye başlamıştır. Ek olarak, Rusya'nın “yakın yurtdışında” yaşayan Rus ve Rusça konuşan azınlıklar Rusya'nın bölgedeki gücünü artırmada kilit rol oynamışlardır.

Tez çalışması üç bölümden oluşmakta olup, ilk bölümde etnisite, ulusal kimlik, ulus devlet, dış politika ve konstrüktivizmin kimlik tanımlaması bağlamında kavramsal bir çerçevede ele alınmaktadır. Ayrıca bu bölümde Rus ulusal kimliğinin tarihsel kökenleri ve Çarlık Dönemi'nde Rus kimliğinin gelişimi açıklanmaktadır. Rusların Hristiyanlığı kabulü ile Ortaçağ'dan günümüze değişen ve dönüşen Rus kimliği değerlendirilmektedir. Yine bu bölüm içerisinde Sovyetler Birliği'nde Rus milliyetçiliği ve kimlik çabaları ile Rusya Federasyonu'nda dış Ruslar kavramının ortaya çıkışı açıklanmaya çalışılmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Sovyetler Birliği sonrası coğrafyadaki dış Rusların, Rusya Federasyonu dış politikasındaki yeri analiz edilmeye çalışılmakta olup, Rus diasporasının farklı yönetimlerdeki durumları ele alınmaktadır. Ayrıca, bu bölümde Rus dış politikası aracı olarak Rus diasporası farklı veçheleriyle değerlendirilmektedir.

Üçüncü bölümde ise, Transdinyester sorununun ortaya çıkışı ve gelişimi, soruna çözüm arayışları ve buna yönelik Rusya'nın tutumu, Moldova ve Transdinyester'in demografik yapısı ile bölgedeki dış Rusların talepleri ele alınmaktadır. Öte yandan, Moldova'nın North Atlantic Treaty Organization (NATO) ve Avrupa Birliği (AB) komşuluğunun getirdikleri, Transdinyester'deki Rus askeri varlığı karşısında Moldova'nın konumu da ayrıca değerlendirilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. RUS ULUSAL KİMLİĞİNİN ORTAYA ÇIKIŞI ve DIŞ RUSLAR KAVRAMININ OLUŞUMU

1.1. Etnisite, Kimlik ve Milliyetçilik

Fransız Devrimi, özellikle “özgürlük, eşitlik, kardeşlik” düşüncesi kapsamında toplumların yeni bir milliyetçilik terimi olarak algılarını etkiledi. Farklı milletlerden, geçmişlerden, dinlerden, mezheplerden ve kültürlerden insanlarla bir imparatorlukta yaşama yaklaşımlarındaki değişim, devrimin ardından derinden sarsıldı. Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi, imparatorlukların gerileme çağını ortaya çıkardı ve yeni, merkezi ve ulus merkezli ve kimlik odaklı bir devlet örgütü kurdu. Bu örgüt, sosyal ve politik yaşamın oluşumunu ve gelişimini sağlamada basitçe ulus-devlet olarak adlandırılmaktadır. Devletlerdeki homojenleşme, imparatorluklarda var olan heterojen nüfusu dönüştürdü. Devlet kurabilen topluluklar, imparatorlukların çöküş dönemini sorunsuz bir şekilde atlattı.

Ulusal kimliğin ortaya çıkışı, tarih sahnesinde ulus devletlerin inşasıyla aynı dönemde ortaya çıkmıştır. Ulus devlet inşasından önce, kapsama alanı olarak ulusal kimliğin önemi ve vatandaşlığın tanımı devletlerin temel konuları değildir. Bununla birlikte, devletlerin meşruiyeti kitlesel bağlılığa bağlıdır ve bu nedenle modern devletler, bu meşruiyeti kendi toprakları üzerinde sağlamak için çok sayıda faaliyette bulunmaktadır. Bu çerçevede, yeni bir ulus yaratma yönündeki tüm çabalara modern devlet tarihinde ulus inşası denilmektedir. Bir ulus inşa etmek, topraklarındaki tüm kimlikleri kapsayan bir ana kimliği tanımlama sürecidir ve kimlik oluşturma süreçleri ulus devletlerde son derece önemli bir rol oynamaktadır.

Nitekim ulus devletlerin homojenlik düzeyleri birbirinden farklı olsa da benzer kimlik oluşturma politikaları uygulamaktadır. Ulus devletler eğitim araçları, askeri güçler, yasalar, ideolojiler ve popüler kültür ve spor faaliyetleri aracılığıyla ulusal kimlik ve asimilasyon politikalarını kullanırlar. Genellikle bir ulus devletin inşası milletin bağımsızlığıyla başlar. Daha sonra meşrulaştırılmış bir merkezi idare, milli eğitim sistemi ve kültürel standardizasyonun kurulmasıyla devam etmektedir.

Bu sürecin temel amacı diğer gruplar, idareler, aşiretler veya bir şekilde feodal yapılar yerine halkın ulus devlet otoritesine sadakatini sağlamaktır. Bu nedenle, yerleşik bir ulus devlet, iç ve dış ayrılıkçı hareketlere karşı ulusal dayanışmasını koruma süreçlerini sürdürmektedir.

1.1.1. Etnisite

Antik Yunan'da ethne ve ethnos ile polis (site) kelimeleri arasında bir karşıtlık kurulmaktaydı. Ethne, Yunan kültüründen gelen ama şehir devletleri gibi örgütlenmemiş kendi tarihlerinin öznesi olmaktan uzak apolitik toplumlar olarak görülmüştür. Ortaçağ kilise geleneğinde, uzun süre Hristiyan olmayanları tanımlamak için kullanılan kavram, 19. yüzyılda etnik köken bazı modern kuramcılarca ırk sorununa referans olarak görülüyordu.⁶ Etnisite genellikle insanlığın antropolojik alt türleriyle karıştırılmaktadır. Tarihsel olarak ırk, Gobineau'nun ortaya koyduğu görüşlerde olduğu gibi, bazı grupların doğal olarak ortaya çıkan görünümüler temelinde ayırt edici bir biyolojik grup oluşturduğu anlamına gelmekte olup, ten rengi bunun indikatörü olsa da, saç rengi değildir. Bu nedenle ırksal farklılıklar, bir topluluğun üyeleri tarafından sosyal olarak önemli olduğu düşünülen fiziksel farklılıklar olarak anlaşılmalıdır.⁷

İrk, görünür fiziksel biçime sahip genetik bir kategori olmalıdır. Soyu vurgulayan genetik (soy bilimi) aynı anda dil, din, gelenek, renk, soy, yer ve sınıf gibi çeşitli bileşenlere sahip olabilen etnik köken farklı olgulardır. Örneğin, soy birliği mitinin kurulduğu ancak mezhep farklılığı olan Hırvatlar ve Sırpalar farklı etnisiteler olarak görülmekte ve bölgenin sorunları da etnik sorunlar olarak değerlendirilmektedir. Giddens, ırk kavramının yanlışlıkla değişmez ve biyolojik bir şeyi çağrıştırdığını iddia etmektedir. Bununla birlikte, etnisitenin dil, tarih ve din gibi

⁶ Jean-Loup Amselle, "Etni ve Kabile: Her Kapıyı Açan Kavramlar", **Uluslar ve Milliyetçilikler**, Derleyen: Jean, Leca, Çeviren: Siren, İdemen, İstanbul, Metis Yayınları, 1998, s.134.

⁷ Anthony Giddens, **Sosyoloji**, Çeviri: Şebnem, Pala Güzel, İstanbul, Kırmızı Yayınları, 2008, s.534.

kültürel uygulamalara ve belirli bir toplumdaki insanları diğerlerinden ayıran kıyafet ve dekorasyon tarzı gibi yönle atıfta bulunduğunu belirtmektedir.⁸

Tarihsel kullanımını ve insanın temelde farklı türlere bölünmesini savunan yaklaşım "ırk" teriminin fiziksel ya da sıralı olarak ilişkilendirilmesi, nüfusun fikir yapıları veya biyolojileriyle iletişimde öne çıktığını ileri sürenler için açık ya da gizli iletişim artık gözden düşmüş durumdadır. Bunlar, "etnik grup" terimlerinin ifadelerinde de kullanılmaktadır.⁹

Bu bağlamda, etnisiteye ilişkin göze ilk çarpan husus ırkla arasındaki farklar olarak değerlendirilmektedir. Aileye benzetme ve kan bağına referans vermek kolektiviteye bağlılık ve sadakatin garantisi olarak tanımlandığından ırk, ulus, sınıf, ve hatta tüm insanlık gibi kategorik kimliklerde gerek söylemde, gerek argüman şeklinde manipülatif olarak iddia edilmektedir. Öte yandan, etnisite sosyolojinin önde gelen kuramcılarının Max Weber'i de oldukça uğraştırmıştır. Weber, "bu etnik grup meselesini hemen ve toptan terk etmek en iyisi" ifadesini kullanmış, ancak akabinde etnisiteyi, fiziki, örfi veya ananevi benzerlikleri veya müşterek göç ve sömürgeleşme geçmişleri nedeniyle aynı atadan geldiğine öznel şekilde inananlardan müteşekkil bir topluluk olarak ifade etmiştir.¹⁰

Etnik bir grup, üyelerinin "ortak soy efsanesine" olan inancından oluşur.¹¹ Bir etnik grubun belirleyicisi, üyelerin kendilerini kökene veya kültürel unsurlara dayalı olarak farklı bir kimliğe sahip olarak algılamalarıdır. Dil, din ve kültürel öğeler etnik grupları sosyal anlamlarla yüklü oldukları ölçüde ayırt etme işlevi görür.¹² Etnisite aynı zamanda günlük yaşamın davranış ve alışkanlıklarını ifade eder. Nasıl "odayı toparlayıp, en rahat şekilde yediği, kendini nasıl yıkadığı" etnik grup tarafından

⁸ Giddens, a.g.e. , s. 535,537.

⁹ Steve Fenton, Etnisite, **İrkçilik, Sınıf ve Kültür**, Çeviren: Nihat, Şad, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2001, s. 5.

¹⁰ Semra Somersan, "Babil Kulesi'nde Etnilerden Ulus Devletlere", **Doğu Batı**, Ankara, Doğu Batı Yayınları, Şubat-Nisan 2008, s.44, s.75.

¹¹ Ahmet Yıldız, **Ne Mutlu Türküm Diyebilene**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s. 41.

¹² Lois Beck, "Tribes and the State in Nineteenth- and Twentieth-Century Iran", **Tribes and State Formation in the Middle East**, Editör: Philip S. Khoury and Joseph Kostiner, University of California Press, USA, 1990, s. 196.

belirlenir.¹³ Etnisite, zorunlu olarak azınlık gruplarına atıfta bulunan bir terim olmamakla beraber, bir etnik grup ve ulusal kimliğin en yakın ilişkili olduğu hegemonik grupta olabilmektedir.¹⁴

Kabileler, etnik olarak tanımlanmış daha büyük gruplar içinde sosyopolitik olarak organize edilmiş alt gruplar olarak düşünülebilir. Kabile ve etnisitenin ortak özelliği, “çağdaş koşullar bağlamında sürekli olarak gözden geçirilmiş tarih ve gelenek kavramlarına dayanan hayali özdeşlikler” olmalarıdır.¹⁵ “Etnisite, kabileden daha geniş, daha kapsayıcı bir yapıdır. Kabile terimi, bir tür sosyopolitik örgütlenmeye atıfta bulunarak ortaya çıkarken, etnik grup ifadesi kültürel olarak tanımlanmış bir öz-bilinci vurgulamaktadır.”¹⁶

1.1.2. Ulusal Kimlik

İnsanlar cinsiyetlerine, ailelerine, vatandaşlıklarına, bölgelerine, ırklarına veya dinlerine göre birden fazla kimliğe sahiptir. Bütün bu kimlikler bir dereceye kadar değiştirilebilse de toplumsal cinsiyet kategorisi diğer kimlikler arasında en temel ve evrensel olarak kabul gören kategoriler olarak sıralanmaktadır. Bu konuda önde gelen bir bilim adamı olan Anthony Smith, cinsiyetin yanı sıra yerel, bölgesel, sosyo-ekonomik, dini ve etnik kimlikler gibi çeşitli kolektif kimliklerden bahsetmektedir.

Smith, ulusal kimliğin unsurları aracılığıyla bir tanıma ulaşmak için tümevarımsal bir yöntem izlemektedir. Ulusal kimliği açıklamak ve kültürel topluluğu politik olandan ayırmak için Smith, Friedrich Meinecke tarafından geliştirilen 1908'de "Kültürleşme" ve "Staatsnation" kavramlarına atıfta bulunmaktadır. "Kültür" (kültürel ulus), büyük ölçüde pasif olarak tanımlanmakta ve

¹³ Brenda Shaffer, *Sınırlar ve Kardeşler – İran ve Azerbaycanlı Kimliği*, Çev. Ali, Gara , Vusal Kerimov, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 13.

¹⁴ Yıldız, a.g.e., s. 41.

¹⁵ Beck, a.g.e., s. 189.

¹⁶ A.g.e., s. 196.

kültürel topluluk ile "Staatnation" (Ulus-Devlet), aktif, kendi kaderini belirleyen politik ulus olarak nitelenmektedir.¹⁷

Smith, Antik Yunan'da kendi egemenliklerinin ve çıkarlarının peşinde olan kolektif şehir devletleri olduğu için, o zamanın eşsiz bir Yunan ulusundan söz edemeyeceğimizi öne sürer. Ancak, bu süre zarfında kültürel ve etnik Yunan topluluğu vardı. Bu bakımdan milli kimlik, anlamı bakımından yeterince güçlü olmasa da, bir miktar siyasi topluluk duygusu içermektedir. Bir siyasi topluluk içinde bazı ortak kurumlar ve topluluk üyeleri için benzersiz bir haklar ve görevler kodu olmalıdır. Sonuç olarak, bir topluluğun üyelerinin ait olduklarını düşündükleri iyi tanımlanmış bir bölgeyi ifade eder. Tüm bu varsayımlar, bizi Batı modeline dayalı ulus kavramına götürmektedir. Smith, Batılı ulusal kimlik modeli ile etnik ulusal kimlik arasında ayrım yapar. Uluslar, Batılı ulusal kimlik modelinde heterojenik özelliklere sahip kültürel topluluklar olarak tanınır ve üyeleri ortak tarihi anılar, semboller, efsaneler ve gelenekler etrafında birleşir. Batılı olmayan ulus kavramının temel özelliği, bir doğum topluluğu ve yerli kültürü içerir. Bu tanımda millet, ortak ataya dayanan bir topluluk olarak tanımlanabilir.¹⁸

Parametrelere göre üyeleri için tarihi bir bölge veya vatan, ortak mitler ve tarihi hatıralar, kitlesel bir halk kültürü, tüm üyeler için ortak yasal haklar ve görevler, bölgesel hareketliliğe sahip ortak bir ekonomi gibi ulusal kimliğin bazı temel özellikleri bulunmaktadır. Bu bağlamda, bir milleti “tarihi bir bölgeyi, ortak mitleri ve tarihi hatıraları paylaşan, bir kitle, halk kültürü, ortak bir ekonomi ve tüm üyeler için ortak yasal hak ve görevleri paylaşan isimlendirilmiş bir insan nüfusu olarak tanımlayabiliriz.” “Milletin kökeni nedir?” sorusuna kapsamlı bir cevaba ulaşmak için ulusal kimliğin net bir tanımı bulunmamakla birlikte, bu olgunun kökenini bulmak doğası gibi zordur. Smith, bu soruyu şu gibi birkaç soruya böler: “Ulus kimdir? Millet neden ve nasıl, ne zaman ve nerede tesis edilmiştir?” Ulusal kimliğin kökenlerini ve gelişimini anlamak için etnisite kavramı analiz edilmelidir. Bu bağlamda, Pierre L. van den Berghe, etnik kökenlerin birbirleriyle etkileşime giren bireysel gruplar tarafından yaratıldığını öne sürer. Bununla birlikte, Smith etnik

¹⁷ Anthony D., Smith, **National Identity**, Penguin Books, 1991, s. 8.

¹⁸ A.g.e., s. 12-13.

kategoriler ve etnik topluluklar arasında ayrım yapar. Etnik kategoriler, ayrı ve farklı kültürel ve tarihi özelliklere sahip bir insan nüfusu grubu olarak görülmektedir. Öte yandan, bir etnik topluluğun altı ana özelliği şu şekildedir;¹⁹

- Kolektif bir özel isim,
- Bir ortak soy efsanesi,
- Paylaşılan tarihi anılar,
- Ortak kültürün bir veya daha fazla farklılaştırıcı ögesi,
- Belirli bir "anavatan" ile bir ilişki,
- Nüfusun önemli kesimleri için dayanışma duygusu.

Bu çerçevede, “Etnik topluluklar ne zaman uluslara dönüşür?” sorusu önem kazanır. Devletin oluşumu sırasında etnik topluluklar ulus haline gelir. Ancak, her devlet tek bir millettten oluşmaz.²⁰ Van den Berghe'ye göre ulus, siyasallaşmış bir etnisitedir. Bu bağlamda, Smith yanal ve dikey etnik toplulukları birbirinden ayırır. Etnik toplulukları bir bölgeyle sınırlamayan Smith, etnik toplulukların kendi sınırları içindeki diğer topluluklarla ilişkili olduğunu öne sürmektedir.²¹ Yanal etnik topluluklar, sınırların ötesine geçen azınlık gruplarıdır. Dikey etnik topluluklar, belirli bir bölge içindeki tüm sınıfların başarılı bir şekilde bütünleşmesi olarak tanımlanır.

Milliyetçilik, ulusal kimliği anlamak için önemli kavramlardan biridir. Modernist yaklaşıma göre, ulusal kimliği ortaya çıkaran milliyetçiliktir. Milliyetçilik, yeni ulusların oluşumunda önemli bir rol oynar. Milliyetçilik, 18. yüzyılın sonlarında siyasi bir ideoloji olarak ortaya çıkmasına rağmen, eski ve tarihi motifler içermektedir. Smith'e göre milliyetçilik politik ideoloji, sosyal hareket ve bir tür

¹⁹ Smith, a.g.e., s. 14.

²⁰ A.g.e., s. 19.

²¹ Atsuko Ichijo, Gordana Uzelac, **When is the Nation?**, Routledge, 2005, s. 114.

kültür olarak kabul edilir. Bu bakımdan bize milliyetçiliğin birkaç tanımı ulusları veya ulus devletleri kurma ve sürdürme sürecinin tamamı,

- Millete ait olma bilinci, güvenliği ve refahı için duygu ve özemlerle birlikte,
- "Ulus" ve rolünün dili ve sembolizmi,
- Ulusal özemlerin ve ulusal iradenin gerçekleştirilmesi için ulusların kültürel doktrini ve ulusal irade ve reçeteleri içeren bir ideoloji,
- Ulusun hedeflerine ulaşmak ve milli iradesini gerçekleştirmek için sosyal ve politik bir hareket,

şeklinde tanımlanmaktadır.²²

Smith'e göre bölge, tarih ve topluluk, çoğunlukla milliyetçi ideolojiye, dile ve simgelere hizmet etmek için kullanılan üç ana referanstır. Ayrıca, Smith milliyetçiliği sivil/teritoryal ve etnik milliyetçilik olarak ikiye ayırır. Sivil milliyetçilikte, bir topluluğun bireyleri ortak bir birlikte yaşama arzusuna sahiptir ve bu nedenle kimlikleri etnisiteye dayalı değildir. Ernest Renan, bu ortak arzuyu “günlük bir plebisit” olarak adlandırmıştır. Bölgesel milliyetçilik, belirli bir bölgenin tüm sakinlerinin bir ulus oluşturduğunu iddia eder. Etnik milliyetçilik Anthony Smith tarafından Batılı olmayan milliyetçiliğin eş anlamlısı olarak kullanılmaktadır. Bu kavram etnisiteye dayanır ve ortak soy ve kalıtım içerir.

1.1.3. Milliyetçilik ve Ulus Devlet

Tarih boyunca insanlar Fransız Devrimi'ne kadar aile, kabileler, şehir devletleri ve imparatorluklar gibi çeşitli topluluklarda yaşamışlardır. Bu dönemde egemenlik algısı farklı güçlere bağlıydı. Bir hükümdarlık aracı olarak bir hanedan veya kutsal bir fenomen, kilise, din adamları veya Tanrı'nın kendisi kullanıldı. İmparatorluklarda yaşayan insanlar, 18. yüzyılda Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan yeni fikirleri düşünmemişlerdir. Özgürlük, eşitlik, kardeşlik ve adalet

²² Ichijo ve Uzelac, a.g.e., 72.

fikirleri, insanların bir vasal değil bir devletin eşit vatandaşları olmayı talep etmelerinin yolunu açtı. İmparatorlukların hükümdarlığında ulusal kimlik duygusu olmamıştır. Bununla birlikte, dönüşüm yüzyılı, kuralcı yaklaşımlara meydan okumuştur.

Ulus devlet, ana siyasi yapı olarak 1648'deki Vestfalya Barış Antlaşması'na dayanmaktadır. Bu nedenle, ulus devlet ve uluslararası sistem Avrupalı bir karaktere sahiptir.²³ Bugün ise ulus devletin doğasına aykırı olduğu düşünülen ve Avrupa bütünleşmesi olarak adlandırılan gelişmeler bu bağlamda görülebilir. Ulus devlet ve ulus devletten günümüze kadar örnek teşkil eden bir sosyal altyapının inşasıyla uğraşan devletler sistemi ekonomik faaliyette bulunmuştur.²⁴

"Ulus" (nation) kelimesi Latince "nasci" fiilinden gelir. Bu, aynı yerde doğan bir grup insan anlamına gelir. Daha sonra Ortaçağ üniversitelerinde aynı bölgeden veya ülkeden gelen öğrencilere atıfta bulunulmuştur. Yavaş yavaş, "ulus" terimi, Ortaçağ düzeninde herhangi bir siyasi veya manevi otoriteyi temsil eden sosyal elit sınıfı tanımlayan yeni bir anlamla şekillendi. Üstelik 16. yüzyılda İngiltere'de demokratikleşme sürecinin ardından ulus kavramının bugünkü anlamı netleşmeye başladı. Liah Greenfeld'e göre, egemenliğin halk içindeki konumu ve modern ulusal fikrin özünü oluşturan çeşitli katmanları arasındaki temel eşitliğin tanınması, aynı zamanda demokrasinin temel ilkeleridir. Demokrasi milliyet duygusuyla doğmuş, milliyet duygusu ve milliyetçilik de aslında devletle birlikte ortaya çıkmıştır. Egemenlik, demokratikleşme sürecinden önce merkezi bir aygıt ve çoğunlukla otoriter bir aygıt edinmiş bir devlette somutlaşmıştır.²⁵

Diğer, milliyetçilik kavramının beş aşaması bulunmaktadır:

- İlk aşama, belirgin etnik farklılıkların olmadığı çıkış hattıdır.

²³ Serge Latouche, **Dünya'nın Batılılaşması**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1993, s. 89.

²⁴ Charles Tilly, **Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu**, İmge Kitapevi, Ankara, 2001, s. 66.

²⁵ Alain Dieckhoff, Christophe Jaffrelot, **Revisiting Nationalism: Theories and Processes**, Palgrave Macmillan, New York, 2005, s.2.

- İkinci aşama olan milliyetçi ayaklanmada etnik köken kendini göstermeye başlar.
- Üçüncü aşamada, dine dayalı etnik imparatorlukların, hanedanların ve meşruiyetin çöküşü gündeme gelir. Milliyetçilik, siyasi meşruiyetin tek kaynağıdır. Ancak, devletler etnik azınlıklar içerdiği için bu anlamda yine eski sorunlarla karşı karşıya kalırlar.
- Dördüncü aşamada manevi tedbirler kaldırılacaktır. Ek olarak, etnik homojenlik yaratmak için milliyetçilik acımasızca davranır.
- Sanayileşmeden sonra son aşamada milliyetçiliğin gereksinimleri büyük ölçüde uygulanmaktadır. Milliyetçiliğin yoğunluğu bu aşamada azalmakla birlikte yok olmamaktadır.²⁶

Ulus düşüncesi, ilk olarak 1689'da, milli egemenliğe dayanan ve ulus devletin ortaya çıkışının temelini oluşturan anayasal monarşinin kabulüyle İngiltere'de vatandaşlık hakları gündeme gelmiştir.²⁷ Daha sonra Fransız ve Amerika devrimleriyle birlikte ulus fikri, siyasi ve sosyal organizasyonda evrensel bir konum haline geldi. 19. yüzyıldan itibaren modernleşme sürecinin yeniden inşasında ulus, devlet ve toplum önemli bir araç haline gelerek, 20. yüzyılın milletler çağı olmasına neden olmuştur.²⁸

Siyasi olarak ulus, diğer otorite biçimlerinin geçerliliği konusunda son sözü söyleyen mutlak bir otoriteye sahiptir ve gerekirse bunları ihlal etme hakkına sahiptir. Devletin tekeline aldığı şiddet ile sosyal güç zayıflatılmış, dolayısıyla ulus devlet kalkınmaya hazırlanmıştır.²⁹ Ulus, idarenin merkezileştirilmesi ve tüm yetişkin vatandaşların siyasi katılımı eşit katılımı ilkelerine sahiptir. Bireylerin

²⁶ Smith, a.g.e., s. 14-19.

²⁷ Yves Santamaria, "Ulus-Devlet", **Uluslar ve Milliyetçilikler**, Metis Yayınları, İstanbul, 1998, s. 22.

²⁸ Dominique Schnapper, **Yurttaşlar Cemaati**, Kesit Yayıncılık, İstanbul, 1995, s.17.

²⁹ Ahmet Çiğdem, **Bir İmkan Olarak Modernite; Weber ve Habermas**, İletişim Yayınları, 1997, İstanbul, s. 163.

iktidar olarak ikiye bölünmesi ve ulus devlette yönetilmesi, siyasi gücün ve toplumun yükselmesine neden oldu.³⁰

1789 Fransız Devrimi, bu konudaki yaklaşımı geliştiren ve değiştiren yeni bir adımdı. Vurgulandığı üzere, devrimci doktrin halkı tüm siyasi iktidarın yazı tipi olarak tanımlayarak, halkı ve devleti aynı terimler haline getirmiştir. Devlet benimdir (L'Etat c'est moi), devlete dönüşen halktır (L'Etat c'est le peuple). Halkın egemenliği devlette somutlaşırken, aynı zamanda devlet bürokrasisi de sınırları içindeki nüfusu homojenleştirmeye ve halkın ulusal bağlılığını güçlendirmeye çalışmıştı. Sonuç olarak millet, nihayetinde devlet ile tebaları arasındaki “ulus-devlet” gibi ilişkiyi ortaya çıkardı.³¹

Öte yandan, feodal toplumun dönüşümünün ve kapitalizmin dönüşümünün bir işareti olarak ulus devlet, politik, ekonomik, kültürel ve entelektüel alanda yeni bir sosyal değişim biçimi olarak ortaya çıktı. Ulus devlet kurgusu, adı modern bir ulus olan yeni bir tür topluluk yaratmış ve cemaat üyeleri arasında farklı bir yaşam tarzını yansıtan politik bir birlik sağlamıştır. Bu nedenle, ulus devlet ortaya çıkışından itibaren dünya çapındaki siyasi ilişkinin merkezinde yer almıştır. Değişimlere rağmen başlangıcından bu yana yaşadığı meşru güç kullanımı, vergilendirme gücü ve dolayısıyla ekonomik hayata katılma ve kültürel yaşama yön verme üzerindeki tekeli bırakmadı. Modern ulus devletin temel ekonomik fikrini oluşturan kapitalizmin gelişimi, devletin işleyişini değiştirmiştir. Modern devlet temelde ulus devlettir.³²

1.1.4. Ulusal Kimlik ve Dış Politika

Uluslararası ilişkiler ile kimlik kavramı arasındaki ilişkiler son dönemde dış politika bağlamında daha fazla analiz yapılmasına neden olmaktadır. Devletlerin, kimlik oluşumunun vazgeçilmez şartları olan "biz" ve "onlar" yaklaşımlarını

³⁰ Jean Leca, “Neden Söz Ediyoruz?”, **Uluslar ve Milliyetçilikler**, Metis Yayınları, 1998, İstanbul, s. 13.

³¹ Jaffrelet Dieckhoff, a.g.e., s. 3.

³² Gordon Marshall, **Sosyoloji Sözlüğü**, Bilim ve Sanat, Ankara, 1999.

tanımlamak, belirlemek ve ayırt etmek üzere dış politikaya ihtiyaçları vardır. Ayrıca, devletler dış politika marifetiyle uluslararası arenadaki mevcudiyetini ortaya koymaya çaba sarf etmektedir. Milli kimlik ile dış politika alakasının daha iyi ele alınabilmesi bakımından dış politikadaki inanç manzumesi ve karar vericilerin algılarına önem verilmesi gerekliliği bulunmaktadır.

Bu yaklaşım kapsamında, Paul Kowert bir ülkenin diğer ülkelerle dost veya düşman ayrımını ulusal kimliğine göre belirlediğini de belirtir. Kowert, yapısal realistlerin ve neo-liberallerin bu konuda farklı düşündüklerini belirtmektedir. Yapısal realistlere göre diğer devletler potansiyel olarak düşman olsa da, neo-liberaller devletleri potansiyel düşman olarak değerlendirmemektedir. Neo-liberaller, özellikle demokratik ülkelerde barışçıl yöntemlerle yönetilen ülkelerin barışçıl yöntemleri ön plana çıkardığını belirtiyor. Yapısalcılar, devletin ve dahi liderlerinin kendilerini ve diğer devletleri nasıl gördüğünün dış politika davranışlarını açıklayacağına inanmaktadır. Bu nedenle, dış politika açıklamasında kimlik ve kültür unsuruna vurgu yapmakta ve yapı ile aktör ikileminden kimlik ve kültür kodlarıyla hareket eden aktörün daha belirleyici olduğunu iddia etmektedirler.³³

Ulusal kimliğin dış politikayla ilişkisi ulus ve etnisitenin siyasi yapılarda icadının, çatışmaya odaklanarak “öteki” yaratmanın bir yolu olmasından ibaret olarak değerlendirilmektedir. Bu sayede, milli kimliğin oluşumunda hissedilen “öteki”yle çatışma gereksinimi dış politika üzerinden yürütülmekte ve ulus içindeki farklılıklar dış politika kaldıracı üzerinden daha kolay homojenleştirilmektedir. Bu nedenle, devletler ve milletler, “dış dünya”yla ilişkilerinde toplumsal bütünlük ve birlik tesis etmeye gereksinim duymaktadır. Başka bir ifadeyle “biz” ile “onlar”ı tanımlamak ve ayırt etmek için dış politikadan destek almaktadır.³⁴

“Biz” ve “onlar” tarafından tanımlanan bir kimlik oluşturma alanı olarak dış politika, aynı zamanda “sınır üreten” bir işlev de üstlenmektedir. Sınırın teşekkülü haliyle dışarıdakini, yani “öteki”yi dışlayan ve “bizi” içeride tutan ve yaratan bir netice üretmektedir. Bu nedenle, sınır, tanımlı gereği bir güvenlik problemi meydana

³³ Paul A. Kowert, “National Identity: inside and out,” *Security Studies*, Cilt:8, Sayı:1, 1994, s. 1.

³⁴ Zeynep Dağı, *Kimlik, Milliyetçilik ve Dış politika Rusya’nın Dönüşümü*, Boyut Kitapları, İstanbul, 2002, s. 141.

getirmektedir. Güvenlik ve tehdit durumu, devletin önce iç alanını güvenli ve esnek hale getirmesini gerektirmektedir. Bu nedenle, sınır “iç”inin kuvvetlendirilmesi, devlet, millet ve birey arasında birliği tesis edecek ortak paydaların belirlenmesi şeklinde nitelenmekte ve bu “ulusal kimlik” şeklinde tezahür etmektedir.³⁵ Bu nedenle, güvenlik sorunu, bireyin ulus ve devlet gibi müşterek varlıklara olan güveninin meşru ve kaçınılmaz “ortak ve ortak paydası”nı teşkil, sosyal ve politik kolektif varlıklar ile kader birliği ulusal kimliğin üretimine katkı sağlamaktadır. Genel bir vatanseverlik duyarlılığının ötesinde, bu kimlik inşa etme biçimi, farklılıkları reddettiği, ulusal birliği ve homojenliği dayattığı için bir süre sonra “iç”teki insanlarda güvensizliğe yol açabilmektedir. Heterojenliğe dayanan bir ulusal ve siyasi yapının, özellikle Rusya gibi heterojen siyasi, etnik ve dini toplumlarda uzlaşmaya dayalı bir güvenlikten ziyade, homojenliğin dayatılmasına direnen bir gerilim yaratma potansiyeli bulunmaktadır.

Tüm bu yaklaşımlar ışığında, dış politikanın “ulus yaratma”, yani milli kimlik oluşturma, muhafaza etme ve pekiştirme sürecinin vasıtalarından biri olduğu söylenebilecektir. Dış politika, ulusal varoluşa yönelik tehditlerin ve tehlikelerin belirginleştiği bir alan olup, bu alandaki faaliyetler özünde ulusal kimliği ilgilendiren konuları içermektedir. Bu nedenle, dış politika tanımı gereğince milli kimliğin üretimi ve pekiştirilmesiyle ilintilidir. Soğuk Savaş dönemine bakıldığında, Doğu blokundaki bir devletin Batı blokunun herhangi bir kurumunda yer almasının olanaksız olduğu görülmektedir. Bu durum Soğuk Savaş’ın bitmesi sonrasında 1990’lardan itibaren hayata geçmeye başlamıştır. Doğu Avrupa ülkelerindeki değişim ve dönüşümler dış politikaya da sirayet etmiş ve anılan ülkeler AB, NATO, Avrupa Konseyi ve AGİT gibi Batı kurumlarında yer almaya başlamıştır. Aynı şekilde Sovyetler Birliği’nin dağılması sonucunda ideoloji ve ülke içi anlayış değiştikçe, Rusya’nın dış dünya algısında da değişiklikler olmuştur. Batı şeytan olmaktan çıkarılmış ve bir “dost” olarak algılanmaya başlanmıştır.³⁶

³⁵ D. Campbell, **Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity**, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1992, s.12.

³⁶ İlhan Uzgel, *Ulusal Çıkar ve Dış Politika: Türk Dış Politikasının Belirlenmesinde Ulusal Çıkarın Rolü 1983-1991*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997, s.9.

Netice itibariyle, ulusal kimliğin tesisinde devletlerin ciddi müdahalelerinin yanında, devletlerin politikaları üzerindeki ulusal kimliğin de etkileri bulunabilmektedir. Ulusal kimlik, devlet ve dış politika ekseninde karşılıklı etkileşimlerle örülmüş kompleks bir hal olmadığı, ancak dış politika ve güvenlik söylemi marifetiyle ulusal kimliğin şekillenmesinin önemli olduğu vurgulanabilecektir. Bu nedenle, “milli kimlik” kavramının bir dış politika kaynağı olabileceğini ifade etmek mümkündür. Buna ilave olarak, hükümetler stratejik dış politika hedeflerine ulaşmak üzere ulusal kimliğe ağırlık verebilmektir. Bu bağlamda, ulusal kimliğin tahrik ve teşvik edilmesi birey, ulus ve devlet birlikteliği meydana getirmek suretiyle, dış politika hedefleri için ulusal ve kamuoyu gücünün seferber edilmesine ve toplumun dış politikaya desteğinin artırılmasına yol açmaktadır.

1.1.5. Konstrüktivizm ve Kimlik

Uluslararası ilişkiler literatüründe konstrüktivist teori idealizm-realizm, gelenekselcilik- davranışsalılık ve pozitivism-post pozitivism tartışmalarını takiben ortaya çıkmış ve alandaki en önemli paradigmalardan birisi haline gelmiştir. Kuramsal anlamda 1990’lardan önce de var olan kontrüktivizmin literatüre girişi Alexander Wendt’in yaptığı çalışmaları sonrası gerçekleşmiştir.³⁷ Konstrüktivizmi pozitivism post-pozitivism arasında bir orta yol olarak kabul edenler de vardır.³⁸ Çünkü konstrüktivizm pozitivismde olduğu gibi bir doğa ile toplumun birliğini kabul ederken, toplumun kendine has bir varlığı olduğunu da kabul eder. Doğa tamamen sosyal olarak kabul edilmektedir konstrüktivizmde. Doğa ve toplum arasında kurduğu güçlü ilişki ve açıklayıcılık gücü nedeniyle uluslararası ilişkiler için güçlü ve sistematik bir düşünme biçimidir.³⁹ Dannreuther' a göre ise konstrüktivizm politik bir teori değildir, ilkelerini herhangi bir uluslararası ilişkiler teorisine uygulama

³⁷ Alexander Wendt, “Constructing international politics”, **International security**, Vol 20, No1, 71-81.

³⁸ Merve Battal , ‘‘Konstrüktivizm ve Kimlik: Türkiye’nin Bosna-Hersek Savaşı Politikasının İncelenmesi’’, **TroyAcademy**, Cilt 6, Sayı 1, s.288.

³⁹ Sezgin Kaya, ‘‘Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar’’,**Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**. Cilt 63, Sayı 3, s.92.

kapasitesi olan sosyal bir yaklaşımdır. Konstrüktivizmin ilk katkısı, güvenlik analizinin neden ve nasıl arayışını vurgulayarak geleneksel Uluslararası İlişkiler teorilerine sosyolojik bir bakış açısı getirmesidir ikincisi ise, “kimliğe ve kültüre verdiği önem”dir.⁴⁰

Konstrüktivizmi bir paradigma olarak güçlü kılan, fikirleri yapısal faktörler olarak ele alması, fikirler ve maddi güçler arasındaki dinamik ilişkileri, aktörlerin kendi maddi gerçekliklerini nasıl yorumladıklarının bir sonucu olarak değerlendirmesi ve faillerin yapıları nasıl ürettiği ve yapıların failleri nasıl ürettiği ile ilgilenmesinden kaynaklanmaktadır.⁴¹

Konstrüktivizmin odak noktası iktidar değil, öznellikler arasılık ve bunun uluslararası yapı üzerindeki etkisidir. Konstrüktivizm, ulusal çıkar veya güç dengesi gibi kavramlara odaklanmaz, ancak onların anlayışına katkısını sunabilir. Çalışmalarında realizm ve konstrüktivizmi bağdaştırmaya çalışan Barkin' e göre çoğu realist düşüncenin merkezinde yer alan bir fikir olan ulusal çıkar, belirli bir kamu yararıdır ve bu itibarla realizm ile konstrüktivizm arasında bir temas noktası sağlar. Ulusal çıkar, kamu yararı (içinde) olduğu için toplumsal bir kurgudur, ulusal çıkara içerik katan, devlete toplumsal amaç kazandıran özneler arası anlayışlardır.⁴²

Konstrüktivizm, aktörlerin (politik analizin üç seviyesinden herhangi birinde) neden güç maksimize edici olarak hareket edeceklerini, ittifaklara gireceklerini veya belirli dengeleme stratejilerini benimseyeceklerini ve tutumlarının hangi entelektüel inşaa ve kararlar üzerine olacağını açıklayarak uluslararası ilişkilerde daha geniş bir perspektif açar. Konstrüktivistler, 'güvenliği', karakteristik olarak askeri yeteneklerin dağılımı tarafından belirlenen bir hedeften ziyade kültür tarafından tarihsel olarak

⁴⁰ Roland Dannreuther, **International Security: The Contemporary Agenda**, Cambridge: Polity Press, 2007, s.72.

⁴¹ Michael Barnett, 'Social Constructivism' ,**The Globalization of World Politics**, Derleyen: John Baylis , Steve Smith, Oxford University Press,2005,. s.263.

⁴² Samuel J. Barkin, **Realist Constructivism: Rethinking International Relations Theory** (1st ed.). Cambridge University Press,2010, s.67.

koşullandırılan bir ilişki olarak görürler. Konstrüktivistlerin 'olumsallığı ve bağlamı kabul eden metodolojileri tercih etmelerinin' nedeni budur.⁴³

Kimlik, devletler, devlet dışı aktörler ve diğer politikalar tarafından dış politika kalıplarını ve süreçlerini açıklamada ve yorumlamada konstrüktivist yaklaşımın merkezi kavramlarından birisidir.⁴⁴ Konstrüktivist bir perspektiften, dış politika yapımında kimliğin rolünün analizi 'uluslararası aktörler kendilerini, diğer aktörleri ve etkileşimde bulundukları çevreyi nasıl görüyor ve tanımlıyor' sorusuyla başlar.⁴⁵ Yani küresel aktörlerin “Ben-Öteki” algısı, dış politikalarını belirlemede hayati bir rol oynamaktadır. Christopher Hill’e göre bu konstrüktivist boyut etkili dış politika, ortak bir ulusal kimlik, bir ulus-devletin dünyadaki yeri, dostları ve düşmanları, çıkarları ve özemleri üzerine kuruludur.⁴⁶ Alexander Wendt, konstrüktivizmin iki temel ilkesini ileri sürer. Birincisi, insan birliğinin yapılarının, maddi güçlerden ziyade, öncelikle paylaşılan fikirler tarafından belirlendiğidir. İkincisi, amaçlı aktörlerin kimlikleri ve çıkarları, doğa tarafından verilmek yerine bu paylaşılan fikirler tarafından inşa edilir.⁴⁷ Wendt’e göre, devletlerin veya aktörlerin kimlikleri paylaşılan fikirler, inançlar ve değerler tarafından inşa edilir. Ayrıca, dış politika davranışının genellikle öncelikle iç politika tarafından belirlendiğini savunur. Wendt, uluslararası ortamda dış politika yapımını, paylaşılan fikirlerle inşa edilen kimliğin rolünü merkezileştiren bir mercek aracılığıyla anlamının önemini vurgular. Bu nedenle odak, paylaşılan fikirlerin, inançların, değerlerin, normların ve bilginin yol gösterici aktörler olduğu dış politika yapımının sosyal olarak inşa edilmiş karakterine yöneliktir. Başka bir deyişle, konstrüktivizm, paylaşılan fikirlerin, inançların, normların ve değerlerin, devletlerin kimliklerini oluşturan iç yapıyı ve dış politikalarını etkileyen Ben-Öteki algısını nasıl tanımladığıyla ilgilenen teorik bir yaklaşımdır.

⁴³ Audie Klotz, Cecelia Lynch, **Strategies for Research in Constructivist International Relations**, Routledge, 2007, s.17.

⁴⁴ Inderjeet Parmar, Linda B. Miller, **New Directions in US Foreign Policy**, Routledge, 2009, s.20.

⁴⁵ Karl Schonberg, “Introduction: International Relations Theory And U.S. Foreign Policy in a New Era” **Constructing 21st Century U.S. Foreign Policy: Identity, Ideology, and America's World Role in a New Era**, Deleyen: Karl Schonberg, Palgrave Macmillan, 2009, s.4.

⁴⁶ Christopher Hill, **The Actors in Europe's Foreign Policy**, Routledge, 1996, s.8.

⁴⁷ Alexander Wendt, **A Social theory of international politics**, Cambridge University Press, 1999, s.1.

Konstrüktivist yaklaşımın üç varsayımı bulunmaktadır. Birincisi, konstrüktivistler, bireylerin ve grupların algılarının, kimliklerinin ve çıkarlarının, toplumun dışında veya öncesinde var olmaktan ziyade, sosyal ve kültürel olarak inşa edildiğini kabul ederler. Buna göre dünya sosyal olarak inşa edilmiştir. İkincisi, konstrüktivistler, dünya siyasetindeki aktörlerin ve yapıların karşılıklı olarak kurucu olduğunu varsayar. Aktörler inançları, eylemleri ve etkileşimleri yoluyla yapıları oluştururken yapılar da kimlikleri ve çıkarları şekillendirmeye yardımcı olarak aktörleri oluşturur. Üçüncü olarak, temsil, kimlikler, inançlar, algılar ve normlar gibi düşünsel faktörler dünya siyasetinin dinamikleri ve süreçlerinin merkezi olarak görülür.⁴⁸

Kimliği güçlendirici olarak tanımlayan konstrüktivizm, kimlik inşasının önemini vurgulamıştır. Konstrüktivizm, sosyal aktörlerin kimliğinin sosyal ilişkilerin temeli olduğunu savunur.⁴⁹ Konstrüktivizme göre kimliğin inşası ve dönüşümü, toplumsal aktörlerin temel ilgi ve tercihlerini etkiler.⁵⁰ Konstrüktivizm, ulusal kimliği açıklarken kültür, normlar, inançlar gibi soyut unsurları ön plana çıkarır. Konstrüktivizme göre kimlikler, ulusal kimlikler ve dolayısıyla çıkarlar süreç içinde değişebilir. Dolayısıyla devletler sadece kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmez, bu çıkarlar kimlikler olarak içselleştirilir.⁵¹ Konstrüktivizme göre, çıkar kavramını kimliğe bağlayan sabit bir ulusal çıkar bulunmamaktadır. Wendt'e göre, aktörler ve eylemleri arasında yakın bir bağlantı vardır. İnsan doğasından, iç siyasi yapılardan veya uluslararası sistemin kendisinden kaynaklanan hiçbir uluslararası anarşi yoktur. Aslında bütün sorun, bilginin uluslararası sistemlerde nasıl yayıldığı ve ülkeler arasındaki etkileşimlerin nasıl geliştiğidir. Bu noktada ulusal kimlik faktörü önemli bir rol oynamaktadır.⁵² Konstrüktivist teoriye göre insanlar nesnelere yükledikleri anlamlarına göre hareket ederler. Devletler düşmanlara ve müttefiklere farklı davranır çünkü düşmanlar tehdit unsuruyken ve müttefikler güven unsurudur.

⁴⁸ Inderjeet Parmar, a.g.e. , s.20.

⁴⁹ Merve Battal a.g.m. , s.295.

⁵⁰ Jülide Karakoç, ‘‘Konstrüktivizmde Dış Politika ve Etnik Kimlikler’’ , **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 28, Sayı 2, s.142.

⁵¹ Maxym Alexandrov, ‘‘The Concept State Identity in International Relations: A Theoretical Analysis’’ **Journal of International Development and Cooperation**, Vol 10, No 1 , 2003, s.33.

⁵² Alexander Wendt, ‘‘Anarchy Is What States Make Of It: The Social Construction Of Power Politics’’ **International Organizations**, Vol 46, No 2, 1992, s.398.

Wendt'e göre kimlik, belirli bir toplumsallığın yaratıldığı bir dünyada ancak bir kimlik özelliği kazanır. Devletler bu bağlamda farklı kimlikler kazanabilir. Bazı devletler tüm dünyada sempati duyulan bir kimlik kazanırken bazıları nefret edilen bir kimliğe layık görülebilir. "bağımsız" ve "özgür dünyanın lideri" gibi birçok kimliği olabilir.⁵³

Wendt'e göre kurumsal kimlik, aktör bireyselliğini oluşturan içsel, kendi kendini örgütleyen niteliklere atıfta bulunur. İnsanlar için bu, beden ve bilinç deneyimi anlamına gelir, örgütler için ise onları oluşturan bireyler, fiziksel kaynaklar ve bireylerin bir "biz" olarak işlev görmelerini sağlayan ortak inançlar ve kurumlar anlamına gelir. Devletin kurumsal kimliği dört temel çıkar meydana getirir:⁵⁴

- Fiziksel güvenlik,
- Ontolojik güvenlik ya da istikrarlı sosyal kimlikler için bir arzu yaratan dünyayla ilişkilerde öngörülebilirlik,
- Kaba kuvvet yoluyla hayatta kalmanın ötesinde başkaları tarafından bir aktör olarak tanınma,
- Daha iyi bir yaşam arzusunu karşılama anlamında kalkınma.

Bu kurumsal çıkarlar, eyleme geçmek için motivasyonel enerji sağlar ve bu ölçüde etkileşimden önce gelirler. Sosyal kimlikler, bir aktörün başkalarının bakış açısını alırken, yani sosyal bir nesne olarak kendisine atfettiği anlamlar bütünüdür. Kurumsal kimliğin tekil niteliğinin aksine, aktörler normalde belirginlik açısından farklılık gösteren birden çok sosyal kimliğe sahiptir. Aynı zamanda, sosyal kimlikler hem bireysel hem de sosyal yapısal özelliklere sahiptir, bir aktörün paylaşılan anlayış ve beklentilerin bir sosyal rol yapısındaki bir durumda ve konumlarda "kim olduğumu/biz olduğumuzu" belirlemesini sağlayan bilişsel şemalardır. Bu bağlamda, failerin birbirleriyle ilişki kurmalarını sağlayan bireysellik terimlerini somutlaştırarak, fail ve yapının karşılıklı oluşumunda anahtar bir bağlantıdırlar.⁵⁵ Bu

⁵³ Alexander Wendt , a.g.m., s.398.

⁵⁴ Alexander Wendt , ``Collective Identity Formation and The International State``. **American Political Science Review**, Vol 88, No 2, 1994, s.385.

⁵⁵ Wendt, Alexander, "The Agent-Structure Problem in International Relations Theory." **International Organization** , Vol 41, No 3 , 1987, s.336.

terimler, aktörlerin durumları belirli eylemlerde bulunmayı ve dolayısıyla çıkarlarını belirli şekillerde tanımlamayı gerektiren durumlar olarak görmelerine yol açar. Bazı devlet kimlikleri ve çıkarları öncelikle yerel toplumla (liberal, demokratik) ilişkilerden, diğerleri ise uluslararası toplumdan (hegemon, dengeleyici) kaynaklanır.⁵⁶

Kimlikle ilgili yakın tarihteki en büyük örnek Soğuk Savaş dönemidir. Bu dönem Amerika Birleşik Devletleri ve SSCB'nin belirli kimliklere sahip olduğu bir sosyal yapıydı. Bunlar "ulusal güvenlik dünya görüşleri"nde (her birinin kendini ve diğerini tanımladığı terimlerle) ve bir sosyal yapıdaki rol pozisyonlarında cisimleşmişti. Ulusal çıkarların içeriği kısmen bu yapısal olarak oluşturulmuş kimliklerin (ve yerel kimliklerin) bir fonksiyonunu oluşturmaktaydı. Örneğin, ABD'nin Angola'daki Sovyet etkisine direnmekte çıkarı vardı çünkü Sovyetler bir düşmandı ve düşmanlık sosyal bir ilişkidir.⁵⁷

Yakın dönemden örnek olarak Rusya'nın kendisini nasıl tanımladığı kontrüktivist yaklaşımla da uyumludur. Gabriel Gorodetsky'ye göre Rusya, kendisini özel jeopolitik ve jeokültürel özelliklere sahip büyük bir güç olarak görmekte ve Rus dış politikasını bu öncüller yönetmektedir. Rusya, 'ulusal kimliğini yenileme' girişimi olarak 'emperyal ve Sovyet sembollerini yeniden yerleştirmeye ve kalıcı ulusal çıkarları ve büyük güç statüsünü restore etmeye' çalışmaktadır. Bu nedenle, yeni bir Rus kimliği oluşturma zorluğu doğrudan dış politikasıyla ilgilidir.⁵⁸ Diğer bir örnek ise Avrupa Birliği kimliğidir. AB'yi kurma fikri uluslararası bir kimlik oluşturma yoludur. Geleneksel devletlerde farklı olarak AB, bir süper devlete dönüşmeden güçlü bir uluslararası aktör olmayı hedeflemektedir.⁵⁹ Sonuç olarak, yapılandırmacı varsayımlar, AB ve Rusya'nın Ortadoğu çatışmasıyla ilişkileri sürecinde algı ve kimliklerinin nasıl inşa edildiğinin daha iyi anlaşılmasını sağlamalıdır. Bu açıdan, kimliklerini ve Kendi-Başkaları algılarını elde etmek için

⁵⁶ Alexander Wendt "Collective Identity Formation and The International State" state, a.g.e. , s.386.

⁵⁷ Alexander Wendt , "Collective Identity Formation and The International State" a.g.e., s.387.

⁵⁸ Bobo Lo, "The Scuritization of Russian Foreign Policy under Putin" , **Russia Between East and West: Russian Foreign Policy on the Threshold of the Twenty-First Century**, Derleyen: Gabriel Gorodetsky, Routledge, 2004, s.18.

⁵⁹ Derleyenler: Federiga Bindi, Irina Angelescu, **The Foreign Policy of The European Union: Assessing Europe's Role in The World**, Brookings Institution Press, 2010, s.1.

hangi kaynaklardan ve temellerden yararlandıklarını bilmek önemli hale gelmektedir.⁶⁰

1.2. Rus Ulusal Kimliğinin Tarihsel Kökenleri ve Çarlık Döneminde Rus Kimliğinin Gelişimi

1.2.1. Rusların Kökeni

Doğu Slavları Rusların atası olarak kabul edildiğinden, Rusların kökenine ilişkin tartışmalar aslında Slavların kökeni meselesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Rusların kökenlerinin kadim ve orijinal olmasına ilişkin iddialarının hakikatte Cermenleri taklit etmekten başka bir şey olmadığı savunulmaktadır.⁶¹ Slavların adıyla ilk olarak Yunan ve Latin coğrafyasında ve 6. yüzyıl tarih eserlerinde karşılaşılmaktadır. Slavlara Yunanca'da Sclabeni ve Latince'de Sclaveni denilmektedir. Öte yandan, 1. ve 2. yüzyıllara ait eski kaynaklarda Slavlardan "Venedler" olarak bahsedildiği de görülmektedir.⁶²

Bugün hala Rusların kökeni konusunda tartışmalar ve fikir ayrılıkları bulunmaktadır. Bu alandaki tartışmaları Slavların kökenine dayandığına inanılan Norman Teorisi bağlamında tartışmak açıklayıcı olacaktır. Norman Teorisi'ni benimseyenler eserlerini çoğunlukla Almanca ve İngilizce yazarken, Norman karşıtı görüşlere sahip olanlar genellikle Rusça yazmışlardır. Bayer ve Schloetzer tarafından formüle edilen ve daha sonra Muller, Krug, Kruse, Lehrberg, Fraehn, Pogodin tarafından geliştirilen Rus kültürünün kaynağı olarak İskandinav Normanlar'a dayanan Norman teorisine göre Rusların kökeni İskandinav kökenlidir.⁶³

⁶⁰ Malath Abed Elraheem , *Identity and Foreign Policy-Making: A Comparative Analysis of Self-Other Perceptions in EU-Russia Peace-Making Towards the Palestinian Statehood, 2000-2012.*'An Analysis of the Role of Identity in the Process of Peace-Making in the Middle East, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), University of Exeter,2014, .s.47.

⁶¹ Leon Poliakov, , **Ari Miti: Avrupa'da İrkçi Ve Milliyetçi Fikirlerin Tarihi**, Çeviri: Yakup Kaya, Ahmet Yıldırım, Epos Yayınları, İstanbul, 2011, s. 154.

⁶² Nimet Kurat Akdes, **Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1987, s.4.

⁶³ Nicholas Riasanovsky, "The Niorman Theory of the Origin of the Russian State", **Russian Review**, Vol. 7, No. 1, Autumn, 1947, s. 98.

Rus isminin Slavca Rusi kökenine ilişkin iddiaların en önemlisi Norman Okulu tarafından kabul edilmektedir. Rus isminin eski biçiminin Rusi olduğu göz önüne alındığında, bunun Fin “Ruotsi” kelimesinden üretilmiş olma olasılığı ifade edilmektedir. Öte yandan, Finlandiyalılar Stockholm civarında Maeller Gölü yakınlarında yaşayan İsveçlilere “Ruotsi” adını vermiştir. Bu kelimenin esas itibariyle, İsveççe Roeder, Almanca Ruderer, yani kayıkçılar ya da kürekçiler anlamına geldiğine dikkat çekilmektedir.⁶⁴

Slav adının kökeni bilinmemekle beraber Slavların kendilerini “Slovene” olarak ifade ettikleri ve bunun Rusça’da “Slovo” kelimesinden geldiği iddia edilmektedir. Nitekim, antropolojik ve dil çalışmaları Slavların Hint-Avrupa kabileleriyle aynı ırki kökenden geldiklerini ortaya koymaktadır. Slavların genellikle dolikosefalik, uzun boylu, yani şimal ırkının özelliklerini taşıdığı, dil, arkeolog ve bitki isimleri araştırmalarının sonuçlarına göre, ilk Slav anavatanının Vistula Nehri’nden başlayarak Pripet havzasını ve Orta Dnepr olduğu ifade edilmektedir.⁶⁵ Bu periyotta, köken konusundaki tartışmaların temel gerekçesi Nestor’un kroniği olarak bilinen Kiev kroniğine yaslanmaktadır. Tuna ve Pannonia bölgesindeki Slavlar hakkında bilgi veren bu çalışmada 9. yüzyıl ile 12. yüzyıl arasındaki dönemde Viking veya İskandinavlar tarafından yönetildiklerini bildirilmektedir.⁶⁶

Batı’daki kroniklerin aksine Ruslar, Rusya Devleti’nin kurucusu sayılan Rurik’i Eski Ahit’in kahramanlarıyla ilişkilendirmek suretiyle Yasef ile Rurik arasındaki boşluğu tamamlayamamışlardır. Soy ağacı, Korkunç İvan’ın hükümdarlığı sırasında 16. yüzyılda ortaya çıkabilmiştir.⁶⁷ Rusların kökenleri üzerine yapılan tarihi çalışmalar ele alındığında, ilk Rus tarihçi olan Tatishchev 17. yüzyılda Bizans İmparatorlarının soy ağaçlarını değerlendirirken, Slav dilinde konuştuklarını teyit etmiştir. Öte yandan, Gramerci Tredyakovskiy 18. yüzyılda “Slovensque” dilinin Avrupa’daki en eski dil olduğunu, Cermen ve Kelt dillerinin de bu dilden türediğini

⁶⁴ Kurat Akdes, a.g.e. s.16.

⁶⁵ Ramazan Şeşen, (Haz.), **İbn Fadlan Seyahatnamesi ve Ekleri**, Yeditepe Yayınları, İstanbul,2. Baskı, 2010, s.37-38.

⁶⁶ Poliakov, a.g.e., s. 136.

⁶⁷ Poliakov, a.g.e., s. 139.

ileri sürmüştür.⁶⁸ Romanov Hanedanlığı'ndan önceki 1598-1613 yılları arasındaki fetret döneminde, Rusların Rusya'daki atalarına pek dikkat edilmemiştir.⁶⁹

1.2.2. Rusların Hristiyanlığı Kabulü ve Rus Kimliği

Kimlik, hem dinin hem kilisenin hem de nihayetinde 15. yüzyıldan itibaren tek bir Rus devleti tarafından ve farklı olduğu görülen insanlarla mücadelelerin sınırlarında oluşturulmuştur. Rus kimliği, başlangıcından itibaren egemen hanedan tarafından gevşek bir şekilde tanımlanan siyasi dünya olan uluslarüstü inanç dünyasına bağlıydı ve çevredeki “ötekiler”le tezat oluşturmaktaydı. Din, modern öncesi ve erken dönemlerde bugün etnisitenin yaptığı gibi hizmet etmişti. En başından beri olmasa da, sonraki birkaç yüzyılda din Rus kimliğinin üzerinde, değişen ve genişleyen bir etken haline geldiği ifade edilmektedir.⁷⁰

9. yüzyılın sonunda merkezi Kiev'de bulunan bir Rus Devleti kurulmuş olup, Kiev prensesi Olga Hristiyanlığı kabul etmiştir.⁷¹ Svyatoslav'ın üç oğlundan biri, adı dünyanın hakimi anlamına gelen Vladimir Knez 980'de doğmuştur. Vladimir, Rus devleti ve Rus kimliği için büyük önem taşımaktadır. Vladimir daha sonra annesini takip ederek, 988'de Ortodoks Hristiyanlığı Rusya'nın devlet dini yapmıştı. Böylece 10. yüzyılın sonunda günümüz Rus kimliğinin en önemli yapı taşlarından birini oluşturan Kiev Knezi Vladimir Ortodoksluğu devlet dini olarak benimsemişti.⁷² Kiev, Rus Devleti'nin Ortodoksluğu kabulünde ticari ilişkileri de önemli bir rol oynamıştır.⁷³

Diğer yandan, Kiev Rusyası'nda siyasi sistemin kesinlikle çoğulcu ve hatta bir dereceye kadar popülist ve demokratik olduğunu Rusların Hristiyanlığın Yunan biçimine dönüştürülmesinin beraberinde oldukça gelişmiş Bizans kültürünü

⁶⁸ Walther Kirchner, **History of Russia**, College Outline Series, Barnes and Noble Inc. Newyork,1950, 2. Baskı, s. 52-55.

⁶⁹ Poliakov, **a.g.e.**, s. 148.

⁷⁰ Riasanovsky, **a.g.e.**, s. 19.

⁷¹ Kirchner, **a.g.e.**, s. 12.

⁷² Jonathan Shepard, “The Origins Of Rus: c.900–1015”, ed: Pernie, Maureen, **History Of Russia Volume I From Early Rus' To 1689**, Cambridge University Press, NewYork, 2006, s.47-65.

⁷³ Elnur Soltan, “Cografya, Tarih ve Rus Kimliği”, **Avrasya Dosyası**, Cilt:6, Sayı:4, 2001, s. 68.

getirdiğini ileri sürülmektedir. Yeni Kilise 1037'den sonra, Konstantinopolis patriğine bağlıydı ve Novgorod ile diğer bazı şehirler de dini merkezler haline gelmesine rağmen, bir Kiev metropolü tarafından yönetiliyordu. Kiev devleti, Doğu Slavların devleti olup, aynı zamanda bir Avrupa devleti olarak kabul edilmekteydi. Kiev Rusyası'nın ve Kiev Ruslarının Hristiyan kimliği elbette tamamen açıktı. Birincil kroniklerde Rusların dönüşümünün muzaffer ve görkemli anlatımından, Hristiyanlık gerçek ve doğru, Rusya ve Rus halkı için tek kesin rehber olarak öne çıkmıştır.⁷⁴ Kiev devletinin düşüşüyle Büyük Petro'nun tahta çıkışı arasındaki birkaç yüzyıl boyunca Rus kimliği birçok şeyden sağ çıkmıştır. Ancak, Ortodoks Hristiyanlığı, Roma Katolikliğinin aksine, Rus kimliğinin temelini oluşturmuştur. Ortaçağ Rusyası'nda bir bütün olarak Ortaçağ Avrupası'nda olduğu gibi, entelektüel yaşam dini sorunlara odaklanmıştı, ancak bunların sonuçları genellikle diğer insan faaliyet alanlarını kapsamaktaydı.⁷⁵

Bizans İmparatorluğu'nun etkisi ve misyonerlik faaliyetleri de Ortodoksluğun Ruslar tarafından kabul edilmesinde ayrıca önemlidir. Özellikle 858 yılında Patrik Fotius'un Slavca'yı kilise ayinlerinde kullanımına izin vermesi, Ortodoksluğun Slavlar tarafından benimsenmesinde etkili olmuştu. Patrik Photius, Selanik'ten iki kardeş Konstantin ve Methodius'tan Slav alfabesini geliştirmelerini ve böylece Slavlarla iletişim kurup İncil'i okuyabilmelerini istemişti. Bu sayede, Ortodoks Kilisesi'nde rahip olduktan sonra Kiril olarak bilinen Konstantin ve Methodius tarafından geliştirilen bu yeni yazı dili, 9. ve 11. yüzyıllar arasında tüm Slav ülkelerine yayılmıştı.⁷⁶

Vladimir, Ortodoksluğun benimsenmesinin akabinde, Anadolu'daki isyanları bastırmak için Rus askeri birliklerinin Bizans İmparatorluğu'na gönderilmesine mukabil Bizans İmparatoru'nun kız kardeşiyle evliliğinin kabul edilmesiyle 971 yılında Bizans İmparatorluk ailesinin bir üyesi olmuştur. Daha sonra Bizans İmparatorluğu'nun muhalefetine rağmen Vladimir, Kiev'de bağımsız bir Ortodoks Kilisesi kurmuş, başrahip atamış ve Rusya'da Novgorod, Chernigov, Volunya,

⁷⁴ Nicholas V. Riasanovsky, **Russian Identities. A Historical Survey**, Oxford University Press, 2005, s. 22.

⁷⁵ A.g.e, s. 53.

⁷⁶ Kirchner, a.g.e., s. 7-8.

Polotsk, Turov, Belgorod ve Rostov'da Kiev Ortodoks Kilisesi'ne bağlı yedi piskoposluk kurmuştur.⁷⁷

1.2.3. Üçüncü Roma Teorisi ve Ruslar

16. yüzyılın ilk yarısında, Pskov'lu bir Rus keşiş, Moskova'dan Üçüncü Roma olarak bahsettiği bir dizi mektup yazmıştır. Keşişin adı Filofei (Filotheos) idi ve mektupları Moskova büyük prensi III. Vassilij'in (1479-1533) Pskov temsilcisine, Vassilij'in kendisine ve Korkunç İvan'a (1530-1584) göndermiştir. Filofei mektuplarında, Roma'nın gerçek inançtan saptığını ifade ederek, Roma'nın şeytan tarafından hapsedildiğini kaydetmiştir. Konstantinopolis olan İkinci Roma da düştüğünden Moskova'nın Üçüncü Roma olduğu fikri gelişmeye başlamıştır. 16. yüzyılın kaynaklarında rastlanılmadan önce, Roma kavramı zaten Rus yazarlar tarafından geliştirilmiştir. Bu yaklaşımın iyi tanımlanmış bir anlamı vardı ve hem Rusya'da hem de daha geniş Hristiyan dünyasında zaten uzun ve karmaşık bir tarihe sahiptir.⁷⁸

Diğer taraftan, o sırada Tver, Moskova'nın rakibidir. Tver, açıkça Üçüncü Roma olarak adlandırılmasa da, Tver Prensi Boris, “Yeni Yakup”, “Yeni Yusuf” ve “Başka bir Musa” unvanlarıyla onurlandırılmıştır. İmparator Tiberius, Augustus, Justinian ve Theodosius ile karşılaştırılmış ve imparator ve otoktör unvanları verilmişti. Tver şehri “Yeni İsrail” olarak nitelenmiştir. Öte yandan, Moskova'nın bir başka rakibi olan Novgorod'un da kendi iddiaları mevcuttu. Novgorod Başpiskoposu Gennadi'nin çevirmeni ve işbirlikçisi Dimitrij Gerasimov 1490 yılında, Beyaz Gönne'nin Hikayesi'ni yazarak, Konstantinopolis'in düşüşünden sonra Novgorod'un Ortodoksluğun merkezi haline gelmesini ele almıştır.⁷⁹

⁷⁷ Simon Franklin, “Kievan Rus’ (1015–1125)”, Editör: Perrie, Maureen, **History Of Russia Volume I From Early Rus’ To 1689**, Cambridge University Press, NewYork, 2006. s.73-97.

⁷⁸ Wil van den Bercken, **Holy Russia and Christian Europe. East and West in the Religious Ideology of Russia**, London, SCM Press, 1999, s. 145.

⁷⁹ Bercken, a.g.e., s. 143.

İmparator Konstantin, Roma şehrini papaya verirken ona beyaz bir piskoposluk gönyesi vermiştir. Roma gerçek inançtan ayrıldıktan sonra gönye Konstantinopolis'e gönderilmiştir. Patrik, Konstantinopolis'in düşüşüyle ilgili bir gönderi Novgorod Başpiskoposu Vassilij'e gönderilmiştir. Novgorod'un Hristiyan ortodoksluğunun koruyucusu olduğuna dair bir işaret olarak Sophia Katedrali'ne konulmuştur. Böylece, bu hikayeye göre, ortodoksluğun merkezi Roma'dan Konstantinopolis'e ve Konstantinopolis'ten Novgorod'a taşınmış ve ilk kez burada “Üçüncü Roma” ifadesi kullanılmıştır.⁸⁰

Konstantinopolis'in ve Bizans'ın 1453'te Osmanlı Devleti tarafından fethi Rusya için de büyük bir şok olmuştur. Öte yandan, Konstantinopolis'in düşüşü aynı zamanda yerinin boş olduğu ve varisini beklediği anlamına gelmekteydi. O zamanlar Rusya bu ünvana ilk ve aslında tek talipti. Ancak, o dönem hala Rusya denen bir devlet bulunmamakla birlikte, Tver'in Knezliği ve aralarında Moskova Knezliği' nin de bulunduğu diğer knezlikler ile Novgorod ve Pskov gibi az çok bağımsız şehirler mevcuttu. Rusya'nın bir krallığı ya da çarlığı yoktu. Bu nedenle, Konstantinopolis'in boş yerinde birden fazla talip bulunmaktaydı. Hem Tver hem de Novgorod'un nasıl böyle özlemleri olduğu görülmüştü. Dünyanın Ortodoks başkenti olan yeni Roma'nın, Konstantinopolis'in düşüşü, Ruslar arasında, Hristiyanlık üzerindeki bu utancı düzeltmek veya Nestor İskander'in dediği gibi kötü ve Tanrısız Osmanlı Devleti'ni tüm Ortodoks ve lekesiz Hristiyan inancını yenilemek ve güçlendirmek, bunu yok etmek için çağrıldıkları fikrine yol açmıştır.⁸¹

Rusya'da farklı güç odakları olsa da, Moskova Knezliği politik olarak en güçlü hale geldiği için, nihayetinde varis rolünün tek gerçek sahibi olarak kalmıştır. Moskova'nın eski baş düşmanı Tatarları yenmiş olması, bu iddiaya güç vermiştir. Prens III. Ivan zamanında Rus kaynakları kendi uluslarına Yeni İsrail demektedir. Yeni İsrail olarak Rusya fikri hiçbir zaman Üçüncü Roma fikri kadar popüler veya etkili olmamasına rağmen, aslında hiçbir zaman ortadan kalkmamıştır. Hatta çok sonra Moskova'ya bazen yeni Kudüs de denilmiştir. Ancak, Moskova prenslerinin iddiasını daha meşru kılan ya da en azından onu daha meşru gösteren başka bir

⁸⁰ Bercken, a.g.e., s. 144.

⁸¹ Bercken, a.g.e., s. 139.

gerçek daha vardı. Moskova'nın büyük prensi III. Ivan (1462–1505), son Bizans İmparatorunun prensesi Zoë Paleologos'la evlenmiştir. Tüm bunlar, III. İvan'ın Bizans'ın "otokrat" ve gayri resmi olarak "imparator" unvanını taşımasına neden olmuştur.⁸²

16. yüzyılın ilk yarısında Rusya'da, Moskova'nın dünyanın dini merkezi konumuna gelmesini savunan başka yazılar da ortaya çıkmıştır. Hatta bazen büyük Moskova prensinin ailesinin Roma İmparatoru Augustus'tan geldiği iddia edilmiştir.⁸³ Bazı yazılarda Babil hükümdarları bile Moskova yöneticilerinin ruhani ataları olarak görülmekteydi. Böylece, 16. yüzyılın edebi ve ideolojik dünyasında, Üçüncü Roma fikri sağlam temellere oturmuştu. Ancak, bu fikrin yayılması zamanın yazılarıyla sınırlı kalmamış, aynı zamanda resmi metinlere de sızmış ve 16. yüzyılda Moskovit Devleti'nin resmi ideolojisinin temellerini oluşturmuştur. Bu çerçevedeki ilk resmi metin, Rus tarihinde bir çarın taç giyme töreninin ilk kez gerçekleştiği 1547 yılından itibaren IV. İvan'ın taç giyme töreninin metni olarak kabul edilmektedir. Bu taç giyme töreni metninin bestelenmiş veya en azından Metropolitan Makary'den (1482–1564) esinlenmiş olması çok muhtemel görülmektedir. Metropolitan Makary, Üçüncü Roma doktrininin geliştirilmesinde ve formüle edilmesinde genel olarak önemli bir rol oynamıştır.⁸⁴

IV. Ivan için de Üçüncü Roma'nın dini kavramı, hem içişlerinde hem de dış ilişkilerde onun politikasına yön veren bir ideoloji haline geldi. Kendisini Tanrı'nın atadığı ve gönderdiği hükümdar olarak hisseden Ivan, Bizans imparatorları gibi gerçek bir otokrat ve mutlak bir hükümdardı. 16. yüzyılda Rusya, son Ortodoks ülkesiydi. Zira, diğer tüm Ortodoks milletler o zaman Müslümanların yönetimi altındaydı. Bu nedenle, Moskova'nın büyük prensi tek özgür Ortodoks hükümdar olarak Ortodoks inancının tek savunucusu haline gelmiştir.⁸⁵ IV. Ivan'ın siyasi biyografisinin büyük bir kısmı, son Doğu ve ebedi Batı düşmanına, Kazan

⁸² Bercken, a.g.e., s. 141.

⁸³ Alexander Dvorkin. **Ivan the Terrible as a Religious Type: A Study of the Background, Genesis and Development of the Theocratic Idea of the First Russian Tsar and his Attempts to establish "Free Autocracy" in Russia.** Oikonomia, Erlangen, 1992, s. 22.

⁸⁴ Bercken, a.g.e., s. 148.

⁸⁵ Dvorkin, a.g.e., s. 58.

Hanlığı'na, Polonya-Litvanya ve İsveç Krallıkları'na karşı yapılan savaşlarla doluydu. Ancak, Üçüncü Roma'nın İmparatoru'nun Avrupa ülkeleriyle barışçıl diplomatik temasları Rusya için yararlı olacaktı. Moskova artık kendisini Avrupa siyasi güçlerinden aşağıda görmüyordu. Üçüncü Roma doktrini, IV. Ivan'ı batı krallarıyla eşit bir zemine yükseltmiş, en azından IV. Ivan buna inanmıştı. Bu doktrin Roma'yla ilişkisinde Moskova'ya güven vermiştir.⁸⁶

Üçüncü Roma doktrininin etkisi, kilise üzerinde de etkili olmuştu. Üçüncü Roma doktrinine göre, Moskova devletinin siyasi olarak yüksek bir statüsü varsa, kilisenin, özellikle de Metropolit'in da yüksek iddialara sahip olması şaşırtıcı olmazdı. Rus Kilisesi de kendi yüksek statüsünü kabul etmiş, 16. yüzyılın ortalarında, Rus azizlerinin azizleşmesi (canonization) meydana gelmiştir. Bu durumda, Rus kilise yazarlarından biri tarafından "Rus Kilisesi'nin tarihin yalnızca 11. saatinde ortaya çıkmasına rağmen, titizliğiyle işçileri ilk saatten bile geride bıraktığını kanıtlaması gerekiyordu." şeklinde ifade etmiştir. Rus Kilisesi, Konstantinopolis Kilisesi de dahil olmak üzere diğer kiliselerin üzerinde yüksek statüsünü ortaya koymuştur.⁸⁷

İlk Roma'da bir patrik vardı ve ikinci Roma'da da bir patrik vardı. Ancak, Üçüncü Roma'da yalnızca bir Metropolit mevcuttu. Bu nedenle, Moskovit Devleti ve kilise 16. yüzyılda metropolitlikten patrikhaneye geçiş girişimlerinde bulunmuştur. Moskova Patrikhanesi'ne ilişkin kararı diğer patrikler vermek zorundaydı ve onlar bu kararı vermeye istekli değillerdi. Bu sadece 1589'da olmuş ve İstanbul Patriği mali olarak Rusya'ya bağımlı hale gelmiştir. Bu sırada İstanbul Fener Patriği, patrik unvanı karşılığında maddi destek almıştır. "Bu, Moskova'nın Konstantinopolis'e karşı sadece dini değil, aynı zamanda ideolojik bir zaferiydi, çünkü belgede Üçüncü Roma doktrini açıkça belirtiliyordu."⁸⁸ Bu nedenle, Rusya'nın Bizans'ın siyasi varisi olduğu kabul edilmiş, daha sonra Rus Kilisesi'nin yeni konumu tüm doğulu patrikler tarafından onaylanmıştı. Ancak, burada Moskova'nın tüm beklentileri karşılanmamıştı. Moskova, Bizans İmparatorluğu'nun siyasi konumunu

⁸⁶ Bercken, a.g.e., s. 152.

⁸⁷ Bercken, a.g.e., s. 150.

⁸⁸ Bercken, a.g.e., s. 159.

devraldığı için Moskova Çarı yeni Hristiyan imparator olmuştur. Yeni patriğin en azından üçüncü patrik olacağı beklentileri vardı, ancak 1589'da İstanbul, İskenderiye, Antakya ve Kudüs patriklerinden sonra sadece beşinci patrik olabilmisti. En azından Rusya Çarı, Rusya dışında tüm Ortodoks dünyasının koruyucusu olarak tanınmış ve Büyük Konstantin'le kıyaslanır hale gelmiştir.⁸⁹

1.2.4. Panslavizm ve Rus Milliyetçiliği

1.2.4.1. Panslavizmin Doğuşu ve Gelişimi

Panslavizm başlangıçta tüm Slavları birleştirmeyi hedeflemiştir. 19. Yüzyıl birkaç Panslav konferansının toplandığı altın çağ olarak tarihe geçmiştir. İlk 1848'de, Habsburg Monarşisi Slavlarının ortak çıkarlarını ilk kez tartıştıkları Prag'da düzenlenmiştir.⁹⁰

Rusya'da Pan-Slavizm, 19. yüzyılda Avrupa değerlerine ve etkilerine geniş ölçüde karşı çıkan bir hareket olan Slavofili'ye dayanıyordu. Rus hükümeti, Kırım Savaşı'nın yenilgisi ve askeri felaketinden (1853-56) sonra Avrupa'da nüfus kazanmanın bir yolu olarak Panslavizm'e ilgi göstermiştir. Mayıs 1867'de Moskova'da yapılacak ve Ruslar arasında Panslav duygularının doruk noktasına ulaşmasına neden olan bir sonraki Panslav konferansından sonra, Çar II. Aleksandr Panslavizme desteğini ilan etmiştir. Bundan itibaren Rus hükümeti kendisini "Doğu Sorunu" bağlamında tüm Slavların koruyucusu olarak sunmuştur. Dışlatıcı Rus Panslavizmi nedeniyle, Polonyalılar ve Ukraynalılar 1867'de Moskova'da düzenlenen konferans gibi Panslav faaliyetlerine katılmamışlardır. Bunun nedeni 1863-1864 Polonya ayaklanmasından sonra, Rus İmparatorluğu'nun Polonyalıların özerkliğini ve siyasi haklarını reddetmesi, Ukraynalıların kendi dillerini kullanmalarını yasaklaması ve Yunan Katolik inancını bastırmasıdır. 19. yüzyılın ikinci yarısında Rus İmparatorluğu'ndaki Ruslar arasında, Panslav fikirleri Rus

⁸⁹ Bercken, a.g.e., s. 160.

⁹⁰ Katrin Boeckh, "The Rebirth of Pan-Slavism in the Russian Empire, 1912-13", Editör: Katrin BoeckhSabine Rutar, **The Balkan Wars from Contemporary Perception to Historic Memory**, Palgrave Macmillan 2016, s. 106-108.

milliyetçiliğine ek olarak popüler hale geldi. Başlangıçta kapsayıcı bir kültürel hareket olan Rusya'daki Panslavizm, aktivistler ve politikacıların birkaç şehirde çeşitli örgütler kurmasıyla bölgesel bir doktrine dönüşmüştür. Moskova'da 1858 yılında Slav Yardımlaşma Komitesi kurulmuştur. Benzer kuruluşlar da 1868'de Saint Petersburg'da, 1869'da Kiev'de ve Odessa'da ihdas edilmiştir. Bu gruplar para, kitap, hibe ve istihdam gibi sosyal hizmetler sunarak Slavlar arasında dayanışmayı teşvik etmişlerdir. Habsburg ve Osmanlı İmparatorlukları'nda ve Rusya içinde kütüphaneler tesis etmişlerdir.⁹¹

Diğer yandan, Ortodoksluk Rusya dışında da siyaseti etkilemiştir. Habsburg yönetimi, Panslavlara Katoliklik dâhilinde dini bir birleşmeyi hedeflemiştir. Kilise, Rus Ortodoks Kilisesi'nin dışardaki Slavlar üzerindeki etkisi Rus İmparatorluğu'nda yoğunlaşmıştır. Ancak, ortak bir günah çıkarma temeli ve paylaşılan Slav dilinin olmaması, çeşitli Slav halklarının Panslavizmi ayrı milliyetçi bakış açılarından yorumladıkları anlamına gelmekteydi. Nikolai Danilevski'nin "Rossiia i Evropa" (Rusya ve Avrupa, 1869) adlı kitabı, Rus Panslavizmi'nin en önemli programatik konusunu gündeme getirmiştir. Rusya ile Batı arasında ısrarlı bir düşmanlık ilan etmiştir ve tüm Slavların Rus Çarı'nın koruması altında yeniden birleşeceğini varsaymıştır. Rus Panslav çevrelerinin kitabı ve faaliyetleri, "Rus Panslavizminin nihai sentezinde en iyi Büyük Rus milliyetçiliğinin bir tezahürü olarak tanımlandığını" açıkça ortaya koymuştur. Aynı şekilde, bu söylemler de Panslavizm'in belirsizliğini ve geniş yelpazesini göstermektedir. Panslavlara ilk olarak amaçlarını tüm Slavların kültürel birliği olarak tanımlamışlardır ve uluslarüstü bir hareket önermişlerdir. Ancak daha sonra Panslavizm kendisini Rus otokrasisini ve Ortodoksluğu destekleyen siyasi ve ulusal bir harekete dönüştürmüştür.⁹²

1.2.4.2. Slavofiller

Rusya'da Panslavizm hareketinin temelinde Slavofil akımı bulunmaktadır. Ortodoksluğu derinden yaşayan Slavofiller sıhhatli ve temiz bir Rusya'nın Slavlığın

⁹¹ Volodymyr Kosyk, "Pan-Slavism," Internet Encyclopedia of Ukraine, <http://bit.ly/29pF4i9>

⁹² Frank L. Fadner, **Seventy Years of Pan-Slavism in Russia: Karazin to Danilevskii, 1800–1870**, : Georgetown University Press, Washington DC, 1962, s. 354.

lideri olacağına inanmıştır. Öte yandan, Avrupa'nın bireyselleşmesine yönelik Slavofiller aile hayatını ve köy komününü öne çıkarmıştır.⁹³

Rusya'daki Slavofillik hareketinin kurucusu Aleksey Khomyakov adında bir Rus milliyetçisidir. Kilisenin etkisinde büyümüş olan Khomyakov Slavların dünyanın her yerinde yaşadığı gibi uçuk bir görüşü ileri sürmüştür. Khomyakov, Batı'dan gelen muzır düşüncelere karşı yaklaşımlar ileri sürmek suretiyle Batılı anlayışlarla mücadele etmek gerektiğini vurgulamıştır. Bu çerçevede, Khomyakov dünyada gelişen fikri akımlara yönelik milletlerin birlik bütünlüklerini dini ve milli değerleri sayesinde korumaları gerektiğini ileri sürmüştür. Bir diğer düşünür İvan Kireevsky de medeniyeti Batılı yaklaşımlar çerçevesinde ya da Rus kültürü kapsamında arama sorunsalı üzerine kafa yormuştur.⁹⁴

Khomyakov, Ortodoksluğun özünün entegrasyon ve barış sürecine yapılan vurgu olduğunu iddia etmiştir. Rusya'nın geleceğinin milli adetlere geri dönmekte ve Batılı anlayışların üstesinden gelmekte yattığını ileri sürmüştür. Dönemin Slavcılar, hayali bir geçmişe dayanan gelecek hayalleri nedeniyle çoğunlukla eleştirilmiştir. I. Nicholas'ın uygulamalarında, Slav öğretileri hükümeti tahrik etmiş ve çoğunlukla Slavofilleri şaşırtmıştır. Slavcılar, Batı'nın anayasal ve diğer kanuni düzenleme temelindeki hareketlerine karşı çıkmış ve Eski Rusya'yla bağlarının yanında, tek adama otokrasi yetkisi vermeyi tercih etmiştir.⁹⁵

1.3. Sovyetler Birliği'nde Rus Kimliği ve Milliyetçiliği

1.3.1. Sovyetler Birliği'nde Milletler Politikası ve Stalin Dönemi Rus Kimliği ve Milliyetçiliği

Rus imparatorluk politikaları 19. yüzyılın sonlarında yaklaşık 128,2 milyon nüfusa sahip bir imparatorluk ortaya çıkarmıştır. Anılan nüfusun etnik köken olarak

⁹³ Fahir Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2003, s. 490.

⁹⁴ İzzet Tanju, **Batı Karşısında Milli Düşünce**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2007, s. 130.

⁹⁵ Poliakov, **a.g.e.**, s. 158-159.

yarısından daha azı Rus kökenliydi.⁹⁶ Rusya'da 1890'lardaki büyük endüstriyel atılımın ardından, ülke ekonomisinin kademeli olarak zayıflaması, köylünün tükenmesi gibi birçok neden sebebiyle meydana gelen problemler Rusya'nın yeni yüzyıla sorunlarla girmesine yol açmıştır. 20. yüzyılda üretim artışına karşın Rusya, sanayileşmiş Batılı devletlerden daha geride kalmıştır. Dönemin iktisadi verileri analiz edildiğinde, Rusya'nın yarı sömürge imparatorluk olduğu sonucuna varılmaktadır. Tüm bunlara karşın, Rusya sanayisi, karamsar ve umutsuz bir proletarya ile aşırı yoksul köylüleriyle ekonomik kuvvetini artırmaya çalışmıştır.⁹⁷

Tüm bu sıkıntılara siyasi sıkışmışlık da eklenince Şubat 1917'den itibaren Rusya'da ordu içinde ayaklanmalar başlamış, Rus Çarı II. Nikola tahttan indirilmiş ve 1917 Bolşevik Devrimi'yle Rus Çarlığı sona ermiştir. Siyasi olarak tutumunu kökten değiştiren yeni dönemde, Sovyet Rusya tüm dünyaya antiemperyalist bir dış politika izleyeceğini ilan etmiştir. Bu bağlamda, Panslavizm anlayışı da giderek zayıflamıştır. Bolşevik Devrimi'yle Rusya sınırları dahilinde yaşayan tüm milletlerin din, dil ve ırktan bağımsız bir şekilde kardeşliği ve ortak bir paydada buluşmaları hedeflenmiştir. Ancak, bu tutum bir hayalden öteye gidememiş, 1920'lerden itibaren yine bireyleri şekillendirmeye çalışan "Homosovyetetik", Sovyet Adamları üretme çabaları başlamıştır.⁹⁸

Öte yandan, Rusya'dan sürgün edildiği yıllarda milliyetçiliğe pek de ilgi göstermeyen ve 1917 Bolşevik Devrimi'nden ölümüne kadar "komünizmin ateşli bir sembolü" haline gelen Lenin, ülke yönetimine getirilmiştir.⁹⁹ Devrim, güçlü Rus milliyetçiliğinde yürüyen Çarlık Rusyası'nda farklı halkların birleşmesine ve Rus milliyetçiliğinden uzaklaşılmasına müsaade edecek bir anlayış üretmiştir. Ancak, devrimle birlikte Ruslar, Rus milliyetçiliğinin temelinde yer alan Kurtarıcı Mesih misyonunu üstlenmeye başlamıştır. Bu durum, enternasyonalizmin büyük güç milliyetçiliğine dönüşmesi sonucunu doğurmuştur. Milliyetçilik yaklaşımı bu dönemde Sovyetler Birliği'nin ideolojik temellerine yaslanan bir milliyetçilik

⁹⁶ Astrid Tuminez, **Russian Nationalism since 1856: Ideology and the Making of Foreign Policy**, Rowman & Littlefield Publishers, USA, 2000, s. 30.

⁹⁷ Riasanovsky, a.g.e., s. 445.

⁹⁸ Yaşar Onay, **Rusya ve Değişim**, Nobel Yayınları, İstanbul, 2002, s. 88.

⁹⁹ Carlton J.H, Hayes, **Milliyetçilik Bir Din**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1995, s.132.

anlayışına doğru evrilmeye çalışılmıştır.¹⁰⁰ Bu süreçteki en çarpıcı hususlar ise, yeni yönetimin tesisinde azınlıkların mevcudiyetinin Ruslara yönelik bir cephe olarak algılanması ile Rusların da yeni idare açısından potansiyel bir tehdit olarak görülmesi olmuştur.

Sovyetler Birliği, 175'in üzerinde etnik gruptan ve birçok farklı kültür ve dinden müteşekkil bir yapıya sahip bir devlet olarak ortaya çıkmıştır.¹⁰¹ Devrim öncesinde Lenin'in amacı Rusya'da iktidarı ele geçirmek ve dünya devriminin zaferini sağlamaktır. Bu çerçevede, milliyetçiliğin desteğini asıl hedefe giderken kullanacağı bir araç olarak gören Lenin, kitleleri sosyalist devrime yaklaştırarak devrim adına hizmet etmesi gerektiğini öngörmüştür. Lenin ayrıca, Mayıs 1917'de "Rusya devleti sınırları içindeki tüm uluslara özgürce ayrılma ve bağımsız bir devlet kurma hakkı verilmesi gerektiğini" belirtmiştir. Rosa Luxemburg bu hususu, Rusya'da kendi kaderini tayin etme hakkını oluşturan demokratik özgürlüklerin kendilerine çok soğuk bir hoşgörüyle yaklaşıldıklarını belirterek, milletlerin kendi kaderlerini tayin etme hakkının sığ olduğunu eleştirerek, bunun burjuva yaklaşımı olduğunu ifade etmiştir.¹⁰²

Avrupa devriminin başarısızlığı 1921'den itibaren ortaya çıktığında, Ruslar, devrimin geleceği için eski imparatorluk sınırlarına çekilmekten başka çare olmadığını anlamıştır. Bunun üzerine merkezi bir yönetim uygulayan Bolşevikler, ayrılma eğiliminde olan milliyetçi hareketleri bastırmaya çalışmış, böylece milliyetçi hareketler lidersiz bırakılmış, tasfiye süreci hızlanmış ve Rusya sınırları dahilindeki tüm uluslar Sovyet Federasyonu'na katılmıştır. Prensip olarak bu birleşme proletaryanın iradesinde mutlak eşitliğe dayansa da, ortaya çıkan bu yeni Rus kimliği, aslında Çarlık Dönemi Ruslaştırma politikalarını ve Rus milliyetçiliğini gizleyen bir maske olarak değerlendirilmiştir. 1923'teki 12. Parti Kongresi'nde,

¹⁰⁰ Sergei Maksudov ve William Taubman, "Russian-Soviet Nationality Policy and Foreign Policy: A Historical Overview of the Linkage Between Them," ed: Michael Mandelbaum, **The Rise of Nations In The Soviet Union**, Council of Foreign Relation Press, New York, 1991, s. 27.

¹⁰¹ Frank Lorimer, *The Population Of The Soviet Union: History and Prospects*, **League of Nations**, Cenevre, 1946, s. 51.

¹⁰² Rosa Luxemburg, **Ulusal Sorun: Ulusların Kendi Yazgısını Tayin Hakkı ve Özerklik**, Çeviri: Osman Akınhay, Belge Yayınları, İstanbul, 2010, s. 270.

büyük Rus milliyetçiliği yerel milliyetçi hareketlerden daha tehlikeli olarak kabul ve ilan edilmiştir.¹⁰³

Lenin, Milliyetler Komiserliği'ni ihdas ederek milliyetçilik meselesini Joseph Stalin'e emanet etmiştir. Aslen Gürcü olan Stalin, Lenin'in iktidarında yeni devletin her milletin kültürel bir varlık oluşturduğu Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ne dönüşmesini sağlamıştır. Rusya'nın yanında, Ukrayna, Belarus ve Gürcü Ermenilerini de içeren Komünist Parti yönetiminde arabuluculuk yapmıştır. Öte yandan, Büyük Rus milliyetçiliğinden çekinen Lenin'in yürüttüğü politikalarla, Sovyet yönetiminin ilk dönemlerinde Rus olmayan cumhuriyetlerdeki Ruslar önemli bir ayrıcalığa sahip değildir.¹⁰⁴

1936 Anayasası'nın 122. maddesinde "çalışmak her yetenekli yurttaş için bir görev ve onur meselesidir" denilirken, tüm yurttaşların temel hak ve özgürlükler kapsamında milliyet, ırk ve cinsiyete bakılmaksızın kişisel ve siyasal haklardan eşit şekilde yararlanacağı ifade edilmiştir. Öte yandan, anayasanın 125. maddesiyle vatandaşlara mevcut anlamıyla ifade ve miting yapma özgürlüğü verilmiştir. Ancak, tüm bu haklar anayasada yazıldığı gibi kalmıştır.¹⁰⁵ Stalin, Rus imparatorluğunun geri kalan kısmı olan Sovyet Sosyalist Birliği'ni milliyet temelli bir federasyon olarak yeniden örgütlenmiş, en büyük kısmını "Büyük Rus ulusunun yaşadığı Rus Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti" haline getirmiş ve başkenti Moskova yapmıştır. Diğer kısımlarda Ukraynalılar, Belaroslular, Gürcüler, Ermeniler ve Türkistan ve Sibirya'daki çeşitli aşiret halkları için Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri kurulmuştur. Stalin'in Sovyetlerde yaptığı bir diğer değişiklik de Hayes'in ifadesiyle "Hristiyan kiliselerini yarı dini fanatizmle yıkmak ve ateizmi resmi bir devlet inancı haline getirmektir."¹⁰⁶

Stalin ve Komünist Parti içindeki çok sayıda üye 1920'lerde, Sovyetler Birliği'ndeki Rus olmaya grupların ulus tesis etme (natsional noye stroitelstvo) veya

¹⁰³ Sevinç A. Özcan, **Bir Sovyet Mirası Rus Azınlıklar**, Küre Yayınları, İstanbul, 2005, s. 8

¹⁰⁴ Özcan, **a.g.e.** s. 13-14.

¹⁰⁵ Ülker Gürkan, S.S.C.B. Siyasî Rejiminin Ana Hatları, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Ankara, Sayı: 1 Cilt: 21, 1968, s. 187-188.

¹⁰⁶ Hayes, **a.g.e.** s. 177-178.

millileştirme (korenizatsiya) politikaları bağlamında partide yer almalarını desteklemiştir. Ancak, bu yaklaşım 1930'larda hızlı bir düşüş göstererek, 1933'ten itibaren Stalin'in yeniden Ruslaştırma siyasetine evrilmiştir.¹⁰⁷ Buna ek olarak Sovyetler'de vatanseverlik kavramı 1934'ten itibaren yükselişe geçmiştir. Bu dönemde kolektifleştirme tamamlanmış, halkın elinden alınan kayıp topraklar vatanseverlik duygularıyla doldurulmaya çalışılmıştır. Uluslar politikası çerçevesinde, Sovyetler Rus Çarlığı'nın mirası üzerine kurulmuş bir devlet olmasına karşın, temel farkın Stalin rejiminin izlediği milliyetçilik ve yayılmacı politikalarda gizli olduğuna işaret edilmiştir. Bu noktada milletler arasında devletin dayatmasıyla sürdürülen etnik bölgesel yapı ve devletin tasarladığı etnik tabakalaşma sistemi, devletin emperyal karakterinin bir sonucu olmuştur. Anılan sonucun en önemli nedenlerinden biri, Sovyet liderliğinin her zaman devletin gereksinimlerini ideolojik ihtiyaçların yerine önceliklendirmesiydi. Sovyet yetkilileri 1930'larda halkların hareketliliğini kısıtlamaya başlamıştır. Bu bağlamda, önce işçilerin sıkı denetimi başlamış, ardından 1932'de pasaportlar yeniden yapılandırılmış, 1937'de pasaportlarda resim zorunlu hale getirilmiştir.¹⁰⁸

Rusça, tüm Sovyetlerde önemli bir konum elde etmiş ve yüksek idari mevkilere gelebilmek bakımından iyi derecede Rusça zorunlu hale getirilmiştir.¹⁰⁹ Uygulanan politikalarla beraberinde kimlik değişimlerini getirmiş ve birçok etnik grup kendilerine "Rus" demeye başlamıştır. Bu kapsamda, sürgün ve gulag politikalarının yanında, yürütülen asimilasyon siyasetinin en somut sonucu Kazaklar üzerinde görülebilmektedir. 1926-1939 yılları arasında Kazak nüfusu 869 bin kişi azalırken, Rus etnik grubunda 631 bin artış beklenmekteydi.¹¹⁰

Diğer taraftan, 1939-1941 arasında Rus vatani düşüncesi, Sovyet vatani anlayışının önüne geçmeye başlamıştır.¹¹¹ Moskova, SSCB'de bulunan Slav olmayan uluslara kültürel ve tarihi değerlerini "yeniden ele almaları" için baskılar kurmaya

¹⁰⁷ Ariel Cohen, **Russian Imperialism: Development and Crisis**, Praeger, London, 1996, s. 80.

¹⁰⁸ Sergei Medvedev, "Power, Space and Russian Foreign Policy", Ed: Hopf, Ted, **Understandings of Russian Foreign Policy**, Pennsylvania State University Press, USA, 1999, s. 30.

¹⁰⁹ Özcan, a.g.e. s. 15.

¹¹⁰ Lorimer, a.g.e. s. 140.

¹¹¹ Onay, a.g.e., s. 90.

başlamıştı.¹¹² II. Dünya Savaşı sırasında gelişen Stalin politikaları, Sovyetler Birliği'ndeki ulus algısının ve yaratılmaya çalışılan Rus halkının sürecinin tamamen farklı bir yönünü ortaya çıkarmıştır. Savaşın da etkisiyle bu dönemde Stalin politikaları, SSCB'yi muhtemel tehlikelerden muhafaza etmek maksadıyla halkları yok etme politikasına dönüştürülmüştür. Stalin, II. Dünya Savaşı sırasında Rus milliyetçiliği söylemini şovenist politikalara uyarlamış ve Rus milliyetçiliği fikrini harekete geçirmiştir. Bu vesileyle Stalin, Rusya'yı Alman işgaline karşı korumak adına milliyetçiliği zirveye taşımıştır.¹¹³

II. Dünya Savaşı'nın getirdiği psikolojik altyapı Rus vatanseverliğiyle birleştiğinde proleter enternasyonalizm altında etkin bir Rus milliyetçiliğine evrilen Stalinizmin yükselişini sağlamıştır. Rus kökenliler ile Rus kökenli olmayanların bir yasayla Sovyetleştirilmesi, SSCB'de yaşayanların statüsünü eşitlemek suretiyle siyasi kültür formlarını tek tip hale getirmiştir.¹¹⁴

1.3.2. Stalin Sonrası Dönemde Rus Milli Kimliği ve Milliyetçilik

Stalin 1953'te öldüğünde yerini Nikita Kruşçev almıştır. Kruşçev, 14-25 Şubat 1956'da Moskova'da düzenlenen 20. Komünist Parti Kongresi'nde, Lenin'in "farklı sosyal sistemlere sahip ülkeler arasında barış içinde bir arada yaşama" prensibini benimseyerek Batı blokuyla gerilimi düşürmeye çalışmıştır. Kruşçev'in iktidarında Stalin karşıtı politikalar izlemeye başlanmış, anti-Stalinist yaklaşım basın tarafından topluma verilmeye çaba sarf edilmiştir. Kruşçev'in reformlarının esas nitelikleri, "barış içinde bir arada yaşama" ve "detant" politikası olarak öne çıkmıştır.¹¹⁵

¹¹² Hans Kohn, **Pan Slavizm ve Rus Milliyetçiliği**, Çev: Ağah Oktay Güner, İlgı, Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2007, s. 283.

¹¹³ Tuminez, **a.g.e.** s.176-177.

¹¹⁴ Victor Zaslavsky, "Sovyetler Birliği", (ed: Barkley, Karen, Hagen, Mark Von, **İmparatorluk Sonrası: Sovyetler Birliği ve Rus, Osmanlı ve Habsburg İmparatorlukları**, çev: Ebru Kılıç, Versus Yayınları, İstanbul, 2012), s. 126.

¹¹⁵ Armaoğlu, **a.g.e.** s.468.

Kruşçev iktidarında Rus milliyetçiliğinin ve kültürel hegemonyasının çarpıcı taraflarını törpülemeye çalışan Sovyet yurtseverliği öne çıkarılmıştır. Bu dönemde Stalin taraftarları milliyetçiliğe yönelmeye başlamış, Stalin'in insanlık dışı politikalarının mağdurlarından Yugoslav komünistleri isyan ederek, Sovyetler'den uzaklaşmaya başlamıştır. Anılan süreçte, 1957 ve 1958 yıllarında eski ve yeni politikalar arasında bir denge kurulması ve Stalinizm'den uzaklaşılması gerektiği anlayışı kuvvetlenmiştir. Rus milliyetçiliğini bastırmaya çaba sarf eden Kruşçev, 1958-1959 yıllarında entegrasyon (sliyanie) siyaseti çerçevesinde bir araya gelme siyasetiyle eğitimde Rusça'nın öne çıkmasını sağlamış ve okullarda eğitim dilinin Rusça olmasını desteklemiştir.¹¹⁶

Kruşçev'den sonra Brejnev, iç ve dış politikadaki krizin üstesinden gelmede milliyetçi çizgiyi vurgulamıştır. Brejnev yönetimi, dış politika alanında kendisine başlıca üç görev belirlemiştir. Bunlar,

- Sosyalist cephenin dağılmasını engellemek, cepheyi daha politik, askeri ve ekonomik olarak kaynaştırmak,
- Barış içinde bir arada yaşama politikasını takip etmek suretiyle, Doğu ile Batı arasındaki ilişkileri normalleştirmek,
- Dünyada ilerici hareketleri ve rejimleri desteklemek,

olarak sıralanmıştır. Her ne kadar Brejnev döneminde milliyetçilik üzerindeki resmi baskı sürmüştü de, rejim bazı milliyetçi yaklaşımlara ve yayınlara müsamaha göstermiştir. 1960-1970 arasındaki 10 yılda, birçok milliyetçi yayın, Sovyet siyasi yaşamında aktif bir eğilim göstermeye başlamış olup, bunların arasında Novyi Mir ve Nash Sovremennik öne çıkmıştır. Sovyetlerin kuruluşundan itibaren Lenin'den Brejnev'e kadar geçen periyotta devlet yetkilileri zaman zaman tehditlere karşı milliyetçi düşünceyle beraber komünizmi atbaşı götürmüşlerdir.¹¹⁷

¹¹⁶ Özcan, a.g.e. s. 16.

¹¹⁷ Tuminev, a.g.e., s. 179-180.

Brejnev rejimi, bu tür yaklaşımlarla, radikal yerli milliyetçiliği ile Rus milliyetçilerini sisteme dahil etmek suretiyle, devlet ve imparatorluğu barıştırdığı ifade edilmektedir. Brejnev döneminde vatanseverlik ve uluslararası olma kavramları Sovyetler Birliği halklarının temel değerler haline gelmeye başlamıştır. Devletin kimliğini tesis etmek amacıyla ideolojik bir araca dönüştürülen bu kavramlar, yeni nesillerin izlemesi istenen milli kahramanlık ruhuyla da pekiştirilmiştir.¹¹⁸

Diğer yandan, 1960'lardan beri Rusların büyük bir birlik tesis etme çabaları öne çıkmıştır. Rus etnik bilincinin yeniden canlanmasının gerekçesinin birlik ve devletleşme hususunda Rusların ve Sovyet cumhuriyetlerinin menfaatlerinin örtüşmesi olduğu kaydedilmiştir. Bu sayede, 1960'lardan itibaren artan milliyetçilik kendilerini Batı'ya ve yönetimin Batı'yla ilişkilerini yumuşatmaya yönelik tutumlarına karşı alternatif bir yol olarak görmeye başladığı ifade edilmiştir.¹¹⁹

1.3.3. Gorbaçov Dönemi Rus Milli Kimliği

Gorbaçov, ülkedeki sorunları çözmek için bir takım reformları hayata geçirmeyi planlamıştır. Bu çerçevede, “glasnost” ve “perestroyka” politikaları, Gorbaçov'un ülkeyi düzlüğe çıkarmasından ziyade, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının tetikleyicisi olarak görülmüştür. Nitekim, Sovyetler Birliği Cumhuriyetleri, şeffaflık anlamına gelen “glasnost”u ulusal meseleler ve ayrılıkçı yaklaşımlara ilişkin şikayetleri ortaya koyma çağrısı olarak değerlendirmiştir. Gorbaçov'un bu planları Sovyet tarihindeki etnik ve dini problemlerin çözümüne dönük beklentilerin ilk defa bu kadar artmasına neden olmuştur.¹²⁰

Sovyet rejiminin çöküşünün öncesinde, SSCB halkları arasındaki ulusal ve etnik kimlik söylemi, ulus devlet yaklaşımı esas çerçevesinde biçimlenmeye

¹¹⁸ Özcan, a.g.e. s. 25-26.

¹¹⁹ Thomas Parland, **The Extreme Nationalist Threat In Russia: The Growing Influence of Western Rights Ideas**, Taylor & Francis Group, New York, 2005, s. 37-39.

¹²⁰ Bülent Gökay, “Şeyh Şamil Bir Kahraman mı Yoksa bir Yobaz mı?”, Editör: Özcan Özen, Osman Akınhay “**Çeçenistan Yok Sayılan Ülke**” Everest Yay. 2002 İstanbul s. 8 s. 42-43.

başlamıştır.¹²¹ Gorbaçov yönetimi ilk reformların neticeleri karşısında karar alma süreçlerine toplumun iştirak etmesinin de gerekli olduğuna kani olmuştur. Bu nedenle, gizli polis ve devlet destekli diğer baskı aparatlarının arka planda kalması kararlaştırılmıştır. Bu süreçte daha rekabetçi seçimler yapılmaya başlanmış, sansür kaldırılmış ve en önemlisi partinin siyasi iktidar üzerindeki tekeli kaldırılmaya çalışılmıştır. Ancak, Gorbaçov'un bu açılım politikası Sovyet sistemine büyük bir darbe indirmiş, zira planlanan demokratikleşme çabaları Sovyet Devleti'nin Sovyetler Birliği'ndeki milletler için zayıfladığına işaret etmiştir.¹²²

Gorbaçov yönetiminde milliyetçilik açısından üç gelişme ayağı ortaya çıkmıştır.

Bunlar:

- Glasnost ile milliyetçi düşüncenin yeniden su yüzüne çıkması,
- Milliyetçi ilham için Gorbaçov yönetiminin binlerce Ortodoks kilisesinin yeniden açılmasına izin vermesi,
- Milliyetçilerin siyasi alanda kendilerini göstermeleri için uygun bir ortam hazırlanması,

olarak sıralanmaktadır.¹²³ Gelişen milliyetçilik akımı mevcut yönetimin Rus halkı tarafından faşizmin temeli olduğunu kabul etmesine neden olmuştur. Netice itibariyle, bu faşizmin ana düşmanları başlangıçta İsa ve Marx'a dönüşmüş ve halkını birleştirmek üzere Ortodoks milliyetçiliği ileri sürülmüştür. Bu anlayışa göre Ruslar Ortodokstur, Ortodoks olmayanlar ise Rus değildir.¹²⁴ Bu süreçte, Yahudiler Sovyet toplumsal yapısına yabancı hale gelmiş, “üç kez Ruslaşmış” bile olsalar, etnik olarak bir Rus'tan farklı görünmeseler dahi Rusya düşmanı olarak değerlendirilmiştir.¹²⁵

¹²¹ Gökay, a.g. e., s. 45.

¹²² Zaslavsky, a.g.m. s. 122-123.

¹²³ Tuminez, a.g.e. s.180-181.

¹²⁴ Sinyavsky, a.g.m. s. 82-83.

¹²⁵ A.g.m., s. 80-81.

Gorbaçov dönemindeki politikalar Rus milliyetçiliğinde yeni eğilimler meydana getirmiştir. Dogmatik resmi ideoloji yapısında etnik ve milliyetçi temalar hızla yükselmeye, muhafazakâr düşünceler zeminden çıkmaya ve resmi destekten yoksun liberal fikirler askıya alınarak demokratik ve sosyalist fikirleri etkilemeye başlamıştır.¹²⁶ Bu dönemde hiyerarşi ortadan kalkmaya başlamış, bireyler veya organizasyonlar kendilerini muhafazakâr, şovenist veya otokratik olarak tanımlama ve bu tanımları dile getirme fırsatı bulmuştur.¹²⁷

Öte yandan, bu dönemdeki kamuoyu yoklamaları, SSCB'nin diğer etnik gruplara karşı hoşgörülü olduğunu göstermektedir. 1989 yılında etnik gruplar üzerinde yapılan anketlerde, SSCB'deki dokuz etnik birimin %76,9'u vatandaşlarının etnik kökenine bakılmaksızın eşit muamele gördüğünü ifade etmiş, %8,2'si ise başka milletlerden insanlara olumsuz baktığını kaydetmiştir.¹²⁸

Milliyetçilerin çoğu Ortodoksluğa sıkı sıkı bağlıyken, bazıları ise Ortodoksluğu yabancı bir din olarak telakki etmiştir. Bu dönemde başta Batılı ülkeler ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Yahudilerin yönettiği devletler olarak nitelenmiş, antisemitik duygular ile buna bağlı olarak şiddette artmış, Rus milliyetçileri glasnost ve perestroyka politikalarının akabinde daha da görünür olmuşlardır. Sovyetler, 1985 yılından itibaren milliyetçi aktörleri sisteme dahil etmeye başlayarak, politik olarak risk oluşturabilecek Rus milliyetçi grupları da bertaraf etmeyi başarmıştır. Milliyetçilerin 1985'te başlayan bölünmeleri 1987'de tamamlanmıştır.¹²⁹

¹²⁶ Ronald G. Suny, "Rus İmparatorluğu", Editör: Barkley, Karen, Hagen, Mark Von, **İmparatorluk Sonrası: Sovyetler Birliği ve Rus, Osmanlı ve Habsburg İmparatorlukları**, Çeviri: Ebru Kılıç, Versus Yayınları, İstanbul, 2012, s. 94.

¹²⁷ Tuminez, **a.g.e.** s.182, Medvedev, **a.g.e.**34.

¹²⁸ Andrei Korobkov, "Sovyet Sonrası Göç Hareketlerinin Oluşumunda Etnik ve Mesleki Etkenler", Der: Erhan Büyükcıncı, **Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna**, Phoneix Yayınları, Ankara, 2004, s. 76.

¹²⁹ John B. Dunlop, "Çağdaş Rus Milliyetçiliği Spektrumu", Editör: John Dunlop, Darrel P. Hammer, Andrei Sinyavsky, Ronald Grigor Suny, Alexander Yanov, **Günümüzde Rus Milliyetçiliği**, Çeviri: Fatma Arzık, Murat Aygen, Yeni Forum Yayınları s. 17-19.

1.4. Rusya Federasyonu'nda Rus Kimliği ve Dış Ruslar Kavramının Ortaya Çıkışı

1985'ten bu yana Sovyetler Birliği'nde meydana gelen değişikliklerin büyüklüğü göz önüne alındığında, 1991'den sonra Rusya'daki kimlik krizi, ülkedeki rolü ve statüsünü tanımlama ihtiyacı kadar, uygun iç siyasi ve ekonomik düzenlemeler hakkındaki kafa karışıklığından kaynaklanmaktaydı. Yine de pek çok aydın, Rusya'nın dış politikasının temelini oluşturması gereken ilkelerin belirlenmesinde Rusya'nın kimliğinin ortaya çıkacağına ve bunun hangi iç politikaların gerekli olduğunu kendi başına belirleyeceğine inanmaktaydı. Rus politikasının dayandırılması gereken ilkeler ile belirli olaylara yanıt olarak bu ilkelerin nasıl uygulanacağına dair tartışmalar dahil edilmiştir. Bununla birlikte, analitik rahatlık için, çeşitli bakış açıları Liberal Batıcı, Pragmatik Milliyetçi ve Köktenci Milliyetçi gibi üç ana eğilime bölünebilmektedir.¹³⁰

Bağımsız bir Rus devletinin kurulmasından hemen önce ve sonra, Rus iç ve dış politikasına ilişkin kamuoyu tartışmalarına, piyasa ekonomisi, demokratik bir siyasi sistem ve Batı yanlısı bir dış politikayı destekleyen bir grup insan egemen olmuştur. Liberal batılılar, Rusya'nın dış politikasının birincil görevinin, iç ekonomik kalkınmanın gelişebileceği uluslararası bir ortam yaratmak olduğuna inanmaktaydılar. Gelişmiş demokratik devletlerle yakın ilişkileri ve uluslararası kurumların aktif ve işbirliğine dayalı üyeliğini desteklediler. Diğer halef devletlerle iyi komşuluk ilişkileri kurulması gerektiğini düşünmelerine rağmen, Bağımsız Devletler Topluluğu'nda (BDT) bir liderlik rolüne karşı uyarıda bulunmuşlardır. Rusya'nın tarihsel büyük güç geleneklerini, Avrupa'ya yönelimini geliştirmek için Avrupa ile Asya arasında bir köprü görevi görmesi konusundaki her türlü yanılısamayı bırakması gerektiğine inanmaktaydılar.¹³¹

SSCB'nin 31 Aralık 1991 tarihinde dağılmasının ardından, Rus siyasi elitleri "Rus halkının kim olduğunu" ve "topraklarının sınırlarının nerede olduğunu" tanımlamak zorunda kalmıştır. Rusya Federasyonu durumunda, bu sorunlar belirli

¹³⁰ Margot Light, 'In search of an identity: Russian foreign policy and the end of ideology', **Journal of Communist Studies and Transition Politics**, No. 19, 2003, s. 43-44.

¹³¹ A.g.m., s. 44.

coğrafi, tarihi ve politik koşullar nedeniyle karmaşık hale gelmektedir. Rusya geleneksel olarak imparatorluğun merkezi olmuştur. Merkez ile çevre arasındaki doğal sınırların olmaması, İngiliz ve Fransız örneklerinin aksine, siyasetçiler ve aydınlar arasında sınırlar konusunda kafa karışıklığına neden olmuştur. Bu nedenle, Çarlık Rusyası ve Sovyetler Birliği'nin uyguladığı politikalar, Rus milli bilincinin güçlü bir şekilde gelişmesini, dolayısıyla Rus halkının tanımlanmasını engellemiştir. Bu bağlamda, Rus siyasi eliti ve aydınları, Rus milletini tarihi, sınırları ve halkı açısından farklı şekilde tanımlamıştır. Sovyetler Birliği'nin sona ermesinden sonra Rus ulusunun tanımlandığı beş yol şöyle ifade edilmektedir.¹³²

- Birlik Kimliği: Rusları imparatorluk misyonu açısından tanımlar. Misyonlarının uluslarüstü imparatorluk yaratmak olduğunu ifade eder. Bu fikrin savunucuları, SSCB sınırları içinde çok etnikli bir devleti sürdürmenin zemini olarak ortak tarihi görmekteydiler. Bunlara göre Rus İmparatorluğu ve SSCB eşsiz bir uygarlık olup, halkın SSCB yapısı dışında hayatta kalması imkansızdır. Bunu söylerken 1991 sınırlarını kabul etmiyorlar ve Sovyetler Birliği'nin çöküşünü olumsuz bir olay olarak görmekteydiler. Rusya'nın tarihine büyük önem vermeleri ve ortak bir geçmişi tek bir devlette bir arada yaşama nedeni olarak görmeleri nedeniyle milletin sivil tanımına şiddetle karşı çıkıyorlardır.
- Doğu Slavların Bir Topluluğu Olarak Ruslar: Bu görüş, etnik, kültürel benzerlikleri ve ortak geçmişi paylaşımları nedeniyle Rusları Ukraynalılar ve Beyaz Ruslar da dâhil olmak üzere tüm Doğu Slavlarını bir milleti olarak görmektedir. 1993'ün sonlarına doğru, Rus milliyetçi entelektüellerinin çoğu Rusların, Ukraynalıların ve Belarusluların Slav kardeşliği hakkında fikir beyan etmeye başlamıştır. Bu görüşün savunucuları bir ulusa üyeliğin gönüllü olabileceği fikrini reddediyorlardı. Aşırı milliyetçiler ve komünistler de dahil olmak üzere köktendinci milliyetçiler, ilkel bağları bir milletin özü olarak görüyorlardır. Bunlar birlik kimliğine veya Rusya'nın Slav tanımına inanırlar. Rusya'nın sınırlarının ya Rusya Federasyonu'nun ötesine geçecek şekilde

¹³² Vera Tolz, **Russia**, Oxford University Press, New York, 2001, ss.237-244.

yeniden düzenlenmesi ya da Rusya'da etnik Rusların yaşadığı alanlarla dar bir şekilde sınırlandırılması gerektiğini iddia ediyorlardır. Aşırı milliyetçiler ve komünistler bazı noktalarda fikir ayrılığına düşseler de; Rusya tarihinin Rusya'nın geleceği için çok önemli olduğu ve Sovyetler Birliği'nin çöküşünden Batı'nın sorumlu olduğu konusunda hemfikirlerdir.¹³³

- Rusça Konuşan Bir Topluluk Olarak Ruslar: Sovyetler Birliği'nin sona ermesiyle birlikte, 25 milyon Rus ve diğer milletlerden insanlar olan 5 milyon Rusça konuşan kişi kendilerini Rusya Federasyonu dışında bulmuştur. Bu bağlamda, bazı Rus aydınlar bu insanları etnik kökenlerine bakılmaksızın bölünmüş Rus ulusunun bir parçası olarak görmüşlerdir. Rus kimliğini dilsel olarak tanımlayanlar, pragmatist milliyetçiler başlığı altında toplanabilmektedir. Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle, yakın çevrede Rusça konuşanların savunmasını savundular. Köktendinci milliyetçilerle aynı şekilde, Sovyet ve Rus tarihi mirasını önemli değerler olarak görmekteydiler ve ülkenin eski prestijini geri kazanmayı hedeflemekteydiler. Pragmatist milliyetçi görüş, Rusya'ya imparatorluk olmadan büyük bir güç statüsü kazandıracak benzersiz ama yayılmacı olmayan bir dış politikayı savunmaktaydılar.¹³⁴
- Rusların Irksal Tanımı: Bu tanıma göre kan bağı ortak bir kimliğin temelini oluşturmaktadır. Bu görüş, Rusların kendilerini diğer etnik yapıların zararlı etkilerinden koruması gerektiğini savunmaktaydı.
- Ulusun Yurttaşlık Tanımı: Etnik ve kültürel geçmişlerine bakılmaksızın, yeni ortaya çıkan siyasi kurumlara ve anayasaya sadakatle birleşmiş, Rusya Federasyonu'nun tüm vatandaşlarını içeren bir sivil Rus (Rossiiskaia) ulusu olarak ifade edilmektedir.¹³⁵

¹³³ Nicole J. Jackson, **Russian Foreign Policy and the CIS: Theories, Debates and Actions**, Routledge, London, 2003, s.35.

¹³⁴ Jackson, a.g.e., s. 35-36.

¹³⁵ Tolz, a.g.e., s. 238.

1991 sonbaharından 1992 sonlarına kadar, Çarlık Dönemi ve Sovyet Dönemi'nin Ruslara zayıf bir ulus duygusu vermesi için, yeni devlet için meşruiyet arayan Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin, Rus ulusunun etnik olmayan tanımı anlamına gelen bir sivil kimlik yaratmaya çalışmıştır.¹³⁶ Yeltsin hükümeti, devletin etnik kökeninden arındırılmasını ve ulusun sivil tanımını güçlendirmeyi hedefliyordu. Bu çerçevede, hükümet 1991 ve 1992 yıllarında bir ulusun etnik tanımını desteklemedi. 28 Kasım 1991 tarihinde kabul edilen Rusya vatandaşlık yasası, bir vatandaşı “Russkii” yerine “Rossiiski” olarak adlandırarak Rusya Federasyonu vatandaşını sivil terimlerle tanımlamaktadır. Bu tanım, Rus hükümetinin halkına sivil kimlik bağlamında baktığını göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Yasa, kanunun kabul edildiği tarihte Rusya Federasyonu sınırında yaşayan herkesi kendi vatandaşı olarak tanımıştır. Buna ek olarak, yasa, 1 Eylül 1991 tarihinden itibaren Rusya Federasyonu dışında yaşayan tüm SSCB vatandaşlarının, yeni bağımsız devletlerden başka bir vatandaşlığa sahip değillerse, basit bir işlemle Rus vatandaşlığı almalarına izin vermiştir. Bu nedenle, yasa bu insanlara 2000 yılına kadar Rusya'yı taşıma hakkı vermiştir. 1992 sonbaharına kadar, Rusya eski Dışişleri Bakanı Andrei Kozyrev, yeni bağımsız Sovyet sonrası devletlerdeki Rusça konuşanların Rus hükümeti için bir soruna neden olmadığını tekrarlamıştır.¹³⁷

Eski Sovyet cumhuriyetlerindeki Rusça konuşanlar, bölgesel ve siyasi terimlerle tanımlanan “Rossiiskaia” ulusunun bir parçası olarak görülmüyordu. Rus hükümetinin yakınlardaki Rus nüfusunu göz ardı etmesinin ana nedenlerinden biri, yeni Rus dış politikasının bağlamına bağlıdır. Hükümetin farklı kolları arasında Rus dış politikası konusunda derin tartışmalar yaşansa da, bu dönem boyunca resmi dış politika, öncelikle Batı yanlısı Andrei Kozyrev yönetimindeki Dışişleri Bakanlığı tarafından belirlenmişti. Bu okul, Rusya'nın Soğuk Savaş sırasında kendi çıkarlarına aykırı davrandığını düşünmekteydi Şimdi ise Batı'nın ayrılmaz bir parçası bir olmak için her şeyi yapmalıydı. Batı, dünyadaki tek yaşayabilir ve ilerici medeniyet olarak görülmekteydi. Rusya'nın “gerçek” kimliğine yönelik ana tehditler, ekonomik geriliğinden ve demokratik olmayan ülkelerle, özellikle de bazı eski Sovyet

¹³⁶ Peter J. S. Duncan, “Contemporary Russian Identity between East and West”, **The Historical Journal**, Vol. 48, No. 1, 2005, s. 277.

¹³⁷ Tolz, a.g.e., s. 252-253.

müttefikleriyle olan ilişkisinden kaynaklanmaktaydı. Rusya ancak Batılı kurumları bünyesine katarak ve sık sık “Batılı uygar uluslar” topluluğu olarak anılan koalisyona katılarak sorunlarını çözebilecekti.

İKİNCİ BÖLÜM

2. SOVYETLER BİRLİĞİ SONRASI COĞRAFYADAKİ DIŞ RUSLARIN, RUSYA FEDERASYONU DIŞ POLİTİKASINDAKİ YERİ

2.1. Sovyetler Birliği'nin Dağılmasıyla Eski Sovyet Topraklarında Kalan Rus Diasporasının Genel Durumu

Günümüzde ulus-devlete dayalı uluslararası sistemde, büyük bir emperyalist geleneğe ve sosyalist geçmişe sahip bir devlet olarak Rusya, milliyetçilik çalışmalarında çok özgün bir örnek sunmaktadır. Rusya'nın evrenselci, dini ve emperyal söylemi, Çarlık Rusya'nın seyrinde seküler ideolojinin önüne geçerken, enternasyonalist proletarya hareketi, başka bir deyişle, sosyalizmin evrensel dili, Sovyet Dönemi boyunca milliyetçi söylem üzerinde üstünlüğe sahiptir.¹³⁸ Birçok bilim insanı, Rus siyasi elitlerinin ve entelektüellerinin, Sovyetler Birliği'nin sonuna kadar tarihi Rus devletini imparatorluk biçiminde korumaya çalıştıklarını iddia etmektedir. Ancak, Sovyetler Birliği'nin çöküşü ve çağdaş uluslararası ilişkilerin gerekleri, Rus siyasi elitlerini ve entelektüellerini Rusların kim olduğunu, Rus ulusunun ne olduğunu ve ulus inşa sürecinde Rusya'nın sınırlarının ne olduğunu tanımlamaya zorlamıştır.

31 Aralık 1991 tarihinde SSCB'nin dağılmasının ardından, Rus siyasi elitleri “Rus halkının kim olduğunu” ve “topraklarının sınırlarının nerede olduğunu” tanımlamak zorunda kaldı. Rusya Federasyonu örneğinde, bu sorunlar belirli coğrafî, tarihi ve politik koşullar nedeniyle karmaşık hale gelmektedir. Geleneksel olarak imparatorluğun merkezi olan Rusya’da, merkez ile çevre arasındaki doğal sınırların olmaması, İngiliz ve Fransız örneklerinin aksine, siyasetçiler ve entelektüeller arasında sınırlar konusunda kafa karışıklığına neden olmuştur. Bu nedenle, Çarlık Rusyası ve Sovyetler Birliği'nin uyguladığı politikalar, Rus milli bilincinin güçlü bir şekilde gelişmesini, dolayısıyla Rus halkının tanımlanmasını engellemiştir. Bu bağlamda, Rus siyasi eliti ve aydınları, Rus ulusunu tarihi, sınırları ve halkı açısından

¹³⁸ David G. Rowley, “Imperial Versus National Discourse: The Case of Russia”, **Nations and Nationalism**, Vol. 6, No. 1, 2000, pp.23- 32.

farklı şekilde tanımladılar. Tolz, Sovyetler Birliği'nin sona ermesinden sonra Rus ulusunun tanımlandığı önceki bölümde de izah edilen beş yolu şöyle ifade etmektedir:¹³⁹

- Birlik Kimliği: Ruslar imparatorluk misyonu açısından tanımlanır ve misyonları uluslarüstü imparatorluk yaratmaktır. Rusya tarihine büyük önem vermeleri ve ortak bir geçmişi tek bir devlette bir arada yaşama nedeni olarak görmeleri nedeniyle; milletin sivil tanımına şiddetle karşı çıkmaktadırlar.
- Doğu Slavların Bir Topluluğu Olarak Ruslar: Bu görüş, etnik, kültürel benzerlikleri ve ortak geçmişleri paylaşımları nedeniyle Rusları Ukraynalılar ve Beyaz Ruslar da dahil olmak üzere tüm Doğu Slavların bir milleti olarak görmektedir.
- Ukraynalılar ve Belaruslular: Bu görüşün savunucuları bir ulusa üyeliğin gönüllü olabileceği fikrini reddetmektedirler.
- Aşırı milliyetçiler ve komünistler de dahil olmak üzere köktenci milliyetçiler, Birlik kimliğine veya Rusya'nın Slav tanımına inanırlar. Aşırı milliyetçiler ve komünistler bazı noktalarda fikir ayrılığına düşseler de, Rusya'nın tarihinin Rusya'nın geleceği için çok önemli olduğu ve Sovyetler Birliği'nin çöküşünden Batı'nın sorumlu olduğu konusunda hemfikirler.¹⁴⁰
- Rusça Konuşan Bir Topluluk Olarak Ruslar: Sovyetler Birliği'nin sona ermesiyle birlikte, 25 milyon Rus ve diğer milletlerden insanlar olan 5 milyon Rusça konuşan kişi kendilerini Rusya Federasyonu'nun dışında bulmuştur. Bu bağlamda bazı aydınlar, bu insanları etnik kökenlerine bakılmaksızın bölünmüş Rus ulusunun bir parçası olarak görmüşlerdir.¹⁴¹
- Rusların Irksal Tanımı: Bu tanıma göre kan bağı ortak bir kimliğin temelini oluşturmaktadır.

¹³⁹ Tolz, a.g.e., ss. 237-244.

¹⁴⁰ Nicole J. Jackson, **Russian Foreign Policy and the CIS: Theories, Debates and Actions**, Routledge, London, 2003, s.35.

¹⁴¹ A.g.e., s. 35-36.

- Ulusun Yurttaşlık Tanımı: “Etnik ve kültürel geçmişlerine bakılmaksızın, yeni ortaya çıkan siyasi kurumlara ve anayasaya bağlılıkla birleşmiş, Rusya Federasyonu'nun tüm vatandaşlarından oluşan bir sivil Rus (Rossiiskaia) ulusu.”¹⁴²

Liberal Batılılar bu fikrin en görünür savunucularıdır. Eşsiz bir Rus ulusal fikri ya da bir imparatorluğun yeniden kurulmasının önünü açabilecek ayrı bir Rus yolu için milliyetçi arayışı reddetmektedirler.¹⁴³ Liberal Batılılar, Rusya'nın bir sivil devlet olması gerektiğini savunmaktadırlar ve 1991'de Rusya'nın sınırları konusunda federasyon korunması yönünde hemfikirlerdir. Dahası, Rusya tarihinin ülkenin geleceği için çok az önemi olduğuna inanmaktalar ve SSCB'nin çöküşünü olumlu bir olay olarak görmektedirler.

2.1.1. Boris Yeltsin Dönemi'nde Rus Diasporasının Durumu

Boris Yeltsin, tarihte ilk kez Rusya'nın cumhurbaşkanını halk oylamasıyla seçmesiyle 12 Haziran 1991 tarihinde Rusya Devlet Başkanı olmuştur. Başkanlığı altında, ulus inşasına ilişkin üç yaklaşım belirlenebilmektedir. Her şeyden önce Yeltsin göreve geldikten sonra, bir ulusu yurttaşlık terimleriyle, etnik kökenleri ne olursa olsun Rusya Federasyonu yurttaşlarından oluşan bir topluluk olan bir “Rosisski” ulusu olarak tanımlamaya çalışmıştır. İkinci olarak, Rusya ulusunun Rusya Federasyonu vatandaşlarına ilave olarak yeni kurulan bağımsız Sovyet sonrası devletlerde ikamet eden etnik Ruslar ve Rusça konuşan kişiler olarak tanımlanması yapılmıştır. Son olarak ise, ortak bir doğu Slav kimliği ve Birlik kimliği uygulanmıştır.

1991 sonbaharıyla 1992 sonları arasında, Çarlık Dönemi ve Sovyet Dönemi'nin Ruslara zayıf bir ulus duygusu vermesi bakımından yeni devlet için meşruiyet arayan Başkan Yeltsin, Rus ulusunun etnik olmayan tanımı anlamına gelen

¹⁴² Tolz, a.g.e., s. 34.

¹⁴³ Jackson, a.g.e., s. 35.

bir sivil kimlik yaratmaya çalışmıştır.¹⁴⁴ Yeltsin Hükümeti, devletin etnik kökeninden arındırılmasını ve ulusun yurttaşlık tanımını güçlendirmeyi amaçlamaktaydı. Bu çerçevede, hükümet 1991-1992 arasında bir ulusun etnik tanımını desteklememiştir. 28 Kasım 1991 tarihinde kabul edilen Rusya vatandaşlık yasası, bir vatandaşı “Russkii” yerine “Rossiiski” olarak adlandırarak bir Rusya Federasyonu vatandaşını sivil terimlerle tanımlamaktadır. Bu tanım, Rus hükümetinin halkına sivil kimlik bağlamında baktığını göstermektedir. Kanun, kabul edildiği tarihte Rusya Federasyonu sınırında yaşayan herkesi kendi vatandaşı olarak tanımıştır. Buna ek olarak, yasa 1 Eylül 1991 tarihinden itibaren Rusya Federasyonu dışında yaşayan tüm eski SSCB vatandaşlarının, yeni bağımsız devletlerden başka bir vatandaşlığa sahip değillerse, basit bir işlemle Rus vatandaşlığı almalarına izin vermiştir. 1992 sonbaharına kadar, Rusya eski dışişleri bakanı Andrei Kozyrev, yeni bağımsız Sovyetler sonrası devletlerde Rusça konuşanların Rus hükümeti için bir soruna neden olmadığını tekrarlamıştır. Eski Sovyet Cumhuriyetleri’ndeki Rusça konuşan yerleşimciler, bölgesel ve siyasi terimlerle tanımlanan Rus (Rossiiskaia) ulusunun bir parçası olarak görülmemekteydiler.¹⁴⁵

Rus hükümetinin yakın yurtdışındaki Rus nüfusunu göz ardı etmesinin ana nedenlerinden biri, yeni Rus dış politikasının içeriğine bağlıydı. Hükümetin farklı cenahları arasında Rus dış politikası konusunda derin anlaşmazlıklar yaşanmış olsa da, bu dönem boyunca öncelikle Andrei Kozyrev yönetimindeki Dışişleri Bakanlığı tarafından resmi dış politika belirlenmiştir. Batı yanlısı liberaller okulundan olan Kozyrev, Rusya’nın Soğuk Savaş sırasında kendi çıkarlarına aykırı davrandığını düşünmekteydi. Post-Sovyet döneminde ise, Batı’nın ayrılmaz bir parçası olmak için her şeyi yapması gerektiği fikri bu okulda baskındı. Batı, dünyadaki tek yaşayabilir ve ilerici medeniyet olarak görülmekteydi. Rusya’nın “gerçek” kimliğine yönelik ana tehditler, ekonomik geriliğinden ve demokratik olmayan ülkelerle, özellikle de bazı eski Sovyet müttefikleriyle olan ilişkilerinden kaynaklanmaktadır. Rusya, ancak

¹⁴⁴ Duncan, a.g.e., s. 277.

¹⁴⁵ Tolz, a.g.e., s. 252-253.

Batılı kurumları bünyesine katarak ve sık sık “Batılı uygar uluslar” topluluğu olarak anılan koalisyona katılarak sorunlarını çözebilirdi.¹⁴⁶

Bu bağlamda, Rus diplomasisinin görevi, birçok alanda Batı dünyasıyla işbirliği yapmaktır. Rusya'nın büyük bir güç olarak, sırayla Birleşmiş Milletler (BM) ile Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİT) gibi uluslararası örgütler aracılığıyla uluslararası istikrara yönelik tehditlerle başa çıkmak üzere büyük güçlerle çalışma görevi olduğu düşünülmüştür. Bu yeni dış politika konseptinin bir sonucu olarak, Batı ile ilişkisini geliştirmeyi amaçlayan bir devlet olarak Rusya, yeni bağımsızlık kazanan Sovyet sonrası devletlere çok az ilgi göstermiştir. Neil Melvin'e göre, yeni bağımsız Sovyet sonrası devletlerin ağırlıklı olarak Rus yerleşimci topluluklarının birincil sorumluluklarını üstlendikleri değerlendirilmiştir. Bu nedenle, Moskova ile eski Sovyet Cumhuriyetleri'nde ikamet eden Ruslar arasında açık tarihsel ve kültürel bağları olmasına rağmen, yerleşimci nüfusa yönelik özel bir Rus politikası gereksiz olarak değerlendirilmekteydi.¹⁴⁷ Bu nedenle, Rus ulusunun ayrılmaz bir parçası olarak görülmemişlerdir. Rus hükümeti, yeni bağımsız Sovyet sonrası devletlerde ikamet eden Rus nüfusunun ev sahibi devletlerin vatandaşlığını alması gerektiği fikrini desteklemiştir. Ev sahibi devletler ile Rus nüfusu arasındaki herhangi bir sorun ilgili devlet içinde veya BM ve AGİT gibi uluslararası organizasyonlar aracılığıyla çözülmelidir. Moskova bunu söylerken, Rus dış politikasının komşularının içişlerine müdahaleyi içermediğini göstermiştir. Hükümetin bu politikası kısa sürede muhalefet tarafından sorgulanmıştır. Muhalefet Sovyet ve Rus şovenistleri (Kızıl-Kahverengi ittifakı), komünistler ve sözde Rus yurtsever güçlerinden oluşan bir hareket ile devletçi ve demokratik kampın eski üyeleri olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Kızıl-Kahverengi ittifakı üyelerinin ve devletçilerin yakın yurtdışındaki Rus nüfusa bakış açıları farklıydı. Yine de Rus devletiyle dışardaki Rus yerleşimci topluluklarının birbirine bağlı olduğu fikrini paylaşmışlardır. Kızıl-Kahverengi ittifakı eski SSCB topraklarını Rus devletinin

¹⁴⁶ Tolz, a.g.e., s. 256-257.

¹⁴⁷ Neil Melvin, Russians beyond Russia: The Politics of National Identity, **The Royal Institute of International Affairs**, 1995, s.11.

doğal sınırları olarak görürken, Rus devletinin temel sorumluluğunun bu nüfusu savunmak olduğunu iddia etmiştir.¹⁴⁸

Rusya Federasyonu'nun özel çıkarları nedeniyle eski SSCB coğrafyası içinde baskın bir rol oynadığına inanılmaktaydı. Üstelik Kızıl-Kahverengi ittifakı için yerleşimci sorunu, bu bölgenin tek bir devlet altında yeniden birleştirilmesi ihtiyacını ortaya koymuştur. Eski Sovyet Cumhuriyetlerindeki Ruslar, Rus dış politikasında çok önemli bir konu oluştursa da, komşu bölgelerin ilhakını haklı gösterecek bir araç olarak ele alınmamıştır.¹⁴⁹

Muhalefet tarafından Yeltsin'e yöneltilen eleştirilere ek olarak, Estonya'da, Sovyet Dönemi'nde ortaya çıkan insanlara ve onların soyundan gelenlere otomatik vatandaşlık vermeyi reddeden bir vatandaşlık yasasının çıkarılması, Moldova'daki kaos ve 1992 yazında Ukrayna'da artan gerginlik, Yeltsin hükümetinin diasporaya ilişkin politikalarının sorgulamasına neden olmuştur. Rusya'nın dünyadaki yeri 1992 yazının sonlarında yeni Rus askeri doktrinin taslağının yayımlanması, Rus diaspora siyasetindeki değişime yönelik ilk sinyali vermiştir. “Rusya'nın yeni askeri doktrininin taslak versiyonu, Rusların Rusya Federasyonu dışındaki haklarının ve Rusya ile etnik ve kültürel olarak özdeşleşenlerin “casus belli” olduğunu vurgulamıştır.” Ekim 1992'nin sonunda, Baltık Devletleri 'etnik temizliğe' karşı uyarılmıştır. Bu nedenle Rusya, bölgeden askeri olarak çekilmeyi ertelemiştir. Ertelemenin arkasındaki sebep olarak Baltık Devletlerinin Rus azınlıkların haklarını korumadaki başarısızlığı gösterilmiştir.¹⁵⁰

1993'ün başları ile 1994'ün sonları arasında, Rusya ulusunun ve yakın yurtdışındaki Rus halkının tanımlama şekli, siyasi meşruiyet için iç mücadelenin bir ürünüydü. 1992'nin sonlarında, Rus hükümeti etnik toplumlardan arındırılmış ulus ve devlet inşasına olan bağlılığını bırakmaya karar vermiştir. Rusya'da sivil ulus tanımının çok yeni olması ve muhalif güçlere verilen desteğin artması nedeniyle, hükümetin yakın yurtdışındaki Rus halkının ve Rusça konuşan insanların kimliğinin

¹⁴⁸ A.g.e., s. 12

¹⁴⁹ A.g.e., s. 141.

¹⁵⁰ Melvin, a.g.e., s. 142.

tespitine yönelik tutumu değişmiştir. Bu dönemde Rus hükümeti, yakın coğrafyalardaki Rus yerleşimcileri korumak için daha aktif politikalar benimsemiştir. Her şeyden önce, Zhirinovski'nin 1993 yılının Mayıs ayında yapılan parlamento seçimlerindeki başarısı, milliyetçi ve neo-komünistlerin yakın coğrafyalardaki Rusça konuşan insanlara yönelik hükümet politikalarına karşı yaptığı eleştiriler Yeltsin'i muhalefetin ulus tanımına uymaya zorlamıştır. Rus milleti muhalefet kanadı tarafından dilsel olarak tanımlanmıştır. Geniş bir destek kazanmıştır. Çünkü bu tanımın arkasında uzun bir gelenek bulunmaktaydı. Bu tanım, Rusya Federasyonu'nun anavatanı olduğu yakın yurtdışındaki Rusça konuşanların topluluğu olarak Rus ulusunun algılanmasına zemin hazırlamıştır. Rusların yurtdışında korunması, Rus dış politikasının en önemli hedeflerinden biri haline gelmiştir.

Eylül 1992'de Yeltsin'in siyasi danışmanı olan Sergei Stankevich'e göre, Rusya'nın diasporayla olan ilişkileri, Rus devletinin ve toplumunun geleceği açısından oldukça önemli ve merkeziydi. 1992 yılının sonunda yerleşimciler konusunda hükümetin ana sözcüsü olan Stankevich, Rus dış politikasının temel amacının mevcut sınırlar çevresinde istikrarı korumak olduğunu savunmuştur. Bu durum, ya Rus yerleşimcilerin haklarını koruyarak ya da Rusya ile diasporası arasında yakın bağlar kurarak güvence altına alınabilirdi. Rusya'ya etnik olarak bağlı olan yerleşimciler, yaşadıkları topraklar bağımsız devletlerin parçası olarak kabul edilse de, açıkça Rusya'nın sorumluluğunun bir parçasıydı. Yine de Stankevich, yerleşimcilerin Rusya için potansiyel bir sorun olarak görülmemesi gerektiğini düşünmekteydi. Bulunduğu ülkelerde kalmaya teşvik edilebilirler, ikametleri bakımından Rus etkisi için güçlü araçlar olabilirlerdi.¹⁵¹

Rusya'nın yakın yurtdışındaki Rus nüfusu için sorumlulukları olduğunu iddia eden Moskova, Mart 1993'te "eski SSCB topraklarında barış ve istikrarın garantörü" olarak tanınmaya çalışmıştır.¹⁵² Bu nedenle, Nisan 1993'te kabul edilen Dış Politika Konseptinde " ... Yakın yurt dışındaki ülkelerde, özellikle de insan haklarına ve azınlık haklarına sıkı bir şekilde uyulmasının sağlanması etnik Rusların ve Rusça konuşan halkların hakları" en önemli dış politika görevlerinden biri olarak

¹⁵¹ Melvin, a.g.e., s. 15.

¹⁵² A.g.e., s.s 143.

belirlenmiştir. Ek olarak, Dışişleri Bakanlığı'nın konsolosluk bölümleri, Rusça konuşan topluluklarla bağlantılar geliştirmek için BDT ve Baltık Ülkeleri için de genişlemiştir.¹⁵³

Yurtdışındaki Rus yerleşimciyi korumak için çifte vatandaşlık fikri Yeltsin hükümeti tarafından 1993 yılında etkili bir araç olarak görülmeye başlanmıştır. Zevelev'e göre Rus yetkililerin gözünde Ruslar için çifte vatandaşlık avantajı üç şekilde görülmüştür. Her şeyden önce, daha önce de belirtildiği gibi, Rus hükümeti yurttaşlık tanımını kabul etmiştir. Bu vesileyle, Rus hükümeti ortak etnik gruplarla özel bağlar kurmak yerine, etnik çatışmayı şiddetlendirmeyen Rus milletini ileri sürmüştür. İkincisi, Rusya ekonomisi kitlesel göç akışına dayanamadığı için Rusya, ev sahibi devletlerindeki Rus yerleşimciler için bir miktar güvenlik ve barış sağlayabilecek çifte vatandaşlığı desteklemiştir. Nihayetinde, yakın yurtdışındaki Rus nüfusunun varlığı, ya komşu devletlerin politikalarını etkilemek ya da bölgeye hakim olmak için bir araç olarak görülmekteydi.¹⁵⁴ Bu kavramda, yeni bir Rus politikası, diasporayla siyasi, ekonomik ve kültürel bağlar kurmaya odaklanmıştır. Bu çerçevede, atılan çifte vatandaşlık ve hakların korunmasına yönelik uluslararası ve ikili anlaşmalar geliştirme hükümleri Rusya Federasyonu'nun Rusya Federasyonu Askeri Doktrini'nin Kasım 1993'te kabul edilen Temel Hükümleri, 'Rusya Federasyonu vatandaşlarının yabancı devletlerdeki haklarının, özgürlüklerinin ve meşru menfaatlerinin bastırılmasına yönelik bir dış askeri tehlike değerlendirilmeye alınmıştır.'¹⁵⁵

Başkan Yeltsin'in 1994 Yeni Yıl Konuşmasında yaptığı açıklamalarda, yönetiminin artık yurtdışında 25 milyon Rus nüfusuna geçmişe kıyasla daha fazla ilgi gösterdiğini savunmuştur:

¹⁵³ Andrei Melville , Tatiana Shackleina, **Russian Foreign Policy in Transition: Concepts and Realities**, Central European University Press, Budapest, 2005, s.27.

¹⁵⁴ Igor Zevelev, **Russia and Its New Diasporas**, United States Institute of Peace Press, Washington, 2001, s.133-134.

¹⁵⁵ The Basic Provisions of the Military Doctrine of the Russian Federation, <http://www.fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/russia-mil-doc.html>.

“Sevgili yurttaşlar! Siz bizden ayrılamazsınız ve biz sizden ayrılamayız. Beraberdik ve olacağız. Hukuk ve dayanışma temelinde, sizin ve ortak çıkarlarımızı savunur ve savunuruz. 1994 Yeni Yılında, bunu daha büyük bir kararlılıkla yapacağız.”¹⁵⁶

Dışişleri Bakanı Kozyrev, Yeltsin'in konuşmasının ardından, yurttaşların haklarının korunmasının Rus dış politikasının temel görevi olduğunu ve bu nedenle çifte vatandaşlığın bu hedefe ulaşmak için en etkili araç olduğunu açıklamıştır.¹⁵⁷

Yeltsin yönetimi, yakın yurtdışındaki Rus nüfusunu, onları Rus yurttaşları olarak adlandırırken Rus ulusal kimliğini tanımlamada ana dayanak olarak görmekteydi. Rusya, tüm Rusların tarihi vatani olmuştur. Moskova, eski Sovyet Cumhuriyetleri'ndeki Rus yerleşimcileri koruma sorumlulukları olduğunu açıkça ortaya koymuştur.¹⁵⁸ Dahası, çifte vatandaşlık, yurtdışındaki yurttaşları savunmak için en etkili araç olarak görülmüştür. 1994 yılında, Rusya hükümetleri tarafından yakın çevredeki Rus yerleşimcilerle özel ilişkiler kurularak çifte vatandaşlık fikri desteklenmeye başlanmıştır. 31 Ağustos 1994 tarihinde hükümet, “Yurtdışındaki Yurttaşlar' Destek Önlemleri Üzerine “adlı bir belgeyi kabul etmiştir.¹⁵⁹ Bu belgede, Rusya'nın yurttaşlar konusundaki stratejik çizgisi, yurttaşların yeni bağımsızlığını kazanmış devletlerin siyasi, ekonomik, sosyal yaşamlarını bütünleştirmelerine ve farklı kültürlerini korurken yerel kültürü benimsemelerine destek olarak tanımlanmıştır. Yurttaşlarla kültürel bağları güçlendirmek amacıyla Rusya'nın yeni bağımsızlığını kazanan devletlerin yönetimleriyle Rusça radyo, televizyon ve Rus kültür merkezlerinin kurulması için görüşmeler yapmayı amaçladığı belirtilmiştir. Belgede ayrıca Rusya ile eski Sovyet devletleri arasında ekonomik işbirliği çağrısı da yapılmıştır. Rus hükümeti, yeni bağımsız Sovyet sonrası devletlerin hükümetleriyle ekonomi ve kültür alanlarında işbirliği yapma istekliliğini göstermiş olsa da, bu belge hükümet organları arasında koordinasyon için etkili araçlara rehberlik etmemiştir. Özetle belge, yurttaşların ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel ve medeni haklarının

¹⁵⁶ Melvin, a.g.e., s. 15.

¹⁵⁷ Zevelev, a.g.e., s. 135.

¹⁵⁸ Graham Smith, “The Masks of Proteus: Russia, Geopolitical Shift and the New Eurasianism”, **Royal Geographical Society**, Vol 24, No 4, 1999, s.491.

¹⁵⁹ Support for Compatriots Abroad, <https://rs.gov.ru/en/activities/5>

korunmasının diplomatik ve ekonomik olması gerektiğine işaret etmekteydi. İnsan haklarının ve azınlık haklarının korunması konusunda uluslararası mekanizmaların kullanılmasını ve bazı durumlarda, yurttaşları savunma nedeniyle ekonomik baskı yapılmasını önermiştir. Böylece, bu belge Rus yurttaşlarına ılımlı bir destek sağlayarak, yurttaşların Rusya'ya kitlesel göçlerinden kaçınmayı hedeflemekteydi.¹⁶⁰

1994'ten başlayarak, Rusya Devlet Başkanları, Federal Meclis'e yıllık hitap pratiği kurmuşlardır. Başkanlar bu konuşmalarda iç ve dış politikanın kilit noktalarını ifade etmekteydi. Yeltsin, Şubat 1994'teki ilk konuşmasında “Rus Hükümeti'nin Güçlendirilmesi”nde yurttaşlar konusuna odaklanmıştır. Onları Rusya'ya geri dönmeye cesaretlendirmek yerine yaşadıkları devletlere yerleşmelerine yardım edilmesi gerektiğini ima etmiştir. Yeltsin, “yurttaşlarımızın ikamet ettikleri her yerde, tam ve eşit vatandaş olduklarını hissetmeleri gerektiği”ni kaydetmiştir. Bu ülkelerde yaşayan Rusların çıkarlarının, sahada tanınan kurallara uymaları halinde insan hakları ve azınlık haklarının güvence altına alınabileceği sonucuna varmıştır. Ayrıca, Yeltsin Rusya'nın yakın yurtdışındaki haklarını korumak için, Rusya'nın çıkarlarını uluslararası örgütler aracılığıyla sürdüreceğini vurgulamıştır. Sonuç olarak, 1992-1994 arası dönemde, Rus hükümeti diaspora konusuna büyük önem vermiştir, çünkü diasporanın iç meşruiyet aracı haline gelmesi ya da diaspora siyasetinin Rusya'nın yeni bağımsız devletlerin iç işleriyle uğraşmasına zemin hazırlaması beklenmekteydi.

Öte yandan, bu dönem boyunca, çifte vatandaşlık için düzenlemelerin yapılması, çifte vatandaşlığın ulus inşa çabalarını baltalayacağından korkan tüm yeni bağımsız devletler tarafından kabul görmüşken Türkmenistan ve Tacikistan aynı fikirde değildi. Çifte vatandaşlık anlaşması hususunda Aralık 1993'te Türkmenistan ve Eylül 1995'te Tacikistan ile mutabakata varılmıştır. Ancak, Türkmenistan ve Tacikistan'daki Rus diasporasının sayısının yeni bağımsız Sovyet sonrası devletler arasında en küçük paya sahip olduğu dikkate alınmalıdır.

Tolz'a göre, Rusya'nın 1995'te çifte vatandaşlık önerisinin fiilen çökmesinden sonra Rusya, politikasını şu şekilde revize etmiştir. İlk olarak, ortak birlik kimliği

¹⁶⁰ A.g.m.

fikrine kısmi bir geri dönüş olmuştur. İkincisi, ortak bir Doğu Slav kimliğini güçlendirmeye çalışmıştır ve nihayet ve eşzamanlı olarak Rusya Federasyonu'nun tüm vatandaşları arasında bir bağ oluşturmak ve yeni devlete olan bağlılıklarını artırmak için birleştirici bir ulusal fikir arayarak yeni bir sivil kimliği güçlendirmeye çalışmıştır.¹⁶¹

Tolz, Rus hükümetinin 1996 yılında çifte vatandaşlık belirlemek yerine Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) vatandaşlığı kurma girişimlerine başladığını savunmuştur. BDT vatandaşlığı, Rusların ve eski SSCB'nin diğer halklarının Birlik kimliğini güçlendirebilecek bir araç olarak görülmekteydi. Bu çerçevede, Mayıs 1997'de Rusya ve Beyaz Rusya Cumhurbaşkanı, iki ülkenin ortak vatandaşlık getirmesi gerektiğini içeren bir protokol imzalamışlardır. Aralık 1999'da, iki ülke bir Birlik devleti kurma antlaşması imzalamıştır.¹⁶² Rusya hükümetinin Ukrayna ile benzer bir düzenleme yapmak istemesine rağmen, Ukrayna liderliği bu fikre direnmiştir.

Rusya Federasyonu vatandaşları arasında birlik ve Slav kimlikleri popüler bir destek kazanmıştır. Bu nedenle, Tolz, 1996'daki başkanlık kampanyası sırasında Yeltsin'in BDT ve Slav entegrasyonunu güçlendirme çabalarının en yoğun olduğunu belirtmektedir. Yeltsin, seçimi kazandıktan sonra, yine sivil ulus tanımını geliştirmeyi amaçlayan politikalara odaklanmıştır.¹⁶³

Rus hükümeti, “Yurtdışındaki Vatandaşları Desteklemeye Yönelik Önlemler” belgesinin kabulünden iki yıl sonra, 17 Mayıs 1996 tarihinde yurtdışındaki vatandaşları desteklemek için daha somut yönergeler açıklamıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılması ve yeni bağımsız devletlerin kurulması sonucunda milyonlarca yurttaşın kendilerini Rusya Federasyonu sınırlarından ayrı bulduğu söylenen bu yönergede, zorlu siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel ve psikolojik koşullarda yaşamak ile kendi kaderini belirlemek zorunda olanların ikamet ettikleri devletlerden ve Rusya'dan yardım ve desteğe ihtiyaçları bulunduğu ifade edilmiştir. Ayrıca,

¹⁶¹ Tolz, a.g.e., s. 254.

¹⁶² Tolz, a.g.e., s. 252-523.

¹⁶³ Vera Tolz, “Forging the Nation: National Identity and Nation Building in Post-Communist Russia”, *Europe-Asia Studies*, Vol. 50, No. 6, 1998, s. 1010.

yurttaşların karşı karşıya kaldığı siyasi zorlukların da kısıktıldığı yeni bağımsız devletlerin, kendi belirlediği itibarı ulusların ulus devletleri olarak oluşturulduğu gerçeğiyle ilişkisi vurgulanmıştır. Ayrıca, belgede Rusya ile BDT ve Baltık Ülkeleri katılımcıları arasındaki ilişkilerin oluşumunda en önemli faktörün yurttaşlar meselesi olduğu ifade edilmiştir. Vatandaşların yasal, siyasi, ekonomik, kültürel haklarının yaşadıkları devletler tarafından korunması çağrısında bulunulmuştur. Buna karşılık, SSCB'nin halefi olarak Rusya, yeni bağımsız Sovyet sonrası devletlerin hükümetlerine bu görevleri yerine getirmede yardımcı olmaya hazırды. Bu belgenin önemli unsurlarından biri, yurtdışındaki yurttaşlara destek politikasının hiçbir zaman Rusya'ya geri dönme haklarının dolaylı olarak reddedilmesi anlamına gelmediğinin duyurulmasıydı. Bu nedenle, yurttaşlara yönelik Rus politikasının temel iki amacı,

- Yurttaşların kültürel kimliklerini korurken yurttaşların ikamet ettikleri devletlerin yaşamına entegrasyonunun sağlanması ve tarihi vatana dönme hakları,
- Bu program yurttaşların dönüşü ve Rusya'ya yerleşmeleri için araçlar sunmaması,

şeklinde tanımlanmıştır.¹⁶⁴

Özetle, Yeltsin hükümeti uyumlu diasporik siyaseti yürütmekte başarısız olmuştur. Bununla birlikte, diasporik siyaset, Rusya'nın yeni bağımsız devletlerin iç ve dış işlerine karışmasını meşrulaştırmanın bir yolu olarak görülmekteydi. Rus diasporasının kültürel, dilsel, eğitimsel ve politik haklarına işaret ederek; Rus hükümeti, imparatorluk sonrası tasarımlarını insani terimlerle tanımlayabilmiştir.

¹⁶⁴ Program of Actions to Support Compatriots Abroad <http://www.friendspartners.org/partners/valery/humright/hr960512.html>.

2.1.2. Vladimir Putin Döneminde Rus Diasporasının Durumu

Güçlü bir ulusal kimlik oluşturmak, istikrarlı bir siyasi, sosyal ve ekonomik sistem oluşturmak, güçlü bir devlet inşası yeni kurulan devletlerin başlıca görevleridir. Yeltsin, başkanlığı boyunca Rusya Federasyonu'na demokratik değerler getirmeyi savundu. Bununla birlikte, ulus inşasında Rus halkı için ortak değerler sunabilecek yeni semboller yaratmada da başarısız olmadı. Bu bağlamda, güçlü ve demokratik bir devlet kurmak için Rusya halkının oylarıyla Vladimir Rusya'nın başına getirildi. Putin, 10 Haziran 2000 tarihinde Federal Meclis'e yaptığı ilk konuşmasında, "Rusya'nın tek gerçek seçeneği güçlü, güçlü ve kendinden emin bir ülke seçimi olmalıdır" diyerek Rus halkının beklentilerinin farkında olduğunu gösterdi.¹⁶⁵

Putin, güçlü bir devlet yaratmak için Rus ulusunun sivil ve etnik olmayan bir tanımını savunuyor gibi görünüyordu. Putin, Rusya Federasyonu'nun çok etnikli yapısını göz önünde bulundurarak, öncelikle bir sivil ulus inşa etmek için gerekli olan ortak değerler ve özdeşleşme duygusunu yaymaya çalıştı. Kültürel gelenekler, ahlaki ve manevi değerler ve ortak tarihsel değerlerin doğurduğu Rusya birliğine dikkat çekti. Putin aynı zamanda Rusya'nın yeni bir manevi gelişimin başlangıcında olduğunu ifade etti ve bu Rusya'nın çok etnikli halkını yeni devlete entegre etmek için hayati önem taşıyordu. Rus halkının birliğini sağlamak için üç renkli bayrak ulusal bayrak olarak kabul edilirken çift başlı kartal yeniden bu bayrakda kenine yer edindi. Çarlık bayrağını ve yeni milli marşı koruyan Putin, hem imparatorluk hem de Sovyet geleneklerindeki olumlu unsurlar temelinde çok etnikli bir Rus kimliği inşa etmeye ve bir fikir birliği yaratmaya çalıştı.¹⁶⁶ Bu nedenle, etnik çağrışımları olmayan yedi süper bölgeyi devreye sokarak Rusya Federasyonu'nun federal yapısını yeniden düzenledi. Putin, Federal Meclis'e yaptığı her konuşmasında, tek kaynak ve Rusya Federasyonu'nda iktidar sahibi, onun çok ırklı halkıdır vurgusunu yapmıştı.¹⁶⁷

¹⁶⁵ https://www.mn.ru/blogs/blog_reference/80928

¹⁶⁶ Duncan, a.g.e., s. 287.

¹⁶⁷ Address of the President of Russia Vladimir Putin to the Federal Assembly of the Russian Federation, May 26, 2004, <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/22494>

Putin'in sivil bir milleti savunması, izlediği iç politikaların bu fikri tamamen desteklediği anlamına gelmeyecekti. Buna karşılık, Putin etnik Rusların Rus olmayanlara üstünlük sağlamayı amaçlayan yeni bir imparatorluk projesine sponsorluk yapıyordu. Rusya içinde yedi federal bölgenin kurulmasını emreden kararnamenin bu amacı yeniden şekillendirdiğine dikkat çekiyordu. Bu bölgelerin valileri Putin tarafından atandığı için, bu bölgelerdeki maliye, vergilendirme ve güvenlik hizmetlerinin kontrolünü ele geçirme aracı haline geliyorlardı. Buna ek olarak, özerk cumhuriyetlerin statüsünü düşürerek devletin merkezileştirilmesi, Putin rejiminin esas olarak İslami nüfusa yönelik olan Rus olmayanların temsilini ve korumasını görmezden geliyordu.¹⁶⁸ Bu çerçevede, Putin milliyetçiliği devlet merkezli olup, bazı yönlerden emperyal özellikler taşımaktaydı.¹⁶⁹

Bir yandan Putin, Rusya Federasyonu'nun mevcut sınırını taahhüt etti ve insanlardan Rusya'nın çok etnisitesini tanımlayan "Rossiiski" olarak bahsetti. Öte yandan, Putin bir ulusun yurttaşlık tanımını, yurttaşlar öncülünü de kapsayacak şekilde, etnik Ruslara ve yakınlardaki Rusça konuşan nüfusu kapsayacak şekilde genişletti. Genelde Putin'in yurttaşlara ve yurttaşların ikamet ettiği devletlere karşı tutumu, onun emperyal politikasının bir parçası olarak algılanıyordu. Aslında, başbakan iken Putin, yeni bağımsız devletlere yönelik gelecekteki politikalarının sinyallerini vermişti. Örneğin, 8 Aralık 1999 tarihinde Yeltsin ve Belarus Cumhurbaşkanı Lukashenka arasında imzalanan ve Rusya ile Beyaz Rusya'dan oluşan yeni bir Birlik Devleti oluşturan antlaşmayı güçlü bir şekilde destekledi. Bu bağlamda, Zevelev Rusya'nın post-emperyalizminin neo-emperyalist bir yol izlediğini, bunun da yeni bağımsızlığına kavuşan devletlerin iç ve dış politikaları üzerinde belirli bir denetim kurma arzusu anlamına geldiğini ileri sürmektedir.¹⁷⁰ Bu dönemde Putin dış politikayı kontrol altına aldı ve parlamento üzerinde sıkı bir kontrol sağladı. Bu nedenle, siyasi aktörler arasındaki iç mücadelenin, Putin'in

¹⁶⁸ John B. Dunlop, "Russia under Putin: Reintegrating "Post-Soviet Space", **Journal of Democracy**, Vol. 11, No.3, July 2000, s.45-46.

¹⁶⁹ Duncan, a.g.e., s. 294.

¹⁷⁰ Igor Zevelev, "Russia's Policy toward Compatriots in the Former Soviet Union", **Russia in Global Affairs**, No. 1, January-March 2008, <http://eng.globalaffairs.ru/numbers/22/1174.html>.

başkanlığı boyunca yurttaşlara yönelik Rus politikasının oluşturulması ve yürütülmesinde büyük bir etkisi olmadı.

2000 yılı itibarıyla Rus hükümetinin Rus diasporasına ve yurttaşların ikamet ettiği eyaletlere yönelik tutumu pragmatizm bağlamında çizilmiştir. Dış politika yapımında ulusal çıkarlara öncelik veren Putin, yurttaşları Rusya'nın karşılaştığı demografik ve ekonomik krize çözüm için bir araç ya da yeni bağımsızlığını kazanmış olanlarla ilişkileri geliştirmek için önemli bir aktör olarak gördü. Bu noktada Putin'in vatandaşlıktan bağımsız olarak BDT ve Baltık devletlerinde yaşayan tüm Rusları “yurttaş” olarak gördüğünü söylemesi kayda değerdir.¹⁷¹ Nitekim, yurttaş tanımında etnik çağrışımların olmaması, Pan-Ortodoks Slav ulus kavramının dışlandığı anlamına gelmeyecekti. Ülkedeki Çeçen sorunuyla ilgilenen Putin, Rusya'da etnik milliyetçiliği tetikleyemeyecek ılımlı bir söylem kullanmayı tercih etmişti.

Putin, cumhurbaşkanlığının ilk yıllarında yurttaşlara karşı Yeltsin ile aynı söylemi izledi. Putin, 3 Nisan 2001 tarihinde Rusya Federasyonu Federal Meclisi'ne hitaben yaptığı konuşmada, Rusya'nın yurtdışında Rusların hak ve çıkarlarını savunacağını vurguladı. “Bu ülke dışında yaşayan ve çalışan yüzbinlerce Rus, Rusya'nın onları terk etmeyeceğinden emin olmalı, kişisel haklarını koruyacağız, ailelerini olası yasa ihlallerinden ve yasadışı baskılardan koruyacağız ve onların insanlık onurunu desteklemeye yardımcı olacağız. İnsanların pasaportlarına dayanan insan hakları ve özgürlüklerinin seçici bir versiyonunu kimsenin uygulamasına izin verilmemeli ve diplomatlarımız bu gibi durumlarda sadece aktif olmamalı, aynı zamanda profesyonel kararlılık göstermeli ve etkili adımlar atmalıdır.”¹⁷²

Cumhurbaşkanı Putin tarafından 2001 yılında imzalanan Şu Aşamada Rusya Federasyonu Tarafından Yurtdışındaki Yurttaşlara Destek Kavramı, Rusya Federasyonu'nun yurtdışındaki yurttaşlara yönelik devlet politikasının önceliğini,

- yurttaşlara kapsamlı yardım sağlamak,

¹⁷¹ Dunlop, a.g.e., s. 43.

¹⁷² Address of the President of Russia Vladimir Putin to the Federal Assembly of the Russian Federation, April 3, 2001, <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/21216>

- hak ve özgürlüklerinin yanı sıra diğer meşru menfaatlerini uluslararası hukuk temelinde güvence altına almak,
- yurttaşlar ve örgütleriyle bağları korumak ve geliştirmek,

şekilinde göstermektedir.¹⁷³

Bu belge ayrıca, yurttaşları kalıcı olarak yurtdışında yaşayan, ancak Rus tarihi, etnik, kültür, dil ve ruhuyla bağlantılı kişileri kendi Rus orijinalliğini korumaya çalışmak ve Rusya ile iletişim ve işbirliğini sürdürme ihtiyacı hissiyle birlikte nitelemiştir.¹⁷⁴

Dahası, yurtdışındaki yurttaşları desteklemek için devlet politikasının temel yönlerini ortaya koymaktadır:

- Azınlığa mensup kişilerin hakları da dahil olmak üzere, kişinin haklarının ve temel özgürlüklerinin korunması ve korunmasına ilişkin uluslararası mekanizma ve usulleri kullanmak,
- Yeni bağımsız Sovyet sonrası devletlerde ikamet eden yurttaşlara mali ve ekonomik destek vermek,
- İnsani, kültürel, eğitimsel, bilimsel ve enformasyon alanlarında bağları ve ilişkileri geliştirmek,
- Gönüllü olarak veya mücbir sebeplerle Rusya'ya serbest dolaşım ve yeniden yerleşim haklarını sağlamak,
- Kamu kuruluşları ve yurttaş derneklerini desteklemek,
- Rus diasporasının sosyal olarak korumasız gruplarını desteklemek,

¹⁷³ Maria Nozhenko, Motherland Is Calling You! Motives Behind And Prospects For The New Russian Policy On Compatriots Abroad, <http://lfpr.lt/wp-content/uploads/2015/08/LFPR-18-Nozhenko.pdf>

¹⁷⁴ A.g.m.

Diğer yandan, belge, vatandaşı desteklemek için mekanizmaları açıklayan bir bölüm içerse de somut araçlar sunmuyordu. Ayrıca, Yeltsin yönetiminin benimsediği politikayla aynı şekilde, belge Rus politikasının yurttaşların ikamet ettikleri devletlerin yaşamına uyum sağlamayı ve entegrasyonunu ve ayrıca Rusya'ya kontrolsüz göçünü engellemeyi amaçladığını vurguluyordu. Ancak bu, Moskova'nın kendi topraklarının yeniden yerleştirilmesine karşı çıktığı anlamına gelmeyecekti.

Yurtdışındaki yurttaşlarla ilgili resmi söylem 2000 yılından itibaren kademeli olarak değişmeye başladı. Yeltsin, yurttaş meselesini Rusya'nın aktif olarak yer alması gereken bir sorun olarak görmüştü. 2000 yılı itibarıyla, yakın yurtdışındaki Rusça konuşan nüfus, Rus iç ve dış politikasında bir kaynak olarak algılandı. 11 Ekim 2001 tarihinde düzenlenen Yurttaşlar Kongresi'nin açılışında ilk kez Rusya'nın yeni politikasına işaret edildi. Bu kongrede Putin, Moskova'nın yurttaşlara yönelik görevlerini ulusal kültürü korumak, insan haklarını sürdürmeye yardımcı olmak, ayrımcılığa karşı olmak ve korumak olarak tanımladı. Ayrıca, Putin yabancı ortaklarla yapıcı bir diyalog yürütürken yurtdışındaki yurttaşlarla dünya toplumunun ve dünya ekonomisinin ayrılmaz bir parçası haline gelen Rusya'ya yardım etmesi gerektiğini vurguladı.¹⁷⁵

Bunu söylerken Putin, yurttaşların artık iç politikaları meşrulaştırma konusu olmadığını gösterdi. Aksine, şimdi yakın yurtdışındaki devletlerle işbirliğini ilerletmek için kaynak oluşturuyorlar. Bu politika, yeni bağımsız Sovyet sonrası devletlerin iç ve dış gündemleri üzerindeki etkisi bağlamında Putin rejiminin yurttaşlara sahip olma mekanizması olarak algılamaya başlaması anlamına da geliyordu. Ayrıca, Kongre'de Putin Rusya'nın ekonomik, ahlaki kaygılar ve Rusya'nın bugün karşı karşıya kaldığı tüm sorunlar nedeniyle Rusların Rusya'ya geri dönüşüyle ilgilendiğini açıkladı.¹⁷⁶ Böylece, siyasi söylemde yurttaşların yararlı göçmenler olarak algılanması olarak yer verilmeye başlandı. Bu bağlamda, Moskova'nın artık yurttaşları Rusya'nın diğer eyaletlerdeki halkı olarak Rusya ile komşu devletler arasındaki işbirliğini artırma rolüne sahiplerdi. Ayrıca,

¹⁷⁵ Address of the President of Russia Vladimir Putin at the Opening of the Congress of Compatriots, <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/21359>

¹⁷⁶ A.g.m.

Yurtdışındaki Yurttaşlara Destek Kavramı olarak bu belgede, Rusya'nın sadece yurttaşların yaşadıkları eyaletlerin yaşamına uyum sağlamasını değil, aynı zamanda kontrolsüz göçü de sınırlandırdığını belirtmiştir.

Bununla birlikte, Mayıs 2002'de kabul edilen Yeni Rusya Federasyonu Vatandaşlığı Yasası, yurtdışındaki Rusça konuşan nüfus için Rus vatandaşlığı edinmeyi karmaşık hale getirdi. Yeni Kanun, en az beş yıllık yasal daimi ikametgâhın ve yasal gelir kaynağının bir kanıtı talep etmektedir.¹⁷⁷ Ek olarak, 2005 yılının başından bu yana göç konusunda Rusya mevzuatını göz önünde bulunduran Zhukava, Rus Hükümeti'nin uyumlu değişiklikleri uygulamaya koymada ve kontrol mekanizmaları oluşturmada başarısız olduğu sonucuna varmıştır.¹⁷⁸

Rus politikasının yurttaşlara yönelik paradoksal tutumu, başta göç politikası olmak üzere, iç politikasıyla bağlantılı olarak açıklanabilir. Rusya Federasyonu 17 yıl önce kuruldu. Putin göreve gelir gelmez güçlü ulusal devleti sağlamlaştırmaya çalıştı. Bununla birlikte, Rusya hala Rusların kim olduğunun tanımlanması sorunuyla karşı karşıya olduğu söylenebilmektedir. Putin, 2000'li yılların ortalarına kadar Rusya'daki çok etnik gruplu insanları birleştirebilecek iç politikalar yürütüyor gibiydi. Ancak göç akışı, demografik ve ekonomik sorunları çözerken, konsolide olmuş Rus toplumuna parçalanma unsurları getirmeyi amaçlıyordu.

2006 yılında Yurtdışında Yaşayan Vatandaşların Rusya Federasyonu'na Gönüllü Göçünü Desteklemeye Yönelik Önlemler¹⁷⁹ uyarlamasına kadar, Moskova, yurttaşların Rusya'ya yeniden yerleştirilmesi konusunda yurttaşlara karşı uyumlu bir politika sunamadı. Bu belge, yurtdışındaki yurttaşların gönüllü göçüne desteğin, Rusya'nın demografik sorununun en önemli çözümlerinden biri olduğunu onayladı. Üstelik yedi yıllık bir program sunuyordu. Bununla birlikte, belge bazı durumlarda yetersiz kalmaktadır. Yurttaşların tanımı, onları 'Rus kültürü geleneğinde yetişmiş,

¹⁷⁷ Federal Law No. 62-FZ on Russian Federation Citizenship, <http://www.legislationonline.org/legislation.php?tid=11&lid=591>.

¹⁷⁸ Nadzeya Zhukava, "The Russian Federation: New Immigration Pole in Eurasia", <http://www.iue.it/RSCAS/research/SchoolOnEuro-MedMigration/2006pdfs/Paper%20Zhukava.pdf>

¹⁷⁹ State Programme On measures to assist in the voluntary resettlement of compatriots living abroad to the Russian Federation', approved by Presidential decree No. 637 on 22 June 2006, <http://www.fms.gov.ru/programs/fmsuds/files/ukaz637.pdf>

Rusça konuşan; Rusya ile bağlarını kaybetmek istemeyen vatandaşlar olarak yapmıştır. Bu nedenle, programa uygun olarak Krasnoyarsk, Khabarovsk, Primorsky Krai, Amur, Irkutsk, Kaliningrad, Kaluga, Lipetsk, Novosibirsk, Tambov, Tver ve Tyumen'den müteşekkil 12 bölgenin Rusya'ya yerleşmek isteyen yurttaşları alması için belirlenmiştir. Bununla birlikte, bu bölgeler en az nüfuslu alanları içermekteydi. Bu nedenle, hangi teşviklerin insanları oraya taşınmaya ikna edeceği belirsizdi. Ayrıca, bu bölgeler arasında kitlesel göçün yaşandığı Uzak Doğu veya Sibiryada bulunmaktadır. Böylece yurttaşlar, Rus vatandaşlarının taşınmak istemeyeceği bölgelerde yaşamak zorunda kalıyordu. Son olarak, Moskova, Rusya'ya yeniden yerleşmek isteyen yurttaşlara mali faydalar (2007'de yerel bütçelerden sağlanan fonlara ek olarak 4,7 milyar ruble ayrılmıştı) sunsa da, açıkça yeterli olmaktan uzak olarak değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, Moskova yılın ilk yarısında 50.000 kişiyi Rusya'da karşılamaya çalışırken, sadece 10 aile gelmişti.¹⁸⁰

Özetlemek gerekirse, 2000 ile 2007 yılları arasında yurttaşlara yönelik Rus politikasının değerlendirilmesi, imparatorluk mirasına karşı pragmatizmin zaferini göstermektedir.¹⁸¹ Yakın coğrafyadaki Rus halkını yurttaş ve diaspora olarak kavramsallaştıran Moskova, onları yeni bağımsızlık sonrası Sovyet devletlerindeki halkı olarak görüyordu. Böylece, Rusya kendisini yurt dışında yaşayan yurttaşların hak ve özgürlüklerinin koruyucusu şeklinde tanımlamıştı. Bu algı, Rusya'nın yeni bağımsız devletlerin iç politikalarını etkilemesini sağlamıştı. Böylelikle Rusya, yakın yurtdışındaki çıkarlarını güvence altına aldı. Dahası, Rusya'nın diasporik siyaseti iç sorunları çözmenin yolunu açtı. Moskova, yeni bağımsız Sovyet sonrası devletlerde ikamet eden ağırlıklı olarak etnik Rusların yeniden yerleştirilmesini teşvik ederek nüfusun az olduğu bölgelerde ekonomik kalkınmayı hedefliyordu.

¹⁸⁰ Zevelev, a.g.m.

¹⁸¹ A.g.m.

2.2. Rusya Federasyonu’nun Dış Ruslara Bakış Açısı ve Dış Politikadaki Yerleri

2.2.1. Rusya Federasyonu’nda Zamanla Değişen Dış Ruslar Algısı

Soğuk Savaş, 1990 yılında Sovyetler Birliği'nin çöküşü ve çatışmalı bölgelerin dondurulduğu, farklı etnik grupların ve halkların taleplerinin reddedildiği ve iki farklı ideolojik kutbun yaklaşık elli yıldır rekabet halinde olduğu bir dönemle sona erer. Sovyetler Birliği'nin çöküşü, Rusya İmparatorluğu'nun kendi topraklarında başlattığı bir imparatorluk döneminin nihayet sona erdiğini gösteriyordu. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, diğer Sovyet Cumhuriyetleri birbiri ardına bağımsızlıklarını ilan ettiler ve bunu, eski Sovyet Cumhuriyetlerindeki ulusları yeniden inşa etme dönemi izledi. Ancak, bu döneme siyasi, ekonomik, sosyal ve demografik sorunlar gibi çeşitli sorunlar eşlik etmişti. Bu sorunlardan önemli bir tanesi de eski Sovyet Cumhuriyetlerindeki Rus halkı ve diğer Rusça konuşan topluluklardan oluşan Rus diasporasıdır.

Orta Asya'da Kazakistan, Türkmenistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Tacikistan, Güney Kafkasya'da Gürcistan ve Azerbaycan, Baltıklarda Estonya, Litvanya ve Letonya ile Ukrayna ve Beyaz Rusya'da yerleşik Ruslar ve Rusça konuşan diğer etnik topluluklar ve Moldovya, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra azınlık haline gelmişti. 1991 yılında Minsk ve Almatı Anlaşmalarıyla eski Sovyet Cumhuriyetleri arasındaki sınırlar uluslararası bir statüye kavuştu ve bunun sonucunda 25 milyonu Rus olan 60 milyon insanı anavatanlarının dışında bıraktı.¹⁸²

Rus halkının azınlık statüsü onlara karşı ayrımcılığa neden oldu ve ulusal kimliklerini yeniden yaratan bu yeni bağımsız devletlerde bir 'öteki' olarak kabul edildi. Eski Sovyet devletlerinde Rus halkının ve Rusça konuşan toplulukların karşılaştığı bu sorunlar, Rusya Federasyonu'nun iç siyasetini etkilemeye başlamıştır. Yakın çevrede yaşayan ve Rusça konuşan azınlık, Rusya'nın bölgedeki gücünün artmasında, Rusya'nın siyasi hayatını yeniden inşa etmesine ve Rus ulusal kimliğini

¹⁸² Bağırçan Tumbetkov, ‘‘Rusya Federasyonu Dışındaki Rus Azınlıkların ve Rusça konuşan Toplulukların Durumu’’, Editör: Erhan Büyükkakıncı, **Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna**, Ankara: Phoenix Yayınevi, Ankara, 2004, s. 52.

yeniden yaratmasına yardımcı olan kilit bir rol oynadı.¹⁸³ Ayrıca, Rus diasporası kavramı, Rus azınlıklara sahip ülkelere yönelik Rus dış politikasıyla yakından ilgilidir.¹⁸⁴

Rus diasporasının özünde sorunlu doğası, hayal edilebileceği ve inşa edilebileceği çeşitli olası yollar sağlar. Seçilen ideolojik yapılara bağlı olarak diasporanın çeşitli yönleri vurgulanabilir:

- Sovyet mirası,
- Rus dili
- Rus etnik köken.

Üç parametrenin tümü çakıştığı zaman, Kremlin'in diasporayı araçsallaştırma, pasaportlaştırma, ülkesine geri gönderme ve irredantizm politikalarının ana hedefi olan eski Sovyet Cumhuriyetlerindeki bir grup Rus'un nispeten basit bir inşasına ulaşılacaktır.

Bir grup insanın üç parametrenin tümüne sahip olması (Sovyet geçmişi, Rus kültürel yakınlığı ve etnik köken), ancak Rusya'yı gönüllü olarak terk etmesi ve dolayısıyla Moskova'nın korumasını istememesi, siyasi liderlik için daha da zahmetlidir. Bunlar, daha iyi ekonomik koşullar, yaşam kalitesi veya daha fazla ifade özgürlüğü arayışıyla "Batı" ya yerleşmiş sözde "küresel Ruslar" dır. Aslında, bu kategori yasal olarak görünmez ve ideolojik olarak kafa karıştırıcıdır, çünkü ne kapsayıcı Sovyet sonrası ne de etno-milliyetçi yaklaşım onu tatmin edici bir şekilde kavrayamaz. Grup, etnik açıdan çeşitli, kayıtsız veya Sovyet mirasına düşmandı. "Küresel Ruslar" Rusya'yı terk etme konusundaki bilinçli kararlarının bir sonucu olarak vatandaşlıklarını ellerinde tutabilir veya terk edebilirler. Göç etme özgür iradesi unsuru, onları hem bir ulus devlet olarak Rusya'nın hem de bir imparatorluk olarak Rusya'nın kimlik projelerinin dışına itiyor.

¹⁸³ Dağı, a.g.e., s. 209.

¹⁸⁴ Dicle Sasaoğlu, 'Rus Dış Politikasında Dış Ruslar Argümanının Kullanımı', **Bilgesam Analiz/Rusya**, (1186), 2015, s. 1.

“Yurtdışındaki yurttaşlar” sorunu, Rusya'nın yerel ve uluslararası siyasi süreci ve bu nedenle devletin tepesindeki siyasi güçlerin konfigürasyonuna bağlıdır. Devlet politikalarının bu konudaki etkisinin daha iyi anlaşılması için dört dönem analiz edilmelidir. Bu dönemlerin her birinde, ortaya çıkan politika belirli siyasi mücadeleler ve ideolojik tartışmalar tarafından şekillendirildi. Kabaca 1991'den 1997'ye kadar süren ilk dönem, Rusya Devlet Başkanı ile Parlamento arasındaki, ikincisinin yanında Moskova İdaresi'nin mücadelesiyle işaretlendi. Rus Toplulukları Kongresi yurttaşlarla ilgili tartışmaları yönetti. Rus Toplulukları Kongresi, Dmitri Rogozin, Sergey Glazyev, Nataliya Narotchnitskaya, Sergey Baburin, General Alexander Lebed ve diğerleri gibi muhalif sol ve sağcı milliyetçilerin yuvası oldu. Rusları "bölünmüş bir millet" olarak adlandırarak irredantist ve intikamcı bir gündem ortaya koydu. 1992-2010 arasındaki dönemde Moskova'nın güçlü belediye başkanı Yuri Luzhkov, daha ılımlı ve merkezci bir pozisyon alarak bu kartı da oynadı. Rus Toplulukları Kongresi ve Luzhkov, 1990'ların başında Moskova İdaresi'nde İşadamları Konseyi'nin kurulmasını başlatan ve daha sonra Rus Toplulukları Kongresi'nin liderlerinden biri olan Konstantin Zatulin'in yardımıyla ortak dili kolayca buldular. 1993'te Zatulin, Devlet Duması'nın bir üyesi olarak seçildi ve 1994'te yurtdışındaki yurttaşlar için Duma Komitesi'nin başına atandı. Bu komitenin konumu, büyük ölçüde General Lebed'in Transdinyester çatışmasını ele almasıyla şekillendi ve bu çatışmaya 1992'de dahil oldu, Rus halkının bağımsızlığını yeni kazanmış ancak eski Sovyet cumhuriyetinin faşist rejimi tarafından acımasızca bastırıldığı söylemi Lebed tarafından tartışmasız ilk kez kullanılmıştı. Ünlü Rus yazar ve entelektüel Aleksandr Solzhenitsyn, 1994'te “20. Yüzyılın Sonunda Rus Sorunu” başlıklı bir makale yazarak, Rus halkının bütünlüğüne ilişkin benzer bir endişeyi dile getirdi. Yurtdışındaki 25 milyon Rus rakamını dile getirdi ve sorunun Sovyetler Birliği'nin kendisinin yok olması değil, Rus ulusunun çöküşünün neden olduğu “ayrılma” durumu olduğunu ısrarla vurguladı. Soljenitsyn'in milliyetçi yaklaşımı Rus Toplulukları Kongresi'ndeki emperyalist intikamcılar için tatmin edici değildi, ancak yine de onun söylemi daha sonra Rus Toplulukları Kongresi'nin

liderleri tarafından Yeltsin'e ve Sovyet sonrası alanda mahsur kalan Rusların çıkarlarını ihmal eden resmi Rus liderliğine saldırmak için hevesle benimsendi.¹⁸⁵

Duma, 1995 yılında korumacılık açısından yurtdışındaki yurttaşların desteğine dair bildiri yayımladı. Bu belgede yurttaşlar, genel olarak, ikamet ettikleri ülkelerdeki milliyetleri ve mevcut yasal statüleri ne olursa olsun Rusya ile manevi ilişkileri sürdüren eski Sovyetler Birliği vatandaşları olarak tanımlanıyordu. Kanun koyucu, "Rusya" yerine "Rossijskaia Diaspora" terimini kullandı ve böylece Rus halkının yurttaşlığını ve etno-ulusal yönünü küçümseyerek vurguladı. Bu doğrultuda, Duma'da Uyum Konseyi kuruldu. Duma komitesini dengelemek ve ondan inisiyatif almak için Başkan Yeltsin, "Yurtdışındaki Yurttaşlarla İlişkili Devlet Politikasının Ana Yönergeleri Üzerine" (1994), çifte vatandaşlık politikası, 61. maddesinde devletin "yurtdışındaki vatandaşlarına savunma ve korumayı garanti ettiğini" öngören yeni bir yasa ortaya koymuştur. Bu doğrultuda program, kendi başına göçmenler ve bunun sonucunda ortaya çıkan yurttaşlar arasında farklılaştı. Bu kategori, tarihsel tedirginliklerin kurbanları ve siyasi baskılar olarak çerçevelendi. Bu nedenle, program, küresel Rusları göz ardı ederek eski Sovyetler Birliği topraklarındaki Sovyet sonrası diasporayı ele alma tarzına dayanıyordu. Ancak, hem İçişleri Bakanlığı hem de Dışişleri Bakanlığı'nın direnişi nedeniyle çifte vatandaşlık politikası terk edildi ve program büyük ölçüde yalnızca kağıt üzerinde kaldı.

2.2.2. Dış Rusların Yoğun Olarak Yaşadığı Bölgelerde Rusya Federasyonu'nun Dış Politika Yönelimleri

25 Aralık 1991 tarihinde Gorbaçov'un Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Başkanlığı'nın görevinden istifa etmesi, hem ülkenin hem de uluslararası ilişkilerin gidişatını değiştirdi. 8 Aralık 1991 tarihinde Rusya Federasyonu, Ukrayna ve Beyaz Rusya tarafından Minsk Antlaşması ile Bağımsız Devletler Topluluğu temelleri atılmış ve Rusya'da bulunan topluluk devletleri etki alanına girmiştir. II. Dünya Savaşı'nın sonundan bu yana dünya siyasetini şekillendiren iki süper güçlerden biri

¹⁸⁵ Suslov, a.g.m., 13-16.

olan SSCB'nin ortadan kalkması, uluslararası sistemde ve Amerika'da dengelerde bir kırılma yarattı.

Sovyetler Birliği'nin uluslararası arenadan çekilmesinin ardından Rusya Federasyon'u varisi olarak kabul edildi. Bu nedenle, SSCB'nin yokluğunda Rusya, eski Sovyet vatandaşlarını korumayı ve tabiri caizse onların ağabeyi olmayı taahhüt etmişti. Bu noktada dış Rus kavramıyla karşılaşılmaktadır. Rusya sınırları dışında yaşayan Rus nüfusu olarak tanımlanabilecek bu kavram, temelde Rusların azınlık statüsüne ve azınlık olarak yaşadıkları sorunlara atıfta bulunmaktadır. Çünkü dış Ruslar, Rusya tarafından zaman zaman ciddi bir dış politika aracı olarak kullanılıyor. Eski Sovyet coğrafyasında yaşayan Rusların Baltık ülkelerinde toplam nüfus içindeki oranı %56,8'dir. Letonya'da %26,2 (567 bin), Estonya'da %24,8 (311 bin), Litvanya'da %5,8 (203 bin) oranında Rus mevcuttur. Ruslar Moldova'da nüfusun % 5,9'u (Transdinyester'de 201 bin / 165 bin), Ukrayna'da %17,3'ü (7,8 milyon), Beyaz Rusya'da ise % 8,3'ünü (yaklaşık 800 bin) oluşturmaktadır.¹⁸⁶

Orta Asya'da da aynı Rusların toplam nüfusu içinde % 46,4 gibi yüksek bir orana sahip olup, Kazakistan'da %23,3 (3,8 milyon), Özbekistan'da %5,5 (1,6 milyon), Kırgızistan'da %12,5 (700 bin), Türkmenistan'da %4 (206 bin), Tacikistan'da %1,1 (90 bin)] mevcuttu. Güney Kafkasya ülkelerinde yaşayan Ruslar, toplam nüfusun %3,3'ünü oluşturmaktadır. Bu oranlar, Azerbaycan'da % 1.3 (125 bin), Gürcistan'da % 1.5 (75 bin) ve Ermenistan'da % 0.5 (11 bin) olarak ifade edilmiştir.

¹⁸⁶ Güliden Ayman, "Dünün Efendileri Bugünün Azınlıkları: Eski Sovyet Topraklarındaki Ruslar", **İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No: 9, ,Ekim 1994,s. 9.

Tablo 1: 1989 Yılındaki Verilere Göre, Eski Sovyet Cumhuriyetleri'nde Yaşayan Rus Nüfusun Yüzdesi¹⁸⁷

	Nüfus (Bin)	Ruslar (%)
Rusya	147.002	81,5
Ukrayna	51.452	22,1
Beyaz Rusya	10.152	13,2
Özbekistan	19.810	8,3
Kazakistan	16.464	37,8
Azerbaycan	7.021	5,6
Moldovya	4.335	13,8
Kırgızistan	4.258	31,5
Tacikistan	5.093	23,5
Ermenistan	3.305	2,6
Türkmenistan	2.537	9,5
Gürcistan	5.401	8,1
Litvanya	3.675	9,4
Letonya	2.667	34
Estonya	1.565	30,3
SSBC Toplam	285.743	50,8

Sonuçta verilere baktıldığında anavatanlarının dışında yaşayan yaklaşık 23 milyonluk bir Rus nüfusundan bahsedilmektedir. 1991'deki verilerle karşılaştırıldığında bugün dış Ruslar sayısında azalma vardır. Bunun nedeni Putin

¹⁸⁷ A.g.m.

yönetiminin bu nüfusu Rusya'ya çekmek için konut, iş ve kredi teşvikleri gibi ekonomik iyileştirmeler yapmayı planlamasıydı.¹⁸⁸ 2006'da St. Petersburg'da düzenlenen ilk Dünya Rus Konferansı'nda konuşan Putin, bu konudaki çalışmaları koordine etmek için bir komisyon kurulduğunu duyurdu.¹⁸⁹ Ancak, Putin nüfusu iade etme çabalarının aksine, Rus diasporasının Rusya'ya dönüp ülkelerinde kalmasının Moskova'nın çıkarlarına daha faydalı olacağı şeklinde yorumlar yapılıyordu.¹⁹⁰ 1990'larda ABD hegemonik gücü ve tek kutupluluğa doğru gelişen süreçte Rusya Federasyonu hala güçlü bir aktör ve rakip olduğunu kanıtlamaya çalıştı. Bu doğrultuda, Rusya SSCB'den ayrılan devletlerin fiilen koruyucusu olma politikalarını izledi. Bu doğrultuda uluslararası ilişkilerin gidişatına yön verecek güce sahip olmak isteyen Rusya, dış politikasını hem uzak çevre hem de yakın çevre anlayışına göre şekillendirmiştir. Eski Sovyetler Birliği üyesi devletler, Rus dış politikasının yakın çevresini oluştururken; Uzak çevresini Slav ülkeleri, Ortadoğu'daki eski sosyalist kökenli devletler, Suriye ve İran oluşturmaktadır.¹⁹¹ Rusya'nın yakın çevre politikasında, etnik Ruslar önemli bir yere sahip olmuştur.

2.3. Dış Ruslar ve Yakın Çevre Siyaseti Çerçevesinde Rusya'nın Müdahaleleri

Rusya'nın dış Ruslar söz konusu olduğunda gerekli tüm önlemleri alacağı açıklaması, aslında eski Sovyet coğrafyası için bir tehdit olarak görülebilir. Çünkü Rusya ile iyi ilişkileri olan eski Sovyet ülkeleri bu tehditten muzdarip değil, ancak Batı'ya yönelen ülkeler bu argümanla bir şekilde cezalandırılıyordu. Dolayısıyla Moskova'nın dış Rus kavramını bir dış politika aracı olarak kullandığı ve kendisine karşı davrandığını düşündüğü eski Sovyet ülkelere müdahaleden kaçınmadığı söylenebilir. Burada belirtilmesi gereken nokta, Moskova yönetiminin çıkarlarını

¹⁸⁸ “Putin’in ‘Dış Ruslar’ Hamlesi”, BBC, http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2006/10/061024_russia_language.shtml,

¹⁸⁹ A.g.m.

¹⁹⁰ Melvin, a.g.e., s. 14-15.

¹⁹¹ Bora Bayraktar, “Rusya Türkiye’ye ne karşılık verecek?”, EURONEWS, <http://tr.euronews.com/2012/10/19/rusya-turkiye-ye-ne-karsilik-verecek/>

korumaya söz verdiği ve dış politika aracı olarak kullandığı grubun sadece etnik Ruslar olmadığıdır.

Kremlin'in Rus tanımı, eski Sovyetler Birliği sınırları içinde doğanları içerir. Buna göre Rusya, 31 Mayıs 2002 tarihinde yeni bir vatandaşlık yasası çıkardı.¹⁹² Eski yasaya göre, Rus vatandaşlığına geçenlerin diğer vatandaşlıklardan vazgeçmesi öngörülürken, yeni yasa Rus vatandaşlarının ikinci bir vatandaşlık kazanmasının yolunu açmıştı.¹⁹³

Estonya, Litvanya ve Letonya gibi Baltık ülkeleri Avrupa Birliği ve NATO üyesi olduklarından Rus dış politikasının dış çemberi olarak görülebilirler. Öyle ki, Rusya'nın yabancı Rusları koruma bahanesiyle bu ülkelere olası müdahalesi NATO ve ABD'ye karşı çıkmak anlamına gelecektir. Dolayısıyla Rusya'nın bu ülkelere yönelik politikalarında daha temkinli davrandığı söylenebilir. Ancak, buna rağmen bölgenin askeri müdahaleden çok farklı çatışma riskleri bulunmaktadır. Çünkü Baltık ülkelerinde yaşayan Rus nüfusu vatandaşlık alamama ve ulusal dil sınavından geçmek zorunda kalma gibi sorunlar yaşıyor. Örneğin, Tallinn hükümeti Rus azınlığa karşı ayrımcı davranıyor ve ülkede dil temelli bir insan hakları ihlali mevcuttu. 2007'de Tallinn hükümetinin Kızıl Ordu Anıtı'nı kaldırması Rus azınlığın tepkisine neden olmuş ve üç gece Moskova destekli ayaklanma bu ülkedeki Rus toplumunun öfkesini göstermiştir.¹⁹⁴ Tüm bu gelişmelerin yanı sıra Avrupa Birliği İnsan Hakları Komisyonu tarafından hazırlanan raporlarda Estonya'nın Rus azınlığa yönelik tutumuna dikkat çekildi. Estonya'daki Rus azınlığın durumunun gelecekte Rusya tarafından bir baskı aracı olarak kullanılabileceğini söylemek yerinde olabilecektir.

Litvanya'daki Rus azınlığın durumu diğer Baltık ülkelere göre daha iyi olarak tanımlanmaktadır. Vilnius yönetimi, azınlıkların entegrasyon sürecini başarıyla tamamlamış ve ulusal dilin kullanımını teşvik etme gibi programlarla azınlıkların kültürel, sosyal ve ekonomik gelişimini desteklemiştir. Letonya'da Rus azınlığın vatandaşlık elde etmede sorunları vardır. Estonya gibi Rus azınlık da dil

¹⁹² <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/4189>

¹⁹³ Sait Sönmez, "Putin Yönetimi'nin Güney Kafkasya Politikası", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 15, Sayı 2, 2011, s. 101.

¹⁹⁴ <http://www.minorityrights.org/2447/estonia/russians.html>

açısından zorluklarla karşılaştı ve hatta bu sorunu AIHM'e taşıdı. Riga yönetimi aleyhine sonuçlanan birçok davada tazminat ödemeye mahkum edildi. 2004 yılında AB'ye üye olan Letonya, azınlıklarla ilgili önemli düzenlemeler yapmış olsa da, azınlıkların topluma entegrasyonunu tam olarak sağlayamamıştır.¹⁹⁵

Öte yandan, Doğu Avrupa'da Belarus ve Rusya arasındaki ilişkiler, ülkedeki Rus askeri üsleri, Gümrük Birliği ile ilgili sorunlar ve Rusya'nın Belarus üzerindeki ekonomik ve siyasi baskısı nedeniyle gergindir. Moldova, Batı ile Rusya arasındaki rekabet alanlarından biridir. Kişinev'in AB yanlısı tutum ve tarafsızlık politikasına rağmen, Rusya'nın Kırım'ın ilhakından sonra NATO üyeliği için çaba göstereceğini açıklaması Moldova ile Rusya arasında gerginliğe neden olmuştur. Bu durumda donmuş bir çatışma alanı olarak değerlendirebilecek Transdinyester sorununun geleceği konusunda Rusya ile ilişkilerin seyrine göre öngörülerde bulunulabilir. Kişinev'den Rus karşıtı sesler yükseldikçe, Moskova'nın Transdinyester'in bağımsızlığını tanıması ve Gagauzya Bölgesi'ndeki ayrılıkçıları desteklemesi beklenebilir.¹⁹⁶ Bu husus bir sonraki bölüm içerisinde daha detaylı incelenecektir.

Orta Asya devletlerinin büyük ölçüde Rusya'nın etkisi altında olduğu ifade edilebilir. Bölgenin coğrafi olarak Batı'dan uzak olması ve kültürel olarak Sovyet etkisinin hala hissediliyor olması Rus nüfuzunu mümkün kılan faktörler arasında yer almaktadır. Ancak Batı ve Çin'in petrol ve doğalgaz yönünden zengin bu bölgeye artan ilgisi burayı Rusya ile diğer aktörler arasında bir rekabet alanına dönüştürmüştür.¹⁹⁷ Rusya, geleceği parlak görünmese de Ocak 2015'te Avrasya Birliği projesini resmi olarak hayata geçirerek etki alanını artırmayı hedeflemiştir. Burada belirtilmesi gereken nokta, Rusya'nın Ukrayna'ya ve Kırım'ı ilhakına yönelik tutumunun genellikle eski Sovyetler'de yaşayan Ruslar tarafından memnuniyetle karşılanmasıdır.

¹⁹⁵ Emre Özkan, "Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde Baltık Ülkelerindeki Rus Azınlıklar", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt: 2, Sayı: 6, 2006, s. 103-104.

¹⁹⁶ Elnur İsmayilov, "Moldova'da Ayrılıkçı Bölgeler Sorunu ve Rusya- Batı Rekabeti", **Bilge Adamlar Stratejik Araştırma Merkezi (BILGESAM)**, <http://www.bilgesam.org/incele/1812/-moldova'da-ayrilikli-bolgeler-sorunu-ve-rusya-bati-rekabeti/#.VMXf7aQcQdU>

¹⁹⁷ Elnur İsmayilov, "21. Yüzyıl Rusya Dış Politika Doktrinleri'nde Güney Kafkasya ve Orta Asya Değerlendirmesi", **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, 2013, s. 101-102.

Anılan ilhak, önemli bir Rus nüfusunun yaşadığı ve Ruslaşmanın en çok görüldüğü eski Sovyet ülkesi Kazakistan'ı da etkiledi. İlhaktan sonra Kazakistan'da azınlık olan ve Moskova'nın Ukrayna'ya karşı tutumunu destekleyen Ruslar, Rusya'nın tavrını eleştiren, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü savunan ve Avrasya Birliği'ne katılmamayı öneren Kazaklar da vardı. Diğer taraftan, Rusya benimsediği askeri doktrinlerle etnik Rusları, Rusça konuşan kişileri ve hatta Rusya'nın yardıma ihtiyacı olduğunu düşündüğü herkesi koruma sözü verdi. Öyle ki Moskova 2008'de Güney Osetya'da "soykırım" iddiasıyla Gürcistan'a saldırırken, bu müdahaleyi koruma sorumluluğu (Responsibility to Protect-R2P) prensibine dayandırmıştır. Azerbaycan, Batı'ya dönen ve bu nedenle Rusya tarafından "cezalandırılan" ülkeler arasında yer almaktadır. Dağlık Karabağ ihtilafında ayrılıkçıları destekleyen Rusya, Bakü yönetimini etki alanı içinde tutmaya çalışıyor. Bu nedenle Moskova, Azerbaycan'a Avrasya Birliği'ne üye olması için baskı yapıyor.¹⁹⁸

2013 yılının sonlarına doğru Ermenistan, ulusal çıkarlar ve güvenlik kaygıları nedeniyle AB ile Serbest Ticaret Anlaşması imzalamak yerine Rusya'nın öncülüğündeki Avrasya Ekonomik Birliği'ne üye olmayı tercih etti. Böylece Erivan yönetimi Moskova'nın müttefiki olmaya devam ediyor. Kafkasya'da Rus askeri üssünün bulunduğu tek ülke olan Ermenistan'da, son yıllarda Moskova'ya karşı bir muhalefet ortaya çıkmaya başlamıştır.¹⁹⁹ Buna rağmen, Ukrayna'da Ermenistan'daki Rusya karşıtı protestolara benzer bir tepki olmuştur. neredeyse yok. Bu durum tarih boyunca iki yönlü olmuştur.

2.4. Rus Dış Politikası Aracı Olarak Rus Diasporası

Sovyetler Birliği'nin çöküşü, kendisini halefi olarak gören Rusya'nın gücünü uluslararası arenada kanıtlamasına yol açtı. Rusya, istikrarsız bir döneme neden olan ekonomik ve siyasi sorunlarla ortaya çıkan milliyetçilik ve ulusal entegrasyon hareketleriyle, iç merkezileşmeye ve yeni bir Rusya'nın inşası için kimlik arayışına

¹⁹⁸ Dicle Sasaoğlu, Rus Dış Politikasında Dış Ruslar Argümanının Kullanımı, **Bilgesam Analiz**, 1186, 2015, s. 7.

¹⁹⁹ A.g.m., s. 99.

sahne oldu. Ancak, Rusya Bağımsız Devletler Topluluğu'nda siyasi, askeri ve ekonomik yönler içeren yeni bir dış politika formüle edebilir.²⁰⁰ Rus iç siyasetindeki sağcı gruplar, son dönemdeki siyasi ortamı değiştirmeye ve üniter devleti yeniden kurmaya çalıştılar ve politik programları, politikalarında Rus diasporasına önemli bir rol veren emperyal tonları içeriyordu. Kolsto'nun 1993'teki çalışmasında belirttiği gibi, Rus İmparatorluğu'nu yeniden canlandırmayı amaçlayan bu sağ kanat gruplar, Hitler gibi Gdansk ve Sudetenland'daki Alman nüfusundan yararlanan Rus diasporasını kullanabilirler.²⁰¹

Kızıl-Kahverengi İttifakı da Sovyetler Birliği'nin eski topraklarını Rusya'nın doğal sınırları olarak kabul etmiş ve devletçiler Rusya'nın diğer eski Sovyet devletleri arasında hakim bir rol üstlenmesi gerektiğini savunmuştur.²⁰² Rus diasporası, Avrasyacı okulun Rus dış politikasında güç kazanmaya başlamasıyla hem Rusya'nın yakın yurtdışında yeni kurulan devletler üzerinde nüfuz sahibi olmasına yardımcı olacak hem de yurtiçinde kimlik inşası süreçlerine katkıda bulunabilecek bir faktör olarak görülmeye başlanmış ve Rus diasporasının potansiyel önemine dikkat çekmeyi başarmıştı.

Öte yandan, Joseph Nye bugün ülkelerin diğer ülkeleri kendi kendine yardım sisteminde askeri güçle istediklerini yapmaya zorlamanın çok pahalı olduğunu iddia ediyor ve en az beş faktörün iktidar dağılımını etkilediğini ekliyor. Bunlar, karşılıklı ekonomik karşılıklı bağımlılık, uluslar üstü aktörler, zayıf devletlerde milliyetçilik, teknolojinin yaygınlaşması ve değişken siyasi meseleler olarak sıralanmaktadır. Bu nedenle, bu faktörler gücü geleneksel yöntemlerin ötesinde kullanmanın başka ve daha çekici yollarını gerektirir. Bu nedenle, Nye “diğer ülkelere istediğini

²⁰⁰ Teresa, RAKOWSKA-HARMSTONE, ‘‘Russia’s Monroe Doctrine: Peacekeeping, Peacemaking or Imperial Outreach?’’ *Securitologia*, No:1, Vol:1, Haziran,2014,ss, s. 17-18.

²⁰¹ P. Kolsto, P. , The New Russian Diaspora: Minority Protection in the Soviet Successor States, *Journal of Peace Research*, 30:2, 1993, s. 198.

²⁰² B. F. Değirmen, *Russian Diaspora and The Politics of Russian Nationalism in the Post-Soviet Era*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ortadoğ Teknik Üniversitesi. 2008, s. 19.

istemmesini” “yumuşak güç” olarak adlandırır. Rusya'nın yeni dış politika anlayışı, Rusya'nın çıkarlarına ulaşacağını vurgulamaktadır.²⁰³

Buna göre, bu yeni dış politika kavramı, yeni teknolojileri ve Rus diasporasının potansiyellerini kullanarak sunmaktadır. Dışişleri Bakanlığı'na bağlı Rossotrudnichestv adlı kurum, bu amaçla Rus dış politikasını geliştirir ve uygular.²⁰⁴ Rusya'nın yumuşak güç kullanarak bu konuya ağırlık vereceğine dair açıklaması, Rus dış politikasını analiz etmek açısından çok yararlıdır. Bu kavram, yurttaşlık politikası ve uygulanmasıyla ilgili olarak düşünüldüğünde, Rusya'nın yumuşak gücünü uygulayarak Rus diasporasını etkilemekte ve böylece komşu ülkelerin iç politikalarını etkilemekte zorlandığı açıktır. Rusya'nın klasik diplomasi için alternatif bir politika olarak sivil toplum, bilgi, iletişim ve insani araçlar olarak adlandırılan diğer yumuşak güç araçlarının önemi, Rus dış politikasında yeni bir yaklaşımdır.²⁰⁵

Ayrıca, Rusya BDT'ye, gümrük birliğine, Avrasya Ekonomik Topluluğu'na, Toplu Güvenlik Anlaşması Örgütü'ne ve Ukrayna ile ilişkilere büyük önem vererek dikkatini doğuya çevirmiş ve entegrasyona büyük önem vermiş görünmektedir.²⁰⁶

Vatandaşlık politikasının bir sonucu olarak Rusya, her üç yılda bir Dünya Rus Yurttaşları Kongresi düzenlemekte ve Rusya diasporasının gönüllü olarak yeniden yerleştirilmesi, azınlık haklarının korunması, Rusya ile kültürel ve dini ilişkilerin sürdürülmesi gibi konular devlet başkanlarının katılımıyla tartışılmaktadır. Putin, 2012'deki Dördüncü Dünya Rus Yurttaşları Kongresi'nde, Rus diasporasının tarihi anavatanlarına fayda sağlama konusunda ortak bir endişeye sahip olduğunu belirterek, anavatanlarını ve uluslararası gücünü ve prestijini pekiştirdiğini ve ayrıca Rus diasporasını desteklemenin Rus devletinin ana politikalarından biri olduğunu da sözlerine ekledi. Putin, konuşmasında Rus Ortodoks Kilisesi'nin Rus diasporasının

²⁰³ Joseph Nye, *Soft Power*, **Foreign Policy**, (80), 1990, s.160-166.

²⁰⁴ N. D Jensen , Putin's Foreign Policy Framework Outlines a New Course, **Institute of Modern Russia IMR** , 2015, <http://imrussia.org/en/politics/404-putins-foreign-policy-framework-outlines-a-new-course>.

²⁰⁵ A. Monaghan, The New Russian Foreign Policy Concept: Evolving Continuity, **Chatham House: Russia and Eurasia**, 2013, s. 6.

²⁰⁶ Jensen, a.g.m.

tarihi vatanları ile insani ve kültürel bağlarının güçlendirilmesinde özel rolleri olduğunu da belirtti.²⁰⁷

2.5. Rusya Federasyonunun Güvenikleştirme Bağlamında Dış Ruslara Bakış Açısı

Sovyetler Birliği'nin çöküşü sonrası, Rusya'nın kendisini uluslararası arenada bir güç olarak kanıtlama çabasına girmesi farklı arayışlara yol açmıştır. Ruslar, ülkeleri için yeni bir kimlik inşa etmeye çalışırken, daha sonraki ekonomik ve siyasi istikrarsızlık dönemine milliyetçi duygular ve ulusal entegrasyon hareketleriyle cevap vermişlerdir. Yakın komşular (blizhnee zarubezh/near abroad) olarak adlandırılan politika ile eski Sovyet topraklarında özel ve münhasır çıkarlar iddiası ve ayrıca imtiyazlı statülerini kaybeden ve “ulusal azınlık” haline gelen Rusları “koruma” hatta diaspora adına müdahale etme hakkı öne çıkmıştır.²⁰⁸

Sağcı Rus siyasi gruplar, bu politikayı Rusya'da ve yakın çevresinde üniter devleti yeniden kurmanın bir aracı olarak görmüşlerdir. Emperyalist bir bakış açısına sahip bu yaklaşımda Rus diasporasının politikaları uygulamada önemli bir rol oynayacağına inanılmaktaydı. Bu politika ile Rus İmparatorluğu'nun yeniden canlandırılacağı ve tıpkı Hitler'in Gdansk ve Sudetenland'daki Alman nüfusundan faydalanması gibi Rus diasporasından faydalanabileceğine inanılıyordu.²⁰⁹

Soğuk Savaş sonrası Rusya Federasyonu'nda farklı politikaların gündeme gelmesine paralel olarak uluslararası politikada küresel güç ve kuvvet ilişkileri sisteminin tamamen yeniden yapılandırılması ve yeni güvenlik sorunlarının, risklerin ve tehditlerin ortaya çıkması ile güvenlik kavramının yeniden tanımlanmasına yönelik tartışmalar başladı. Güvenlik dinamiklerinin artık sadece askeriye indirgenemeyeceğini açıkça gören, geniş bir güvenlik sorunları yelpazesine oldukça

²⁰⁷ A. H Conley ve T. P. Gerber, Russian Soft Power in the 21st Century, An Examination of Russian Compatriot Policy in Estonia, A Report of the CSIS Europe Programme, 2011, s. 13.

²⁰⁸ Teresa Rakowska-Harmstoner, “Russia's Monroe Doctrine: Peacekeeping, Peacemaking or Imperial Outreach?,” *Securitologia* Vol 1, No 1, 2014, s.7.

²⁰⁹ Paul, Kolsto, “The new Russian diaspora: Minority protection in the Soviet successor states” , *Journal of Peace Research*, Vol 30 No 2, 1993, s.197- 198.

yenilikçi, özgün bir bakış açısı sunan Kopenhag Güvenlik Çalışmaları Okulu güvenlikleştirme kavramı ile çağdaş güvenlik çalışmalarına büyük katkı sağlamıştır.²¹⁰

Kopenhag okulu, güvenlik konularına teorik yaklaşımın kontrüktivist ana akımındadır. Kontrüktivizmde, teoriler gerçeklerin bir sonucu olarak ortaya çıkmaz tam tersine, teoriler bir gerçeğin belirlenmesinde önemli bir rol oynarlar. Ulusal güvenlik için temel bir unsur, gelenek ve tarihteki köklerinin yanı sıra topluluk içindeki bir kimlik duygusudur. Sonuç olarak, tam da bu faktörler, güvenlik açısından da dahil olmak üzere, devletin çıkarlarını ifade etmenin araç ve yöntemlerini belirler. Konstrüktivistlere göre hem yasal hem de ahlaki ideolojiler ve normlar aynı zamanda uluslararası güvenlik konularını da belirler.

Kopenhag Okuluna göre: "Tehditler ve güvenlik açıkları, askeri ve askeri olmayan birçok farklı alanda ortaya çıkabilir, ancak güvenlik sorunları olarak sayılması için, onları yalnızca siyasi olanın normal akışından ayıran kesin olarak tanımlanmış kriterleri karşılamaları gerekir. Varoluşsal olarak sahnelenmeleri gerekir. Güvenlikleştirici bir aktör tarafından referans nesneye yönelik tehditler, aksi takdirde bağlayıcı olacak kuralların ötesinde olağanüstü önlemler için onay oluşturur. Güvenlikleştirmenin temel konusu tehdidin nesnel olarak nitelendirilmesi değil, sunulma şeklidir. Tehdit, doğası gereği varoluşsal, savunulan varlığın çıkarlarına temelden zararlı ve her şeyden önce olağanüstüdür, dolayısıyla da olağanüstü kaynakların kullanımını gerektirmesi gerçeğinden oluşur. Bu şekilde sunumu, "bu sorunu çözmezsek, diğer tüm sorunların önemsiz hale geleceğini" vurgusunu içerir.²¹¹ Genel olarak, güvenlikleştirmenin gerçekleşmesinin mümkün olduğu koşullar aşağıdaki gibidir.

- İçeriği güvenlik tehdidinin oluşumu hakkında bilgi olan bir mesaj formüle edilir.

²¹⁰ Vladimir, Šulović, 'Meaning of security and theory of securitization', **Belgrade Centre for Security Policy**, 2010, s.3.

²¹¹ Anna Ibek, 'The concept of securitization' **Internal Security**, Vol 7, No 1, 2015, .s.174.

- İlgili bir kuruluş, iletilen tehdidin, güvenliğinden kuruluşun sorumlu olduğu nesne için temel ve hayati öneme sahip olduğu sonucuna varır (ikna olur).
- Hükümet temsilcilerinin veya daha geniş anlamda, siyasi seçkinlere ait kişilerin (kuruluşların) bu sonucun oluşmasında temel bir etkisi vardır.
- Güvenlikle ilgili olarak tanımlanan sorunların tanınması öznel ve iletiyi alan kişinin kişisel hislerine bağlıdır.
- Siyasi kararlar ve belirli eylemlere ilişkin uygulama kararları güvenlik sistemi içinde alınır.
- Güvenlikleştirmenin başlatılması, tartışmaya dahil olan kuruluşlara gönderilen mesajların ikna ediciliğine bağlıdır.
- Güvenlikleştirme sürecinde kullanıldığı şekliyle "olağanüstü önlemler" teriminin anlaşılması ve bunların uygulanmasının kapsamı iyi tanımlanmamıştır ancak esnektir.
- Menkul kıymetleştirmeyi gerçekleştiren kuruluşun motivasyonları ve niyetleri, menkul kıymetleştirmenin getirilmesi, taahhüdü ve uygulanması için açıklayıcı unsurlardır.²¹²

Güvenlikleştirme politikası kapsamında Rusya Federasyonu Rus diasporasına yönelik önemli planlamalar yapmış ve bunları zamanla hayata geçirmiştir. Politikaların bir devlet politikası olarak uygulanması 2005 yılında başlamıştır.²¹³ Putin döneminde bu kapsamda gerçekleştirilen politikalar şu şekilde sıralanabilir;

- 6 Nisan 2005'te Rusya Federasyonu dışındaki kitlelere yönelik hem kablo ve uydu televizyon kanallarını, hem de İnternet içeriğini ileten bir Rus devlet destekli televizyon ağı olarak RT (Russia Today) kurulmuştur.
- Rossotrudnichestvo (Yurtdışında Yaşayan Vatandaşlar ve Uluslararası İnsani İşbirliği Federal Ajansı) 6 Eylül 2008 kurulmuştur. Ajansın amaçları BDT coğrafyasında bütünleşme süreçlerini teşvik etmek,

²¹² Anna İbek, a.g.e. ,s. 176-177.

²¹³ Muharrem Ekşi, **Kamu Diplomasisi ve Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası, Siyasal Kitabevi**, Ankara 2018, s. 232.

yurt dışında yaşayan soydaşlara yardım etmek ve Rus dili ve kültürünü desteklemek olarak sayılmaktadır.²¹⁴

- Rossotrudnichestvo Ajansı bünyesinde faaliyet yürütmek üzere 2020 yılı itibariyle 8 ülkede 72 adet Rus Bilim ve Kültür Merkezi (Russian Centre for Science and Culture-RCSC) açılmıştır.
- Russkiy Mir Vakfı (Rus Dünyası Vakfı), Vladimir Putin tarafından 2007 yılında, Rus dilini dünya çapında tanıtmayı ve Rus Dünyasını oluşturmayı amaçlayan hükümet destekli bir kuruluştur. Rus Ortodoks Kilisesi ile de işbirliğinde faaliyetlerini yürütmektedir.²¹⁵

Tüm bu araçlarla güvenlikleştirme politikası kapsamında devlet politikası olarak milliyetçi bir dil kullanıldığı görülmektedir. Güvenlikleşirmede gerekli olan tehdit unsurunun çok iyi kullanıldığı ve özellikle BDT ülkelerinde bulunan Rus diasporasının ikna edildiği ve yukarıda belirtilen kurumların düzenlediği etkinliklerle de bu duyguların canlı tutulduğu anlaşılmaktadır. Sonuç olarak Rusya Federasyonu Rus diasporasına büyük önem vermekte ve bu kapsamda önemli politikalar hayata geçirmektedir.

²¹⁴ İslam Halidov, ‘‘ Rusya’nın Yumuşak Güç Araçları’’ **Avrasya İncelemeleri Dergisi**, Cilt 3 Sayı 1, 2014, s.49.

²¹⁵ Andis Kudors, "Russian World: Russia's Soft Power Approach to Compatriots Policy", **Russian Analytical Digest**, Sayı: 81-10, s. 2.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

bağlanmıştır.²¹⁹ Batı Moldova ise 1878 Berlin Kongresi sonucu Osmanlı'dan bağımsızlığını kazanacak olan Romanya Krallığı o dönemki adıyla Wallachia (Eflak) ile birleşmiştir.²²⁰

Çarlık Rusya'nın kontrolü altına giren Besarabya bölgesi ilk yıllarda önemli özerkliğe sahipken 19. yüzyılın ortalarından itibaren bu durum değişkenlik göstermeye başlamıştır. Bu bağlamda Rusya tarafından başlatılan aktif asimilasyon politikaları neticesinde Rumence* Besarabya'daki eğitim kurumlarından çıkarılarak Rusça okullarda izin verilen tek eğitim dili olmuştur. Ayrıca Rusça bilmeyen Romen rahipler görevden alınarak Rumence dini kitaplar yakılmış ve bölgeye yoğun bir şekilde Rus göçünün yanında Gagavuz, Bulgar ve Yahudi göçü teşvik edilmiştir. Nitekim bu politikalar sonuç vermiş ve başlangıçta Baserabya'da bulunan Moldova halkı % 86 seviyelerinde iken 1871 yılına gelindiğinde bu rakam % 67 oranına kadar düşmüştür.²²¹

1917 yılında Çarlık Rusya'sında gerçekleşen devrimi fırsat bilen Besarabya'da ki Romanya yanlıları hızlıca Moldova Ulusal Meclisi'ni kurarak 1918 yılında Romanya'ya katılma kararı almışlardır.²²² Rusya'nın tüm itirazlarına rağmen birleşmenin gerçekleşmesine karşın Sovyet Rusya'da Ekim 1924 yılında halen kontrolünde bulunan Dinyester Nehri'nin doğu kısmında Transdinyester'i de içine alan Moldova Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ni, Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin bir parçası olarak kurmuştur.²²³

Ardından Sovyetler Birliği, II. Dünya Savaşı'nın arifesinde 23 Ağustos 1939 yılında imzalanan Ribbentrop- Molotov Paktı'na istinaden Romanya'ya bağlanan

²¹⁹ Буриан Александр, (Alexandru BURIAN) „Приднестровский конфликт и перспективы его разрешения: взгляд из Кишинёва, (The Transnistrian Conflict and Prospects for Its Resolution: A View from Chisinau) 19.07.2011, <https://ava.md/2011/07/19/pridnestrovskiy-konflikt-i-perspektivy/> , Erişim Tarihi: 10.04.2018.

²²⁰ Hakan KARAASLAN, *The Role Of The Organization For Security And Co- Operation In Europe (OSCE) In The Transdnistr Conflict And The Russian Factor*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi , Ankara , 2006, s. 16.

* Moldovca ile aynı dildir.

²²¹ Hakan KARAASLAN, a.g.e. , s. 16.

²²² Reggie KRAMER, Transnistria Primer, **Foreign Policy Research Institute**, 03.10.2016, <https://www.fpri.org/article/2016/10/transnistria-primer/> , Erişim Tarihi: 10.04.2018.

²²³ Eugene RUMER, Moldova Between Russia and the West: A Delicate Balance, Carnegie Endowment For International Peace, 23.05.2017, <http://carnegieendowment.org/2017/05/23/moldova-between-russia-and-west-delicate-balance-pub-70056> , Erişim Tarihi: 10.04.2018.

Baserabya bölgesini işgale başlamıştır.²²⁴ Sovyetler işgal ettiği bölge ile Moldova Özerk Bölgesi'ni birleştirerek 2 Ağustos 1940 yılında Moldova Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ni (MSSCB) ilan etmiştir.²²⁵ 1941'de Almanya'nın Sovyetler Birliği'ne saldırmasının akabinde Romanya'da Sovyetler Birliği'ne saldırarak Baserabya bölgesini geri almaya çalışmış ve bu hamlesinde büyük ölçüde başarılı da olmuştur. Ancak 1944'de Kızıl Ordu Baserabya'da kontrolü tekrar sağlayarak MSSCB'nin tesisini yeniden sağlamıştır.²²⁶

Sovyetler Birliği, bölgenin asimilasyonu noktasında ise Çarlık yönetiminin başlattığı politikaları aynı kararlılıkla devam ettirmiştir. Bu bağlamda ilk olarak bölgeyi Romanya ve Rumence'nin etkisinden kurtarmak adına Kiril alfabesine geçilmiştir.²²⁷ Ardından büyük çoğunluğunu Moldovalıların oluşturduğu 500.000 kişi Sibiry'a bölgesine göç ettirilmiştir.²²⁸ Bölgeye gerçekleştirilen Rus ve Ukraynalı göçleriyle birlikte bölgenin yapısını homojenleştirmeye çalışılmıştır.²²⁹

Bu politikaların bir başka tezahürü olarak Sovyetler Birliği, Dinyester nehrinin sağ kıyılarını ve özellikle Transdinyester bölgesini ağır sanayi ve üretim tesisleriyle donatmıştır. Öyle ki Sovyetler Birliği'nin son dönemlerinde Moldova milli gelirinin yaklaşık % 40'ı, sanayi üretiminin % 35'i ve elektrik enerjisinin de yaklaşık % 90'ı bölgeden üretilir hale gelmiştir.²³⁰ Bu noktada Moldovalı halkı genellikle tarımsal üretim ve sanayinin ağır kollarında çalıştıran Sovyet yönetimi kalifiyeli iş ve önemli görevlere ise Rusları getirmeyi tercih etmiştir.²³¹

Ancak Sovyetler Birliği'nin uyguladığı bu baskıcı Ruslaştırma politikası Moldovalı halk arasında giderek artan bir karşı baskıyı da beraberinde getirmiştir. Nitekim 1980'lerin sonunda Mihail Gorbaçov tarafından Sovyetler Birliğinde

²²⁴ Alexandru BURIAN, a.g.m.

²²⁵ Transdniestrian Conflict: Origins and Issues, Organization for Security and Co-operation in Europe, s. 1, 10.06.1994, <https://www.osce.org/moldova/42308>, Erişim Tarihi: 10.04.2018

²²⁶ Hakan KARAASLAN, a.g.e., s. 21.

²²⁷ Transdniestrian Conflict: Origins and Issues, s. 1.

²²⁸ Marius VAHL, Michael EMERSON, a.g.m., s. 3.

²²⁹ Eugene RUMER, a.g.m.

²³⁰ Ceslav CIOBANU, NATO/EU Enlargement: Moldova and the "Frozen and Forgotten" Conflicts in Post-Soviet States, **United States of Institute of Peace**, 22.07.2004, s. 28, <http://ipp.md/old/doc.php?l=en&id=513&idc=167>, Erişim Tarihi: 12.04.2018.

²³¹ Klemens BÜSCHER, The Transnistria Conflict in Light of The Crisis over Ukraine, **SWP Research Paper**, Eylül 2016, s. 25, https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/research_papers/2016RP09_fhs.pdf, Erişim Tarihi: 12.04.2018.

uygulanmaya başlayan açıklık ve yeniden yapılandırma politikaları neticesinde çoğunluğunu Moldovalı milliyetçilerin ve Sovyet politikaları muhaliflerinin oluşturduğu Moldova Halk Cephesi 1989'da Moldova'da iktidara gelmiştir. Aynı yıl Rus etkisinin azaltılması adına Moldovca resmi dil haline getirilerek Kiril alfabesinden Latin alfabesine geçiş yapılmış ve Moldova- Romanya kültürünün "ulusal kültür" olarak destekleneceği belirtilmiştir.²³²

Bu karar o yıllarda nüfusun yaklaşık % 87' sinin Rusça konuştuğu²³³ ve yine yaklaşık olarak % 55' ini Ukraynalı ve Rusların oluşturduğu Transdinyester'de büyük kaygılara yol açmıştır.²³⁴ Nitekim alınan kararla Moldova içerisinde yaşayan diğer milletlerin ikinci sınıf vatandaş konumuna düşürüldüğünü ve Transdinyester'in hiç bir zaman tarihi Baserabya'nın bir parçası olmadığını iddia ederek²³⁵ gösterilere başlayan Transdinyester halkı, 1990 yılında gerçekleştirdikleri referandum neticesinde % 97,7'lik evet oyuyla Moldova'dan ayrılma kararı almışlardır.²³⁶ Referandumun ardından Eylül ayında Transdinyester, MSSCB'den bağımsızlığını ilan edip Transdinyester Moldova Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ni (TMSSC) kurduğunu belirtmiştir.²³⁷

Transdinyester'in bu kararından bir yıl sonra Sovyetler Birliği dağılmadan hemen önce 1991 yılında Moldova Halk Cephesi Hükümeti'de Sovyetler Birliği'nden bağımsızlıklarını ilan etmiştir. Akabinde kendi hükümet görevlilerini ve polislerini Dinyester nehrinin doğu yakasına göndererek bölgeyi tekrar kontrol altına almak isteyen Moldova Hükümeti, Transdinyesterli milislerin karşı koyuşuna maruz kalmışlardır.²³⁸

²³² Reggie KRAMER, a.g.m.

²³³ Сергей Тихонов, (Sergey Tikhonov), Приднестровский конфликт: как все начиналось, (Transnistrian conflict: how it all began), **Эксперт Восток**, (Daily News), 2014, <http://expert.ru/2014/03/2/kak-nachalsya-pridnestrovskij-konflikt/> , Erişim Tarihi: 12.04.2018.

²³⁴ Uğur Burç YILDIZ, a.g.e. , s. 238.

²³⁵ Henry SREBRNIK, Moldova and Transnistria: An Overview

²³⁶ Ehtiram AŞIRLI, Transdinyester Meselesi Gündeme Gelebilir mi? , **KAFKASAM**, 23.12.2016, <http://kafkassam.com/transdinyester-meselesi-gundeme-gelebilir-mi.html> , Erişim Tarihi: 12.04.2018.

²³⁷ Henry SREBRNIK, The frozen conflict between Moldova and Transnistria, **The Guardian**, 17.12.2013, <https://www.theguardian.pe.ca/opinion/letter-to-the-editor/the-frozen-conflict-between-moldova-and-transnistria-111461/> , Erişim Tarihi: 12.04.2018.

²³⁸ Reggie KRAMER, a.g.m.

1991'de başlayan çatışmalarda bölgede bulunan Sovyetler Birliği döneminden kalma 14. Ordu ilk etapta Transdinyesterli ayrılıkçılara lojistik destek sağlamıştır. 14. Ordunun bu tutumunu eleştiren ve sorunun diplomatik yollar vasıtası ile çözümünü destekleyen Rus Hükümeti 14. Ordunun başına General Lebed'i atamıştır.²³⁹ Ancak Lebed, mevcut Moldova hükümetini faşist devlet ve yetkililerini de savaş suçlusu olmakla itham etmiştir.²⁴⁰ Bu bağlamda 1992'de şiddetlenen çatışmalara direkt müdahil olarak Temmuz ayında Moldova hükümetinin ayrılıkçı güçler karşısında yenilgisine sebebiyet vermiştir.²⁴¹

Nihayetinde 21 Temmuz 1992 tarihinde Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin ile Moldova Devlet Başkanı Mircea Snegur arasında Moskova'da yapılan antlaşma çerçevesinde taraflar arasında ateşkes tesis edilmiştir.²⁴² Antlaşma ile 5 adet Rusya, 3 adet Moldova ve 2 adet Transdinyester taburundan oluşmak üzere bir barış gücü kurulması kararlaştırılmıştır.²⁴³ Ayrıca bu barışı koruma güçlerinin denetlenmesi ve güvenli bölge üzerinde söz sahibi olması adına üçlü Ortak Kontrol Komisyonu'nu da oluşturulmuştur.²⁴⁴

3.2. Transdinyester Sorununa Çözüm Arayışları ve Rusya Federasyonu'nun Konumu

Her ne kadar 1992 yılında gerçekleştirilen antlaşma neticesinde taraflar arasında çatışmalar son bulmuşsa da tam bir uzlaşma sağlanamamış ve Moldova fiilen bölünmüştür. Bu noktada Moldova ve Transdinyester Moldova Cumhuriyeti (TMC) arasında farklı aktörler vasıtası ile bir dizi görüşme gerçekleştirilerek sorun nihayete erdirilmeye çalışılmıştır.²⁴⁵

²³⁹ Merve İrem YAPICI, *Soğuk Savaş Sonrası Dönemde İç Etkiler Açısından Rus Dış Politikasının Yönelimleri: Yeltsin ve Putin Dönemleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2009, s. 321

²⁴⁰ Inessa BABAN, *The Transnistrian Conflict in the Context of the Ukrainian Crisis*, **NATO Defense College**, No 122, 09.12.2015, <http://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=881> , Erişim Tarihi: 12.04.2018

²⁴¹ Merve İrem YAPICI, a.g.e. , s. 322

²⁴² Inessa BABAN, a.g.m.

²⁴³ Reggie KRAMER, a.g.m.

²⁴⁴ Merve İrem YAPICI, a.g.e. , s. 323

²⁴⁵ Anar SOMUNCUOĞLU, ‘‘Moldova’da Sessiz Devrim’’ , Editör: Sinan OĞAN , **Turuncu Devrimler**, Bir Harf Yayınları, İstanbul, 2004, s. 273

İlk etapta Rusya, Moldova ve TMC arasında başlatılan görüşmelere 1993 yılında Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı (AGİT)²⁴⁶ , 1995 yılında Ukrayna katılmıştır.²⁴⁷ Sorunun çözülmesi noktasın da ilk girişim ise Moldova ile Rusya arasında 1994'de imzalanan ve 14. Ordu'nun Moldova'dan üç yıl içinde çekilmesini öngören antlaşma ile başlatılmıştır. Fakat bu girişim Rus Duma'sının söz konusu antlaşmayı onaylamaması hasebi ile sonuçsuz kalmıştır.²⁴⁸

1997 yılına gelindiğinde Rusya Dış İşleri Bakanı Yevgeny Primakov önderliğinde başlatılan çalışmalar neticesinde Moskova Memorandumu oluşturulmuştur.²⁴⁹ Bu memorandum ile taraflar arasında gerçekleştirilen barış görüşmelerinin Ukrayna ve Rusya'nın garantörlüğü ve AGİT'in yardımları ile sürdürülmesi konusunda anlaşılmıştır. Tarafların ilişkilerini MSSC' nin Ocak 1990 sınırları içindeki gibi ortak bir devlet çatısı altında inşa etmelerinin gerekliliğinin kabul edilmesinin yanı sıra Transdinyester' e ekonomik olarak tek taraflı uluslararası ilişkiler kurma ve sürdürme hakkı verilmiştir.²⁵⁰

Taraflar arasında ortaya çıkan bir diğer belge ise 2003 yılında Rusya Başkan Yardımcısı Dmitri Kozak tarafından düzenlenen Kozak Memorandumu* olmuştur. Söz konusu memorandum Moldova'nın yapısının asimetrik bir federatif yapıya dönüşmesini ve bu federasyon içerisinde TMC' nin tanınarak kendisine federal konularda veto hakkı verilmesini içermektedir. Ayrıca yine bu memorandum kapsamında Rusya en geç 2020'ye kadar bölgede bulunan askeri birliklerini de geri çekmeyi taahhüt etmiştir.²⁵¹ Ancak 2001'den itibaren Moldova'da hükümette bulunan ve Rusya ile iyi ilişkiler sürdüren Komünist Parti iktidarı ²⁵² hem dönemin AB Yüksek Temsilcisi Javier Solana hem de ABD'nin Moldova Büyükelçisi

²⁴⁶ Ehtiram AŞIRLI, a.g.m.

²⁴⁷ Hakan KARAASLAN, a.g.e. , s. 69.

²⁴⁸ Merve İrem YAPICI, a.g.e. , s. 324.

²⁴⁹ Hakan KARAASLAN, a.g.e. , s. 70.

²⁵⁰ MEMORANDUM On the Bases for Normalization of Relations Between the Republic of Moldova and Transdneistria, **OSCE**, 08.05.1997, s. 2-3, <https://www.osce.org/moldova/42309?download=true> , Erişim Tarihi: 15.04.2018.

* Kozak Memorandumu tam metni için bkz. <https://tr.scribd.com/document/192677525/Kozak-Memorandum> , Erişim Tarihi: 15.04.2018.

²⁵¹ Elnur İSMAYIL, ‘‘Moldova'da Aynlıkçı Bölgeler Sorunu ve Rusya Batı Rekabeti’’ ,Editör: Atilla SANDIKLI, Elnur İSMAYIL, **Küresel Riskler ve Bölgesel Krizler**, BİLGESAM Yayınları, 2017, s. 129.

²⁵² Andrew CONNELLY, Transnistria: Europe's other Crimea, 15.03.2014, **ALJAZEERA**, <https://www.aljazeera.com/indepth/features/2014/03/transnistria-europe-other-crimea-2014313132814552215.html> , Erişim Tarihi: 17.04.2018.

tarafından baskı altına alınmıştır.²⁵³ Nitekim tüm bu gelişmelerin üzerine halk baskısı da eklenince Moldovalı lider Vladimir Voronin belgeyi imzalamaktan vazgeçmiştir.²⁵⁴

Bir diğer öneri Turuncu Devrim'in ardında Ukrayna'da iktidara gelen Viktor Yuşçenko'dan 2005 yılında gelmiştir. Yuşçenko sunduğu planda Moldova'nın toprak bütünlüğü korunarak Transdinyester'e özerklik verilmesini ve Transdinyester'de AB, ABD, AGİT ve Rusya gibi gözlemciler ışığında demokratik seçimlerin yapılmasını ve Transdinyester'inde silah fabrikalarını uluslararası denetçilere açması gerektiğini savunmuştur. Ayrıca mevcut olarak devam ettirilen barış gücü faaliyetlerinin AGİT himayesinde uluslararası askerler ve sivil gözlemciler ışığında sürdürülmesi gerektiğini belirtmiştir. Bunların yanı sıra AB ve ABD'nin çözüm müzakerelerine katılmalarının da Ukrayna tarafından destekleneceği ifade edilmiştir.²⁵⁵ Her ne kadar plan taraflar tarafından kabul edilmemiş olsa da bu tarihten itibaren Avrupa Birliği ve ABD görüşmelere katılma kararı almışlardır. Bu karar neticesinde görüşmelere 2005 yılından itibaren 5+2 (Rusya, Ukrayna, Moldova, Transdinyester + AB, ABD) formatında devam edilmiştir.²⁵⁶

Yuşçenko' nun ortaya koymuş olduğu bu plan ve merkezi Moldova hükümetinin 2005 yılında AB ile belli başlı ortaklıklar oluşturarak²⁵⁷ Rus hükümetinden bir nebze daha uzaklaşmasının yaratmış olduğu huzursuzluk nedeniyle Transdinyester hükümeti 2006 yılında bir referandum gerçekleştirmiş. Gerçekleştirilen referandum sonucunda % 96 gibi çok yüksek bir sonuçla halk Rusya'nın bir parçası olmaktan yana oy kullanmıştır.²⁵⁸ Her ne kadar bu talepleri

²⁵³ John BEYER, Stefan WOLFF, Linkage and leverage effects on Moldova's Transnistria Problem, **East European Politics**, Vol: 32, No 3, 2016, s. 341, http://pure-oai.bham.ac.uk/ws/files/30082168/Linkage_and_leverage_effects_on_Moldova_s_Transnistria_problem.pdf, Erişim Tarihi: 17.04.2018.

²⁵⁴ Anar SOMUNCUOĞLU, a.g.e., s. 276.

²⁵⁵ К.П. Курьлев (Kurylev Konstantin Petrovich), ПРОБЛЕМА ПРИДНЕСТРОВСКОГО УРЕГУЛИРОВАНИЯ В КОНТЕКСТЕ ОТНОШЕНИЙ РОССИИ И УКРАИНЫ (The problem of the Transnistrian settlement in the context of relations between Russia and Ukraine), Вестник Российского университета дружбы народов, Серия: Международные отношения, нет 4, 2011, s. 64- 67, <https://cyberleninka.ru/article/v/problema-pridnestrovskogo-uregulirovaniya-v-kontekste-otnosheniy-rossii-i-ukrainy>, Erişim Tarihi: 17.04.2018.

²⁵⁶ Ehtiram AŞIRLI, a.g.m.

²⁵⁷ Anar SOMUNCUOĞLU, a.g.e., s. 286.

²⁵⁸ Adam TAYLOR, A map of Transnistria, Crimea, and other geographical 'gray areas' to be worried about, **The Washington Post**, 24.03.2014, <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2014/03/24/a-map-of->

Rusya tarafından olumlu karşılanmamışsa da Transdinyester bu referandumun ardından kendi anayasasını, bayrağını, marşını, posta sistemini, para birimini, askeri ve polis teşkilatını oluşturmuştur.²⁵⁹

Transdinyester'in referandum kararı ve sonrası attığı adımlar ve bölgede artan Moldova, Ukrayna ve AB işbirliği sonucunda 2011 yılına dek 5+2 görüşmeleri yapılamamıştır.²⁶⁰ Görüşmelerin gerçekleştirilemediği bu süre zarfında Almanya duruma müdahil olmuştur. 2010 yılında Alman Şansölye Angele Merkel ve dönemin Rusya Devlet Başkanı Dmitri Medvedev arasında gerçekleştirilen görüşme sonucu Meseberg Memorandum'u* ilan edilmiştir. Memorandumun içeriğinde ise Rusya'nın, Transdinyester sorunun çözüm sürecinde AB ile ortak çalışmalar yürüteceği deklare edilmiştir.²⁶¹ Lakin 2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı ilhakı ve sonrasında yaşanan gelişmeler sorunun çok taraflı çözümü noktasında ki girişimleri sonuçsuz bırakmıştır.

Bu noktada aynı yıllar içerisinde Moldova'da ortaya çıkan bir diğer ayrılıkçı bölge olan Gagavuzya' ya bakmakta yarar vardır. Küçük bir Türk soyu olan Gagavuzlar, Ortodoks Hristiyan ve genellikle Rus yanlısıdırlar. Moldova topraklarının yaklaşık % 5'ini oluşturan Gagavuzya ülkenin güney kesiminde bulunmaktadır.²⁶² Transdinyester gibi Moldova'nın Romanya ile birleşmesi endişesi sonucunda Moldova'dan ayrılmayı kararlaştıran Gagavuzlar, 1991 yılında gerçekleştirilen referandumda % 80 oranında Moldova'dan ayrılma yönünde oy kullanmışlardır. Nitekim bu tarihten itibaren 1994 yılına kadar fiilen Moldova'dan bağımsız hareket eden Gagavuzya, Transdinyester'in aksine devletleşme sürecinde ısrarcı olmaması nedeniyle 1994 yılında Kişinev hükümeti ile imzaladıkları antlaşma sonucunda özerk bir statüye getirilip merkezi Moldova hükümeti tarafından tanınmıştır. Akabinde 5 Mart 1995 tarihinde Özerk bölgenin sınırlarının belirlenmesi

transnistria-crimea-and-other-geographical-gray-areas-to-be-worried-about/?utm_term=.ad49cbd33a37 , Erişim Tarihi: 20.04.2018 .

²⁵⁹ Henry SREBRNIK, a.g.m.

²⁶⁰ Steven WOEHLER, Moldova: Background and U.S. Policy, **Congressional Research Service**, 23.12.2014, s. 2, <https://fas.org/sgp/crs/row/RS21981.pdf> , Erişim Tarihi: 20.04.2018.

* Meseberg Memorandumu'nun tam metni için ayrıca bkz. <https://russiaeu.ru/sites/default/files/user/files/2010-06-05-meseberg-memorandum.pdf>.

²⁶¹ Philip REMLER, Negotiation Gone Bad: Russia, Germany and Crossed Communications, 21.08.2013, <http://carnegieeurope.eu/2013/08/21/negotiation-gone-bad-russia-germany-and-crossed-communications-pub-52712> , Erişim Tarihi: 20.04.2018.

²⁶² Elmur İSMAYIL, a.g.e. , s. 138.

için gerçekleştirilen halk oylaması sonucunda 3'ü şehir olmak üzere 1 kasaba ve 28 köy, toplamda 32 yerleşim birimi daha Gagavuzya'ya bağlanmıştır.²⁶³

3.3. Moldova ve Transdinyesterin Demografik Yapısı ile Bölgedeki Dış Rusların Talepleri

Tablo II: Moldova'nın 1989- 2004-2014 Yıllarına Ait Nüfusunun Etnik Değişimi

	1989	2004	2014
	Toplam Nüfus İçerisindeki %' lik Payları		
Moldovalı	% 64,5	% 75,8	% 75,1
Ukraynalı	% 13	% 8,4	% 6,6
Rus	% 13,8	% 5,9	% 4,1
Gagavuz	% 3,8	% 4,4	% 4,6
Bulgarlar	% 2	% 1,9	% 1,9
Romanlar	-	% 2,2	% 7
Diğerleri	% 2,9	% 1,4	% 0,7
Toplam	%100=4,335,400	%100= 3,383,332	%100= 2,754,700

Kaynak: <http://countrystudies.us/moldova/15.htm> (1989), Erişim Tarihi: 24.05.2018, <http://www.statistica.md/pageview.php?l=en&id=2234&idc=295> (2004), Erişim Tarihi: 24.05.2018, http://www.statistica.md/public/files/Recensamint/Recensamint_pop_2014/Rezultate/Tabele/Caracteristici_populatie_Comune_RPL_2014_rom_rus_eng.xls (2014), Erişim Tarihi: 24.05.2018

Öncelikli olarak Moldova'ya bakılacak olursa 1941 yılında Moldova genelindeki nüfus içinde % 6,7' lik bir oranla temsil edilen Rus nüfus, 1989 yılına gelindiğinde % 13,8 'e çıkmıştır.²⁶⁴ Aynı yıl Moldova'nın genel kompozisyonunda ise Moldovalılar % 64,5, Ukraynalılar % 13, Gagavuzlar % 3,8 ve diğer etnik gruplar

²⁶³ Remzi BULUT, **Moldova'daki Gagavuz Türkleri (Gagavuz Türklerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı Üzerine Araştırma)**, I. Baskı, Fakülte Kitabevi Yayınları, Isparta, 2016, s. 38-39

²⁶⁴ Uğur Burç YILDIZ, a.g.e. , s. 238.

ise % 2,9'luk orana sahiptir.²⁶⁵ Bu dağılıma karşın Transdinyester' in aynı dönem nüfusunda ise dağılım % 39,3 Moldovalılar, % 28,3 Ukraynalılar ve % 25,5 Ruslar, şeklindedir.²⁶⁶ Moldova'da 2004 yılında gerçekleştirilen son resmi nüfus sayımlarına göre toplam nüfus 3,383,332'dir. Bunun % 75,8'ini Moldovalılar, % 8,4'ünü Ukraynalılar, % 5,9'unu Ruslar, % 4,4'ünü Gagavuzlar, % 2,2'sini Bulgarlar ve % 1,9'unu diğer milletler oluşturmaktadır.²⁶⁷ Ülkede 2014 yılında da bir nüfus sayımı gerçekleştirilmiş lakin söz konusu sayım ülkenin tamamını kapsamamasına rağmen ²⁶⁸ ülkenin o yıl ki genel demografik yapısındaki etnik dağılım tablo V' te görülmektedir. Bu noktada tablodan da anlaşılacağı üzere 1989 yılından itibaren Moldova nüfusu içerisindeki Rus ve Ukraynalıların sahip olduğu yüzdelik dilim her geçen yıl biraz daha azalmıştır.

Tablo III: Transdinyester'in 1989-2004-2015 Yıllarına Ait Nüfusunun Etnik Değişimi

	1989		2004		2015	
	Nüfus	%'lik Pay	Nüfus	%'lik Pay	Nüfus	%'lik Pay
Moldovalı	239,936	% 39,3	177,785	% 32	156,600	% 33
Ukraynalı	170,079	% 28,3	160,069	% 29	126,700	% 26,7
Rus	153,393	% 25,5	168,678	% 30	161,300	% 34
Bulgar	-	-	13,858	% 2,5	13,300	% 2,8
Diğerleri	38,252	% 6,4	34,957	% 6,5	17,765	% 3,5
Toplam	601,600	% 100	555,347	% 100	475,665	% 100

Kaynak: Marius VAHL, Michael EMERSON, a.g.m. , s. 4 (1989)

<https://web.archive.org/web/20121105231746/http://www.olvia.idknet.com/ol37-09-05.htm> (2004)

<http://mer.gospmr.org/gosudarstvennaya-sluzhba-statistiki/informacziya/ezhegodnik-gosudarstvennoj-sluzhby-statistiki/statisticheskij-ezhegodnik-2017.html> (2015)

²⁶⁵Ethnic Composition, U.S. Library of Congress, <http://countrystudies.us/moldova/15.htm>, Erişim Tarihi: 24.05.2018.

²⁶⁶Inessa BABAN, a.g.m.

²⁶⁷Population Census 2004 Demographic, National, Language and Cultural Characteristics, **National Bureau of Statistics of The Republic of Moldova**, <http://www.statistica.md/pageview.php?l=en&id=2234&idc=295> , Erişim Tarihi: 22.04.2018.

²⁶⁸Key Results of the 2014 Population and Housing Census, **National Bureau of Statistics of The Republic of Moldova**, <http://www.statistica.md/newsview.php?l=en&id=5583&idc=168> , Erişim Tarihi: 22.04.2018.

Moldova nüfusuna karşın Transdinyester nüfusunun etnik dağılımı incelendiğinde ise taban tabana zıt bir durumla karşılaşmaktadır. 1989 yılında Transdinyester' de ancak 3. en büyük etnik çoğunluk olan Ruslar 2015 yılı içerisinde birinci sıraya yerleşmiştir. Moldova nüfusu içinde her yıl azalan Rus nüfusun yüzdelik oranına karşın Transdinyester'de her geçen yıl artmıştır. Bunun yanı sıra Transdinyester' deki Moldovalılara bakıldığında 1989'dan 2015'e kadar toplam nüfus içerisinde sayısal olarak azaldıkları görülmektedir.

Şu hususta gözden kaçırılmamalıdır ki Romanya etnik kuzen olarak tanımladığı Moldova halkına karşı bağımsızlıklarını ilan etmelerinden itibaren vatandaşlık verme politikası izlemekte ve bugün gelinen noktada 500.000 Moldova vatandaşı Romanya pasaportu taşımaktadır.²⁶⁹ Aynı zamanda buna karşın 170.000 Transdinyesterli de Rus vatandaşlığına sahiptir.²⁷⁰

Bu noktada yapılan bir takım anketler sonucu ışığında Moldovalı ve Transdinyesterli nüfusun yönelimlerine bakmakta fayda vardır. 2015 yılında Moldova'da gerçekleştirilen bir ankette katılımcıların % 80'i hükümeti Transdinyester çatışmasında yetersiz kalmakla suçlamaktadır.²⁷¹ Yine Moldova'da 2016 yılında Uluslararası Cumhuriyet Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen bir ankette katılımcıların % 40'ı AB'ye katılma yönünde fikir beyan ederken, % 43'ü Avrasya Gümrük Birliğinden yana oy kullanmıştır. Yine aynı ankette Transdinyester' deki Rus birliklerini Moldova için tehdit olmadığını düşünenlerin oranları Eylül 2014'te % 21 iken Eylül 2016'da bu oran % 39'a çıkmıştır.²⁷² Transdinyester'de ise Rusya kamuoyu şirketi VTSIOM'un Haziran 2016'da yaptığı ankete katılanların % 60'ı Rusya'ya bağlanmayı desteklerken, % 86'sı bağlanmanın ekonomik olarak olumlu bir yansıması olacağını düşünmektedir.²⁷³

²⁶⁹ Eugane RUMER, a.g.m.

²⁷⁰ Elnur İSMAYIL, a.g.e. s. 136

²⁷¹ Klemens BÜSCHER, a.g.e. , s. 35

²⁷² Aleksandr FISHER, Moldova and Ukraine: Diverging Neighbors? , 01.03.2017, <https://eurasianet.org/s/moldova-and-ukraine-diverging-neighbors> , Erişim Tarihi: 22.04.2018

²⁷³ Transdinyester, Rusya ile Birleşmek İstiyor, Sputnik Türkiye, 17.06.2016, <https://tr.sputniknews.com/rusya/201606171023421509-transdinyester-rusya-birlesmek/> , Erişim Tarihi: 22.04.2018

3.4. NATO ve AB Komşuluğunun Getirdikleri

Soğuk Savaş'ın ardından doğuya doğru genişlemeyi kendine şiar edinen Avrupa Birliği ve NATO bugün gelinen noktada Romanya'nın 2004'te NATO'ya 2007'de AB'ye katılması ile Moldova sınırlarına kadar dayanmıştır.²⁷⁴ Sınır komşularında yaşanacak siyasal istikrasızlıkların ve toprak anlaşmazlıklarının yaratacağı çatışmanın kendi sınırları içerisine taşınma riskini göz önünde bulunduran AB ve NATO sorunların demokratik ve barışçıl yollarla çözülmesi için bu ülkeleri desteklemiştir. Ayrıca sundukları farklı üyelik perspektifleri vasıtası sayesinde de bu ülkelerin söz konusu örgütlere katılım istekleri canlı tutulmaya çalışılmıştır.

Moldova ise Avrupa ve Karadeniz'in bir parçası olarak ele alındığı takdirde Soğuk Savaşın ardından bu iki bölgenin de güvenliğinin tesisi açısından batının ilgi alanına girmiştir. Ayrıca genişleyen AB'nin bir üyesi haline gelen Romanya'nın sınırlarının güvenliği açısından da Moldova önemli bir noktada bulunmaktadır.²⁷⁵

Nitekim hem Moldova hem de sınır komşusu Ukrayna AB'nin, ilk olarak Avrupa Komşuluk Politikası adı altında başlatılan ve 2009 sonrasında da Doğu Ortaklığı Programı adını alan süreçlere dahil edilmiştir. Bu bağlamda 2013'te Vilnius Zirvesi'nde Moldova'da, 2014'te Ukrayna ile ilhakin ardından Brüksel'de ortaklık antlaşması imzalanmıştır.²⁷⁶ Rusya'nın ise bu projeyi başarısızlığa uğratabilmek adına oluşturduğu stratejinin politik ayağını Ukrayna, coğrafi ayağına ise Moldova oluşturmaktadır.²⁷⁷

Lakin her iki ülkenin de gelecek perspektifinde nihai üyeliğe ulaşması zor görünmektedir. Her ne kadar Moldova'nın küçük boyutu ve az sayıda ki nüfusu, hemen hemen Fransa büyüklüğünde topraklara ve görece kalabalık bir nüfusa sahip Ukrayna karşısında bir avantaj sağlasa da²⁷⁸ Transdinyester sorununda demokratik ve

²⁷⁴https://www.nato.int/nato-welcome/index_tr.html#members , https://www.ab.gov.tr/yanistan_254.html, Erişim Tarihi: 27.04.2018.

²⁷⁵Burcu ÇÖRTEN, **Güncel Karadeniz Jeopolitiği**, KARASAM Yayın No. 6, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2009, s. 70.

²⁷⁶Eastern Partnership, European Union External Action, 19.10.2016, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/419/eastern-partnership_en , Erişim Tarihi: 27.04.2018.

²⁷⁷Elnur İSMAYIL, a.g.e. , s. 137.

²⁷⁸Eugene RUMER, a.g.m.

barışçıl nihai bir sonuca ulaşamaması üyeliğin önünü tıkamaktadır. Nitekim AB sürecinin sabote edilmesi korkusuyla Transdinyester politikasını sertleştirmekten imtina eden Moldova yönetimi antlaşmanın kendi iç parlamentosun da onaylanması ve Kırım ilhakının gerçekleşmesinin ardından Transdinyestere karşı olan bu tutumunu terk etmiştir.²⁷⁹ Ayrıca bu noktada Transdinyester Devlet Başkanı Sergey Sevçuk'un yaptığı Transdinyester'in ayrılmasına izin verilmesinin ardından Moldova'nın AB sürecine odaklanabileceği,²⁸⁰ yönündeki açıklamaları da göstermektedir ki süreç daha uzun yıllar boyunca sürüncemede kalacaktır.

AB ile yakın sayılabilecek dönemlerde ki genişleme dalgaları vasıtası ile hem Ukrayna hem de Moldova ile komşu olan NATO bu ülkeleri oluşturduğu Barış İçin Ortaklık Programı'na dahil etmiştir. Bu noktada anayasasında bulunan tarafsızlık statüsünden ötürü Moldova'nın teşkilata üyelik hakkı bulunmazken Ukrayna'nın önünde böyle bir engel bulunmamaktadır.²⁸¹ Her ne kadar ilhak sonrası her iki ülke içinde NATO ile geliştirilen ilişkiler hızlı bir ivme yakalamışsa da üyelik perspektifi sağlanamamıştır. Bunun birincil sebebi ise NATO'nun 5. maddesinde yatan kolektif karşılık ilkesidir. Çünkü söz konusu üyelikler sonucu ortaya çıkabilecek bir çatışma NATO'yu topyekün olarak Rusya ile bir savaşa sürükleyebilir. Bu sebepten ötürü ilhak sonrası Ukrayna'ya NATO eliyle her türlü yardım yapılmasına karşın birliğin güvenlik şemsiyesi altına alınmamaktadır.

3.5. Transdinyester' deki Rus Askeri Varlığı Karşısında Moldova'nın Konumu

Moldova Silahlı Kuvvetleri'nin temeli 1991 yılında Transdinyester ile yaşanan çatışmalar sonucu atılmıştır.²⁸² Oluşturulan ulusal ordu içerisinde kara, hava

²⁷⁹ Kamil CALUS, a.g.m. , s. 75.

²⁸⁰Göktürk TÜYSÜZOĞLU, ‘‘Putin Doktrini ve Muhtemel Uygulama Alanları’’, 13.04.2014, **Uluslararası Politika Akademisi** , <http://politikaakademisi.org/2014/04/13/putin-doktrini-ve-muhtemel-uygulama-alanlari/> , Erişim Tarihi: 27.04.2018.

²⁸¹Elnur İSMAYIL, a.g.e. , s. 137-138.

²⁸²Alexander YERMAKOV, The Armed Forces of Baltic and Eastern European States, **RIAC**, 05.05.2017, <http://russiancouncil.ru/en/analytics-and-comments/analytics/the-armed-forces-of-baltic-and-eastern-european-states/> , Erişim Tarihi: 11.05.2018.

ve lojistik komutanlıkları bulunmaktadır.²⁸³ Ayrıca bu birimlere ek olarak İç İşleri Bakanlığı'na bağlı olarak kurulan Carabinieri Birlikleri,* olası savaş durumunda ordunun bir bölümü olarak hizmet verebilmektedir.²⁸⁴

Silahlı kuvvetlerin komutası ise başkomutan olan Moldova Cumhurbaşkanı tarafından yönetilen Silahlı Kuvvetler Yüksek Komutanlığı tarafından yürütülmektedir.²⁸⁵ Moldova Kara Kuvvetleri 3 hafif piyade tugayı içermekte ve Sovyetler' den kalan BMD-1 zırhlı personel taşıyıcıları halen aktif olarak kullanılmaktadır. Hava kuvvetleri envanterinde ise az sayıda Sovyet yapımı uçak ve S-125 uçaksavar füzeleri bulunmaktadır.²⁸⁶

2001- 2009 yılları arasında Moldova'da iktidarda bulunan Rus yanlısı Vladimir Voronin, hükümeti bu yıllar aralığında Moldova'nın mevcut asker sayısında 2.000 kişilik bir azaltma gerçekleştirerek sayıyı 6.500'e kadar düşürmüştür. Günümüzde ise Moldova ordusu toplamda 5.300 kişiden oluşmasına karşın resmi makamlar acil bir durum halinde 700.000 kişinin silahlandırılabilceğini bildirmektedir. Lakin söz konusu rakam birçok kurum ve kuruluşa göre gerçeği yansıtmamaktadır.²⁸⁷

Moldova'nın güçlü bir ekonomik temelini olmayışı Moldova Silahlı Kuvvetleri tarafından başlatılan her türlü dönüşüm çabalarının önünü tıkamaktadır.²⁸⁸ Bu durum Moldova'nın son 5 yıl içerisindeki askeri harcamalarında da açıkça görülmektedir. Nitekim genellikle %0,30 ve %0,45 bandından gerçekleştirilen harcamalar, askeri modernizasyonun sağlanması için gerekli desteği sağlamaktan çok uzak bir görüntü sergilemektedir.

²⁸³Moldova Military Stats, Nation Master, <http://www.nationmaster.com/country-info/profiles/Moldova/Military> , Erişim Tarihi: 11.05.2018

*Jandarma teşkilatının bir birimidir.

²⁸⁴Moldova, **Central Intelligence Agency**, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/md.html> , Erişim Tarihi: 11.05.2018

²⁸⁵John E. PIKE, **Military Moldova, Global Security**, 28.12.2016, <https://www.globalsecurity.org/military/world/europe/md.htm> , Erişim Tarihi: 11.05.2018.

²⁸⁶Alexander YERMAKOV, a.g.m.

²⁸⁷Vitalie CALUGAREANU, Robert SCHWARTZ, ‘‘As Ukraine rages next door, Moldova is building up arms’’ , **Deutsche Welle**, 20.04.2015, <http://www.dw.com/en/as-ukraine-rages-next-door-moldova-is-building-up-arms/a-18395134>, Erişim Tarihi: 13.05.2018.

²⁸⁸ John E. PIKE, a.g.m.

Tablo III: Moldova'nın 2012-2016 Yılları Arasındaki Askeri Harcamaları ve GSYİH' da ki Yeri

	2012	2013	2014	2015	2016
Toplam Askeri Bütçe	18,6 M. \$	20,7 M. \$	22,6 M. \$	23,1 M. \$	29,7 M. \$
GSYİH'da ki Oranı	% 0,33	% 0,33	% 0,35	% 0,35	% 0,44

Kaynak: <https://tradingeconomics.com/moldova/military-expenditure>.
<https://www.statista.com/statistics/810504/ratio-of-military-expenditure-to-gross-domestic-product-gdp-moldova/>,
Erişim Tarihi: 13.05.2018

Bu mevcut durumun yanında Moldova anayasası ülke için tarafsız bir statü ilan etmekte ve askeri ittifaklara katılmayı reddetmektedir. Ancak Rusya'nın Kırım'ı ilhakının ardından mevcut ekonomik koşulları ile askeri caydırıcılığı sağlayamayan Moldova, söz konusu güvensizlik ortamını NATO ülkeleri ile sık sık tatbikatlara katılarak bir nebze olsun gidermeye çalışmaktadır.²⁸⁹

Transdinyester'e bakıldığında ise bölgenin silahlı kuvvetleri, Moldova yasalarına göre yasadışı silahlı bir oluşum olarak tanımlanmaktadır.²⁹⁰ Buna karşın TMC' nin anayasasının 11. maddesine göre de Transdinyester Silahlı kuvvetleri, TMC' nin egemenliğini ve bağımsızlığını korumak için kurulmuştur.²⁹¹

Zorunlu askerlik hizmetinin mevcut olduğu Transdinyester Silahlı Kuvvetleri'nde günümüzde 4.000 ila 7.500 arası asker Tiraspol, Bender, Ribnita ve Dubassari'de bulunan 4 piyade tugayında görev yapmaktadır. Ayrıca herhangi bir çatışmanın patlak vermesi halinde 15.000 gönüllü askerde hazır bekletilmektedir.²⁹²

Transdinyester'in kendine özgü bu silahlı kuvvetlerinin yanında bölgede Sovyetler Birliği döneminden kalan 14. Ordu'nun ardılı olarak Rus Askeri Operasyon

²⁸⁹ Alexander YERMAKOV, a.g.m.

²⁹⁰ Ana Maria TOUMA, "Transnistria Forcing Young Into Army, Moldovan Report Says", **Balkan Insight**, 14.07.2017, <http://www.balkaninsight.com/en/article/moldova-rights-group-warns-of-separatist-military-recruiting-07-13-2017>, Erişim Tarihi: 13.05.2018.

²⁹¹ Military of Transnistria, https://ipfs.io/ipfs/QmXoypizjW3WknFiJnKLwHCnL72vedxjQkDDP1mXWo6uco/wiki/Military_of_Transnistria.html, Erişim Tarihi: 13.05.2018.

²⁹² Ana Maria TOUMA, a.g.m.

Grubu (OGRT) kurulmuştur.²⁹³ Bu noktada şu husus belirtilmelidir ki Moldova, Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını ilan ettiğinde Transdinyester topraklarında toplamda 45,851 ton Sovyet askeri mühimmatı bulunmaktaydı ve bu mühimmatın tamamı günümüzde halen bu topraklardan çıkarılmamıştır.²⁹⁴ Nitekim bugün halen Transdinyester topraklarında bulunan Rus askerlerinin ana hedeflerinden birini de söz konusu silah stokların korunması oluşturmaktadır.²⁹⁵

Günümüzde resmi verilere bakıldığında Rusya'nın Transdinyester'deki askeri varlığı 400'den fazla barışı koruma gücü tarafından desteklenen Rus Askeri Operasyon Grubu, toplamda 1.500 kişiden oluşmaktadır. Ancak Moldova kaynakları söz konusu rakamın kolaylıkla 10.000-12.000 arasına ulaşabileceğini iddia etmektedirler.²⁹⁶

Transdinyester'de bulunan mevcut Rus askeri varlığı daha çok sembolik niteliktedir ve doğrudan bir askeri çatışmanın yaşanması halinde Moskova'nın otomatik olarak devreye gireceğinin garantisidir. Mücadele kapasitesi ikincil konumda iken ana hedeflerden bir diğeri de siyasal muhafazayı sağlamaktır.²⁹⁷ Nitekim bu durumu Rusya Dış İşleri Bakanı Sergey Lavrov'un Temmuz 2013'te Moldova ile Transdinyester arasında uzun dönemli bir anlaşma sağlanması halinde Rus askeri birliklerin bölgeden çekilebileceği yönündeki açıklamasıyla da bir bakıma desteklemiştir.²⁹⁸

Ancak Kırım'ın ilhakı sonrası Transdinyester'de bulunan Rus birliklerinin, Dinyester nehir kıyısı da dahil olmak üzere gerçekleştirdiği askeri tatbikatlar Moldova hükümeti tarafından egemenlik ihlali olarak algılanmış ve söz konusu eylemler kınanmıştır. 2016 yılında Moldova, NATO zirvesinde Rus ordusunun Transdinyester'den çıkarılması noktasında yardım talep etmiştir. Ancak NATO, birlik üyesi olmayan bir devletin ayrılıkçı çatışmalarında sürece dahil olarak gerilimi daha

²⁹³Mihai TURCANU, "Moldova seeks to end Russian military presence in Transnistria", **European Security Journal**, 24.10.2017, <https://www.esjnews.com/moldova-russia-transnistria>, Erişim Tarihi: 13.05.2018

²⁹⁴Inessa BABAN, a.g.m.

²⁹⁵Chris SOLOMON, a.g.m. a-9

²⁹⁶Inessa BABAN, a.g.m.

²⁹⁷Igor ISTOMIN, Ukraine is Intensifying the Transnistria Conflict, **RIAC**, 03.08.2015, http://russiancouncil.ru/en/analytics-and-comments/analytics/ukraine-is-intensifying-the-transnistria-conflict/?sphrase_id=11846641, Erişim Tarihi: 13.05.2018

²⁹⁸Elnur İSMAYİL, a.g.e., s. 132

da şiddetlendirmemek için Moldova'nın bu talebi karşısında isteksiz davranmıştır.²⁹⁹ Bakıldığında 2016 yılı içerisinde Rus birlikleri Transdinyester'de toplamda 48 tatbikat gerçekleştirdikleri görülmektedir.³⁰⁰ 2017 yılı içerisinde konunun Moldova tarafından 72. BM genel kurulu gündemine alınmasının ardından Rusya misilleme olarak bölgede tatbikatlara hız vererek,³⁰¹ aynı yıl Transdinyester topraklarında toplamda 150 tatbikat gerçekleştirmiştir.³⁰²

²⁹⁹ Reggie KRAMER, a.g.m.

³⁰⁰ Rosian VASILOI, Russians in Transnistria Remain Threat to Moldova, 23.02.2018, <https://rosianvasiloi.blogspot.com.tr/2018/02/russians-in-transnistria-remain-threat.html> , Erişim Tarihi: 13.05.2018

³⁰¹ Mihai TURCANU, a.g.m.

³⁰² Rosian VASILOI, a.g.m.

SONUÇ

İmparatorluk haline gelmeden birkaç yüzyıl Romanovların hâkimiyetinde Çarlık Rusyası'nı yaşayan Ruslar, Ekim Devrimi'yle birlikte 20. yüzyılda monarşi, sosyalizm ve komünizm gibi bambaşka rejimleri yaşamışlardır. 1989'da Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle beraber, yeni bir düzenin içinde yer almak başta Rus siyasi eliti olmak üzere tüm Rusları ve Sovyetler topraklarında kalan Ruslar ile Rusça konuşan toplulukları derinden etkilemiştir. Devlet yapılanmalarındaki bu değişim Rus kimliğinin tanımlanmasında da farklılıklara sebebiyet vermiştir. Konstrüktivizmin de üzerinde durduğu farklılıklar sonucu ortaya çıkan kimlik, onu var eden sebeplerden ayrı tutulamaz yani 'içinde bulunduğu durumdan ayrı düşünülebilecek bir kimlik yoktur' yönündeki yaklaşımı bu durumun en güzel açıklayıcısıdır.

Kimliğin tanımını yapabilmek için öncelikli olarak ötekinin tanımını yapmak, "ben" in sınırları içerisinde kimlerin kalacağını saptamak konstrüktivizm açısından daha ideal bir yol olarak değerlendirilmektedir. Ancak Sovyetler Birliği'nin halefi olan Rusya Federasyonu'nun da bu süreçten oldukça sancılı geçtiği görülmektedir. Kendine has çok etnikli, çok dilli ve çok kültürlü yapısı bunun başlıca sebeplerini oluşturmaktadır. Bu süreç boyunca Sovyetler sonrası devlet başkanları olan Yeltsin ve Putin, Rus ulusunun sivil bir tanımını savunduklarını iddia ettiler. Rusya Federasyonu'nun çok etnikli ve çok dinli olduğu gerçeği göz önüne alındığında, ulusun Rus yerine "Rossiskaia" olarak tanımlanması, Çeçenya gibi izole bölgeler dışında kitlesel etnik çatışmaları da önlemiştir. Böylelikle Rusya Federasyonu içerisinde kalan ötekileri en aza indirmeyi amaçlamışlardır.

1993 itibarıyla, Rus ulusunun bu etnosantrik yorumu siyasi söylemde yankı uyandırmıştır. Yeltsin hükümeti, yeni bağımsızlığını kazanan post-Sovyet devletlerine yerleşmiş 25 milyon etnik Rus da dâhil olmak üzere, Rus ulusunun tanımını genişletmiştir. Bu nedenle, "Rus diasporası" veya dış Ruslar terimleri 1995'ten beri siyasi ve kültürel seçkinler tarafından şekillendirilmiştir. Bu öncül temelde eski Sovyet Cumhuriyetleri'nde ikamet eden etnik Ruslara atıfta bulunsa da, Ruslar ve Rusça konuşanlar veya dış Ruslar gibi terimlerle değiştirilebilir hale gelmiştir.

Diğer yandan, Rus göçmenlerin anavatanları üzerindeki entelektüel ve politik etkileri, herhangi bir klasik diasporanın etkisine nazaran daha az belirgindir. Anavatanlarına hiçbir ideolojik, mali veya siyasi destek sağlamazlar. Öte yandan, Rus politikacılar diasporayı Rusya Federasyonu'nun politik ve dış politika eylemlerini meşrulaştırmak için kullanma eğilimindedirler. Rusya'nın Baltık ülkeleri, Ukrayna (Kırım) ve Moldova'daki (Transdinyester) ev sahipleriyle sorunlu ilişkilerine bakılmaksızın, yeni bağımsız Sovyet sonrası devletlerde yaşayan Ruslar arasında bir dönüş hareketinin gelişimi güçlü değildir. 1991 ile 1998 yılları arasında çoğu Orta Asya'dan olan yalnızca 2,1 milyon Rus Rusya'ya yerleşmiştir. Bu olasılıkla, bu tez Rus diasporasını Rus siyasi ve kültürel elitinin bir icadı olarak görmektedir. Rus diasporası öncülüğünün icadı, esas olarak Rusya'nın yeni kimliği konusunda bir fikir birliği geliştirdi; Rus etkisinin anavatanı ve eski Sovyet Cumhuriyetleri'nde Rusların haklarının koruyucusu olmuştur.

Özellikle Putin başkanlığa geldikten sonra Moskova'nın yakın yurtdışındaki Rus nüfusunun güvenliğinden sorumlu olduğu fikri, Rusya'nın eski Sovyet Cumhuriyetleri'nin iç ve dış işlerine katılımını meşrulaştırmak için sıklıkla kullanılmıştır. Böylece Putin'in Rus diasporasına ve dış Rusların ikamet ettiği devletlere karşı tutumu pragmatizm bağlamında çizilmiştir. Dahası, "Rus diasporası" teriminin icadı, Rusya'nın emperyalist geleneğine bağlı entelektüeller için, Rus ulusu ve devletinin fikirlerini tanımlamada çok önemlidir. Etnik Rusları, eski Sovyet Cumhuriyetleri'ne yerleşmiş halkları olarak görmekteydiler. Bu nedenle, Rusya'nın Avrasya üzerinden bölgesel genişlemesi için bahane olarak "Rus diasporası" kavramı geliştirilmiştir. Anılan kavram, bağımsızlığını yeni kazanan Sovyet sonrası devletlerdeki Rusların güçlü bir etnik grup bilincine sahip homojen bir grup oluşturduğu varsayımına dayanmaktadır. Aksi tez ise, yeni bağımsız Sovyet sonrası devletlerde ikamet eden Rusların birbirinden farklı olduğunu savunmaktadır. Ruslar, bağımsızlığını yeni kazanan devletlerde izlenen politikalara göre sürekli olarak milliyet anlamını yeniden müzakere ederken, Rusların kimlik sınırları yeniden şekillenmiştir.

Transdinyester sorununa bakıldığında dış Ruslar ve Rusya'nın sabık topraklarına müdahale isteğiyle birlikte değerlendirilebilecektir. Sovyetler Birliği'nin dağılma belirtileri gösterdiği 1980'lerin sonunda Moldova, Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (SSC) içinde sıcak çatışmaya dönüşen bir anlaşmazlık yaşanmıştır. Söz konusu anlaşmazlığın, 1980'lerin sonunda Sovyet coğrafyasında çıkan diğer çatışmalarla ortak birçok özelliği bulunmaktadır. Bu sorun, kara temelli bir çatışma olarak görülmüştür. Tarihi süreçte Rus Çarlığı'nın teşvik ettiği Slav göçleri neticesinde bölgenin etnik yapısı ortaya çıkmıştır. Mevcut etnik Moldovya nüfusunu da oluşturan Rumenlere karşı bölgenin etnik yapısının değişmesine dayanan sorunun çözümü için taraflar arasında barış anlaşması imzalanmamış olması, sorunun henüz eskimiş olmamasının en güzel örneğidir.

Tüm bu gelişmeler Kırım'ın ilhakı sonrasındaki düzen bağlamında değerlendirildiğinde, Rusya'nın tarihten gelen emperyal isteklerinin gerek Transdinyester Sorunu gibi donmuş problemler gerekse de dış Ruslar gibi etnik gerekçelerle hayata geçirilmesine yol vermektedir. Her ne kadar Kırım örneğindeki gibi bir ilhak yaşanma ihtimali Transdinyester için zor görünse de yakın gelecek için imkânsız da değildir. Rusya'nın Kırım'dan başlayarak Odesa Limanı'na kadar uzanan bir Rus koridoru kurarak Ukrayna'nın Karadeniz ile bağlantısını kesme yönünde izleyeceği politikalar nihayetinde Rusya'yı Transdinyester ile sınır komşusu haline getirecektir. Böyle bir durumda Transdinyester'deki Rusya ile birleşme taraftarları yaklaşımlarını daha şiddetli dile getirmeye başlayacaktır.

Çalışma içerisinde de ortaya koyulan veriler göstermektedir ki dünya üzerinde askeri harcamalar açısından bakıldığında başı çeken devletlerden biri olan Rusya ile Moldova arasında bu açıdan bir mukayese yapıldığında aradaki uçurum rahatlıkla görülebilmektedir. Bu bağlamda ortaya çıkabilecek herhangi bir olası bir sıcak çatışmada kazanan tarafı kestirmek hiç de güç olmayacaktır. Bu sebepten ötürü Rusya'nın Ukrayna üzerindeki müdahaleleri ve Karadeniz Havzası üzerindeki gayelerini sadece Ukrayna üzerinden değerlendirmek bizi salt bir okuma yapmaktan ileriye götürmeyecektir. Bu tür girişimlerin ilerleyen süreçte Doğu Avrupa içerilerine kadar uzanan çatışmaların fitili ateşleyebilecek kıvılcımlar olduğu gerçeği göz ardı

edilmemelidir. Transdinyester sorunu da bu kapsamda Rusya'nın emellerini gerçekleştirme ya da mevcut statükoyu korumak bakımından gündemdeki yerini korumayı sürdürmektedir.

Sorunun çözümü noktasında ise uluslararası kuruluşların daha aktif rol üstlenerek ellerini gerçekten taşın altına koymaktan başka seçeneği yoktur. Bölgede hem Moldova hem Transdinyester hem de Rusya'nın ortak bir paydada buluşacağı bir çözüm üretmek, şimdiye kadar edinen tecrübelerden zor olarak gözüксе de tarafların bu yöndeki eğilimlerini sıcak tutmak zorundadırlar.

Transdinyester sorunu her ne kadar kendine has bir takım özellikleri bünyesinde barındırıyor olsa dahi yakın coğrafyamızda cereyan eden benzeri hadiselerle karşılaştırmalı bir analizini sunmak konunun tam olarak kavranması noktasında yararlı olacağı düşünülmektedir. Her ne kadar bulunduğu jeopolitik ve jeostratejik konumu sebebiyle başlıca bir araştırma konusu olan Kıbrıs Adası üzerinde ortaya çıkan anlaşmazlıklar ve adanın fiilen ikiye bölünmüşlük durumu Transdinyester meselesi ile oldukça benzerlikler barındırmaktadır.

Kıbrıs'ın yönetiminin İngilizlere geçmesiyle beraber, artan Rum milliyetçiliği beraberinde adanın Yunanistan'a bağlanma taleplerini diğer bir deyiş ile Enosis taleplerini de beraberinde getirmiştir. Bu süreç bağımsızlık sonrası Moldova'nın Romanya'ya katılma yönündeki açıklamaları ile örtüşmektedir. Adadaki Yunanlıların bu istekleri doğrultusunda adada ikamet eden Türk toplumu da Türkiye'ye bağlanma ya da adanın taksimi yönünde bir anlayışa yol açmıştır.

Adada artan gerilim Transdinyester örneğinde daha farklı senaryolarda kanlı çatışmalara sahne olmuştur. Yaşanan çatışmalar sonucunda kuzey ve güney kesiminde iki farklı fiili devlet kurulmuştur. Gerçekleştirilen barış görüşmeleri neticesinde adanın kuzeyinde yer alan Türk toplumu gevşek bir federasyon tezini savunmuş ve bu tezine yakın Annan Planı dahil sorunu çözüme kavuşturacak çalışmalara katkı vermekten geri durmamıştır. Bu noktada şu fark açıkça belirtilmelidir ki, Transdinyester sorununun çözümü noktasında Moldova hükümeti Romanya ile birleşme hedefinden her geçen gün uzaklaşırken, Kıbrıs adasındaki

Rum yönetimi için aynısını söylemek mümkün değildir. Yine bir diğer fark Transdinyester'in Rus sakinleri halen Rusya Federasyonu ile birleşme arzusu taşırken Kıbrıslı Türklerin Türkiye ile birleşme gibi bir ideallerinin kalmadığını söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- AMSELLE, Jean-Loup “**Etni ve Kabile:Her Kapıyı Açan Kavramlar**”, **Uluslar ve Milliyetçilikler**, Derleyen: Jean Leca, Çeviren: Siren İdemen, İstanbul, Metis Yayınları, 1998.
- ARMAOĞLU, Fahir, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003.
- BARKIN, Samuel , **Realist Constructivism: Rethinking International Relations Theory** (1st ed.), Cambridge University Press,2010.
- BARNET, Michael, ‘**Social Constructivism**’ ,**The Globalization of World Politics**, Derleyen: John Baylis , Steve Smith, Oxford University Press,2005.
- BERCKEN, VAN DEN ,BERCKEN, William, **Holy Russia and Christian Europe. East and West in the Religious Ideology of Russia** ,SCM Press, London, 1999.
- BINDI, Federiga, ANGELESCU, Irina , **The Foreign Policy of The European Union: Assessing Europe's Role in The World**, Brookings Institution Press, 2010.
- BOECKH, Katrin, ‘‘The Rebirth of Pan-Slavism in the Russian Empire, 1912–13’’, Editörler: Katrin Boeckh, Sabine Rutar, **The Balkan Wars from Contemporary Perception to Historic Memory**, Palgrave Macmillan, 2016.
- BULUT, Remzi, **Moldova'daki Gagavuz Türkleri (Gagavuz Türklerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı Üzerine Araştırma)**,I. Baskı, Fakülte Kitabevi Yayınları, Isparta 2016.
- CAMPELL, David, **Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity**, Minneapolis, University of Minnesota Pres, 1992.
- CASIN, Hakkı, **Rus İmparatorluk Stratejisi**, ASAM Yayınları, Ankara, 1994.
- COHEN, Ariel, **Russian Imperialism: Development and Crisis**, Praeger, London, 1996.
- ÇİĞDEM, Ahmet, **Bir İmkan Olarak Modernite; Weber ve Habermas**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997.

- ÇÖRTEN, Burcu, **Güncel Karadeniz Jeopolitiği**, KARASAM Yayın No. 6, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2009.
- DAĞI, Zeynep, **Kimlik, Milliyetçilik ve Dış politika Rusya'nın Dönüşümü**, İstanbul: Boyut Kitapları, 2002.
- DANNREUTHE, Roland, **International Security: The Contemporary Agenda**, Cambridge: Polity Press. 2007.
- DIECKHOFF, Alain ve JAFFRELOT, Christophe, **Revisiting Nationalism: Theories and Processes**, Palgrave Macmillan, 2005.
- DVORKIN, Alexander, **Ivan the Terrible as a Religious Type. A Study of the Background, Genesis and Development of the Theocratic Idea of the First Russian Tsar and his Attempts to establish "Free Autocracy" in Russia**, Erlangen: Oikonomia, 1992.
- EKŞİ, Muharrem, **Kamu Diplomasisi ve Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası**, Siyasal Kitabevi, Ankara 2018.
- FADNER, Frank L. , **Seventy Years of Pan-Slavism in Russia: Karazin to Danilevskii, 1800–1870**, Georgetown University Press, Washington DC, 1962.
- FRANKLIN, Simon, "Kievan Rus' (1015–1125)" , Editör: Perrie, Maureen, **History Of Russia Volume I From Early Rus' To 1689**, Cambridge University Press, NewYork 2006.
- GÖKAY, Bülent " Şeyh Şamil Bir Kahraman mı Yoksa bir Yobaz mı?" , Editör: Özcan ÖZEN, Osman AKINHAY, " **Çeçenistan Yok Sayılan Ülke** " Everest Yayınları, İstanbul 2002.
- HAYES, Carlton J.H. , **Milliyetçilik Bir Din**, İz Yayıncılık, İstanbul 1995.
- HILL, Christopher , **The Actors in Europe's Foreign Policy** ,Routledge,1996.
- ICHIJO, Atsuko, UZELAC, Gorsana, **When is the Nation?** , Routledge, 2005.
- İSMAYIL Elnur ,Moldova'da Ayrılcı Bölgeler Sorunu ve Rusya Batı Rekabeti, Editör: SANDIKLI, Atilla, İSMAYIL, Elnur, **Küresel Riskler ve Bölgesel Krizler**, BİLGESAM Yayınları, 2017 .
- JACKSON, Nicole J. , **Russian Foreign Policy and the CIS: Theories, Debates and Actions**, Routledge, Londra 2003.
- KIRCHNER, Walther, **History of Russia**, 2. Baskı, College Outline Series, Barnes and Noble Inc. Newyork 1950.

- KLOTZ, Audie, LYNCH, Cecelia, **Strategies for Research in Constructivist International Relations** , Routledge 2007.
- KOROBKOV, Andrei, “Soveyt Sonrası Göç Hareketlerinin Oluşumunda Etnik ve Mesleki Etkenler”, Editör: Erhan Büyükkakıncı, **Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna** , Phoneix Yayınları, Ankara 2004.
- KURAT AKDES, Nimet, **Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar**, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1987.
- MAKSUDOV, Sergei ve TAUBMAN, William, "Russian-Soviet Nationality Policy and Foreign Policy: A Historical Overview of the Linkage Between Them," Editör: MANDELBAUM, Michael, **The Rise of Nations In The Soviet Union**, Counsil of Foreign Relation Press, New York 1991.
- MEDVEDEV, Sergei, “Power, Space and Russian Foreign Policy”, Editör: HOPH, Ted, **Understandings of Russian Foreign Policy**, Pennsylvania State University Press, USA 1999.
- MELVILLE, Andrei ve SHAKLEINA, Tatiana, **Russian Foreign Policy in Transition: Concepts and Realities**, Central European University Press, Budapeşte 2005.
- MELVIN, Neil, **Russians beyond Russia: The Politics of National Identity**, The Royal Institute of International Affairs, Londra 1995.
- MONAHAN, Erika, Russia: 3. Tsardom of Muscovy (1547-1721), Editör: MacKenzie, John M. , **The Encyclopedia of Empire**, ss. 1–6, 2016.
- LATOUCHE, Serge, **Dünya’nın Batılılaşması**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1993.
- LO, Bobo, “The Scuritization of Russian Foreign Policy under Putin” , **Russia Between East and West: Russian Foreign Policy on the Threshold of the Twenty-First Century**, Derleyen: Gabriel Gorodetsky, Routledge, 2004.
- MARSHALL, Gordon, **Sosyoloji Sözlüğü**, Bilim ve Sanat, Ankara 1999.
- ONAY, Yaşar, **Rusya ve Değişim**, Nobel Yayınları, İstanbul 2002.
- ÖZCAN, Sevinç A., **Bir Sovyet Mirası Rus Azınlıklar**, Küre Yayınları, İstanbul 2005.
- PARLAND, Thomas, **The Extreme Nationalist Threat İn Russia: The Growing Influence of Western Rights Ideas**, Taylor & Francis Group, New York 2005.

- PARMAR Inderjeet, MILLER, Linda B., **New Directions in US Foreign Policy**, Routledge, 2009.
- RIASANOVSKY, Nicholas V., **Russian Identities: A Historical Survey**, Oxford University Press, 2005.
- ROMANIELLO, M. P., **The Elusive Empire: Kazan and the Creation of the Russian Empire, 1552–1671**, University of Wisconsin Press, 2012.
- SHANIN, Teodor, “The Russian Tsardom: Past and Present” , Editör: SHANIN, Teodor ,**Russia as a ‘Developing Society’ The Roots of Otherness: Russia’s Turn of Century**, Palgrave Macmillan 1985.
- SANDER, Oral, “**Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918’e**” , İmge Kitabevi, 32. Baskı, Ankara 2017.
- SANTAMARIA, Yves, “**Ulus-Devlet**”, **Uluslar ve Milliyetçilikler**, İstanbul 1998.
- SCHNAPPER, Dominique, **Yurttaşlar Cemaati**, Kesit Yayıncılık, İstanbul 1995.
- SCHONBERG, Karl, “Introduction: International Relations Theory And U.S. Foreign Policy in a New Era” **Constructing 21st Century U.S. Foreign Policy: Identity, Ideology, and America's World Role in a New Era**, Deleyen: Karl Schonberg ,Palgrave Macmillan, 2009.
- SHEPARD, Jonathan, “The Origins Of Rus (c.900–1015)”, Editör: PERRIE, Maureen, **History Of Russia Volume I From Early Rus’ To 1689**, Cambridge University Press, NewYork 2006 .
- SMITH, Anthony, **National Identity**, Penguin Books, London 1991.
- SOMUNCUOĞLU, Anar, “Moldova'da Sessiz Devrim” , Editör: OĞAN, Sinan, **Turuncu Devrimler**, Bir Harf Yayınları, İstanbul 2004.
- ŞEŞEN, Ramazan (Haz.), **İbn Fadlan Seyahatnamesi ve Ekleri**, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2010.
- TANJU, İzzet, **Batı Karşısında Milli Düşünce**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2007.
- TAVKUL, Ufuk, **Etnik Çatışmaların Gölgesinde Kafkasya**, Ötüken Neşriyat Yayınları, İstanbul 2002.
- TILLY, Charles, **Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu**, Ankara 2001.
- TOLZ, Vera , **Russia** , New York: Oxford University Press, 2001.

- TUMBETKOV, Bağırcan, ‘‘ Rusya Federasyonu Dışındaki Rus Azınlıkların ve Rusça konuşan Toplulukların Durumu’’ , Editör: Büyükkıncı, Erhan, **Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna**, Phoenix Yayınevi, Ankara 2004.
- TUMINEZ, Astrid, **Russian Nationalism since 1856: Ideology and the Making of Foreign Policy**, Rowman & Littlefield Publishers, USA 2000.
- YILDIZ, Ahmet, **Ne Mutlu Türküm Diyebilene**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.
- YILDIZ, Uğur Burç, ‘‘Avrupa Birliği'nin Transdinyester Sorununa Yönelik Stratejisinin Analizi’’ , Uğur Burç YILDIZ (Editör), **Avrupa Birliği'nin Bölgesel İhtilaflara Yönelik Politikaları**, Detay Yayıncılık, Ankara 2016.
- ZEVELEV, Igor, **Russia and Its New Diasporas**, Washington: United States Institute of Peace Press, 2001.
- WENDT Alexander, **A Social Theory of International Politics**, Cambridge University Press, 1999.

ÇEVİRİ KİTAPLAR

- DUNLOP, John B. , ‘‘Çağdaş Rus Milliyetçiliği Spektrumu’’ , Editörler: John Dunlop, Darrel P. Hammer, Andrei Sinyavsky, Ronald Grigor Suny, Alexander Yanov, **Günümüzde Rus Milliyetçiliği**, Çeviri: Fatma Arzık, Murat Aygen, Yeni Forum Yayınları, 1990.
- FENTON, Steve, **Etnisite, Irkçılık, Sınıf ve Kültür**, çeviren: Nihat Şad, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2001.
- GIDDENS, Anthony, **Sosyoloji**, Çeviri: Şebnem Pala Güzel, Kırmızı Yayınları, İstanbul 2008.
- HEYWOOD Andrew, **Küresel Siyaset**, Çeviri: Nasuh Uslu, Haluk Özdemir, Adres Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2014.
- KOHN, Hans, **Pan Slavizm ve Rus Milliyetçiliği**, Çeviri: Agâh Oktay Güner, İlgi, Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2007.
- LECA, Jean, ‘‘Neden Söz Ediyoruz?’’, **Uluslar ve Milliyetçilikler**, Çeviri: Siren İdemen, İstanbul 1998.
- LUXEMBURG, Rosa, **Ulusal Sorun: Ulusların Kendi Yazgısını Tayin Hakkı ve Özerklik**, Çev: Osman Akınhay, Belge Yayınları, İstanbul 2010.

- POLIAKOV, Leon, **Ari Miti: Avrupa'da Irkçı Ve Milliyetçi Fikirlerin Tarihi**, Çeviri: Yakup Kaya, Ahmet Yıldırım, Epos Yayınları, İstanbul 2011.
- SHAFFER, Brenda, **Sınırlar ve Kardeşler – İran ve Azerbaycanlı Kimliği**, Çeviri: Gara, Ali, Kerimov, Vusal, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.
- SUNY, Ronald G., "Rus İmparatorluğu", Editör: Barkley, Karen, Hagen, Mark Von, **İmparatorluk Sonrası: Sovyetler Birliği ve Rus, Osmanlı ve Habsburg İmparatorlukları**, Çeviri: Ebru Kılıç, Versus Yayınları, İstanbul, 2012.
- ZASLAVSKY, Victor, "Sovyetler Birliği", Editörler: BARKLEY, Karen, HAGEN, Mark Von, **İmparatorluk Sonrası: Sovyetler Birliği ve Rus, Osmanlı ve Habsburg İmparatorlukları**, Çeviri: Ebru Kılıç, Versus Yayınları, İstanbul, 2012.

MAKALELER

- ALEXANDROV, Maxym,, "The Concept State Identity in International Relations: A Theoretical Analysis", **Journal of International Development and Cooperation**, Vol 10, No 1 , 2003, ss. 33-46.
- AYMAN, Gülden "Dünün Efendileri Bugünün Azınlıkları: Eski Sovyet Topraklarındaki Ruslar", **İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No: 9, Ekim 1994, ss. 9-22 .
- BATTAL Merve , "Konstrüktivizm ve Kimlik: Türkiye'nin Bosna-Hersek Savaşı Politikasının İncelenmesi" , **TroyAcademy**, Cilt 6, Sayı 1, ss. 286-310 .
- BEYER, John, WOLFF, Stefan, Linkage and leverage effects on Moldova's Transnistria Problem, **East European Politics**, vol 32, no 3, 2016, s. 335-354.
- CONLEY, A. H. , GERBER T. P. , "Russian Soft Power in the 21st Century, An Examination of Russian Compatriot Policy in Estonia", **A Report of the CSIS Europe Programme**, Ağustos 2011, ss. 1-44.
- DUNCAN, Peter J. S. "Contemporary Russian Identity between East and West", **The Historical Journal**, Vol. 48, No. 1, 2005, ss. 277-294 .
- DUNLOP, John B. "Russia under Putin: Reintegrating "Post-Soviet Space", **Journal of Democracy**, Vol. 11, No.3, Temmuz 2000, ss. 39-47.

- ERTEM, Helin Sarı, Kimlik ve Güvenlik İlişkisine Konstrüktivist Bir Yaklaşım: ‘‘Kimliğin Güvenliği’’ ve ‘‘Güvenliğin Kimliği’’, **Güvenlik Stratejileri**, Yıl 8, Sayı 16, ss.177-236.
- GÜRKAN, Ülker, ‘‘S.S.C.B. Siyasî Rejiminin Ana Hatları’’, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Ankara, Sayı: 1 Cilt: 21, 1968, ss. 155-198.
- HALİDOV, İslam, ‘‘ Rusya’nın Yumuşak Güç Araçları’’ **Avrasya İncelemeleri Dergisi**, Cilt 3 Sayı 1,2014, ss. 37-75.
- HARMSTONER- RAKOWSKA, Teresa, ‘‘Russia’s Monroe Doctrine: Peacekeeping, Peacemaking or Imperial Outreach?,’’ **Securitologia** , Vol 1, No 1, 2014, ss.7-45.
- ILBEK, Anna ‘‘The concept of securitization’’ **Internal Security**, Vol 7, No 1 ,2015, ss. 173-186.
- İSMAYİLOV, Elnur, ‘‘21. Yüzyıl Rusya Dış Politika Doktrinleri’nde Güney Kafkasya ve Orta Asya Değerlendirmesi’’, **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, 2013, ss. 87-105.
- KARAKOÇ, Jülide, ‘‘Konstrüktivizmde Dış Politika ve Etnik Kimlikler’’ , **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 28, Sayı 2, ss. 131-160.
- KAYA, Sezgin, ‘‘Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar’’,**Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**. Cilt 63, Sayı 3, ss. 83-111 .
- KOLSTO, P. (1993). The New Russian Diaspora: Minority Protection in the Soviet Successor States, **Journal of Peace Research**, (30:2), ss. 197-217.
- KOWERT, Paul A. ‘‘National Identity: Inside and out,’’ **Security Studies**, Cilt:8, Sayı:1, 1994, ss. 1-34.
- KUDORS, Andis, ‘‘Russian World: Russia's Soft Power Approach to Compatriots Policy’’, **Russian Analytical Digest**, Sayı: 81-10.
- MELVIN, Neil, *Russians beyond Russia: The Politics of National Identity*, London: The Royal Institute of International Affairs, 1995.
- NYE, Joseph, Soft Power, **Foreign Policy** ,(80), 1990, ss. 153-171.
- Курылев, К.П., (Petrovich, Kurylev Konstantin), ПРОБЛЕМА ПРИДНЕСТРОВСКОГО УРЕГУЛИРОВАНИЯ В КОНТЕКСТЕ ОТНОШЕНИЙ РОССИИ И УКРАИНЫ (The problem of the Transnistrian

- settlement in the context of relations between Russia and Ukraine) , Вестник Российского университета дружбы народов (Bulletin of Peoples' Friendship University of Russia), Серия: Международные отношения (Series: International Relations) , нет 4 (No.4), 2011, ss. 61- 70.
- ONGUR, Hakan, ‘‘Kimlik, Uluslararası İlişkilerde Kuram Yapımı ve 11 Eylül 2001 Olayları’’ , **Istanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** Yıl:9 Sayı:17 , Bahar 2010, ss.135-163 .
- LIGHT, ‘‘ Margot, In search of an identity: Russian foreign policy and the end of ideology ‘‘ , **Journal of Communist Studies and Transition Politics**, 19:3, 2003, ss. 42-59.
- LORIMER, Frank, ‘‘The Population Of The Soviet Union: History and Prospects, League of Nations,1946 ‘‘ , **Social Forces**, Volume 25, Issue 3, March 1947, Pages 347–349.
- ÖZKAN, Emre, ‘‘Avrupa Birliği’ne Üyelik Sürecinde Baltık Ülkelerindeki Rus Azınlıklar’’ , **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt: 2, Sayı: 6, 2006, ss. 91-104.
- PETROVİCH, Kurylev, Konstantin, ‘‘The problem of the Transnistrian settlement in the context of relations between Russia and Ukraine’’ , **Series: International Relations**, No. 4, 2011, ss. 61-70 .
- RIASANOVSKY, Nicholas ‘‘The Niorman Theory of the Origin of the Russian State’’, **Russian Review**, Vol. 7, No. 1, Autumn, 1947, ss.96-110.
- ROWLEY, D.G: ‘‘Imperial Versus National Discourse: The Case of Russia’’, **Nations and Nationalism**, Vol. 6, No. 1, 2000, ss.23- 32.
- RAKOWSKA-HARMSTONE, Teresa, ‘‘Russia’s Monroe Doctrine: Peacekeeping, Peacemaking or Imperial Outreach?’’ **Securitologia**, No:1, Vol:1, Haziran,2014,ss. 7-45 .
- SASAOĞLU, Dicle, ‘‘Rus Dış Politikasında Dış Ruslar Argümanının Kullanımı’’ , **BİLGESAM Analiz/Rusya**, (1186), 2015, ss. 1-8.
- SMITH, Graham ‘‘The Masks of Proteus: Russia, Geopolitical Shift and the New Eurasianism’’, **Transactions of the Institute of British Geographers** , Vol. 24, No. 4 ,1999, ss. 481-494.

- SOLTAN, Elnur, “Cografya, Tarih ve Rus Kimliği”, **Avrasya Dosyası**, Cilt: 6, Sayı: 4, 2001, ss. 64-94
- SOMERSAN, Semra “Babil Kulesi’nde Etnilerden Ulus Devletlere”, **Doğu Batı Düşünce Dergisi** , Sayı: 44, Şubat-Nisan 2008.
- SÖNMEZ, Sait “Putin Yönetimi’nin Güney Kafkasya Politikası”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 15/2, 2011, ss.95-116.
- ŠULOVIC, Vladimir, , ‘Meaning of security and theory of securitization’, **Belgrade Centre for Security Policy**, 2010, ss. 1-7.
- TOLZ, Vera, “Forging the Nation: National Identity and Nation Building in Post-Communist Russia”, **Europe-Asia Studies**, Vol. 50, No. 6, 1998, ss.993-1022.
- VAHL, Marius, EMERSON, Michael, Moldova and the Transnistrian Conflict, Chapter 4 of Europeanization and Conflict Resolution: Case Studies From Europa Reriphery, Temmuz 2004, <https://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/publications/JEMIE/2004/1-2004Chapter4.pdf>. *****???
- WOEHREL Steven, Moldova: Background and U.S. Policy, Congressional Research Service, **Specialist in European Affairs**, Aralık, 2014, ss.1-10.
- ZEVELEV, Igor, “Russia’s Policy toward Compatriots in the Former Soviet Union”, **Russia in Global Affairs**, No. 1, January-March 2008.
- WENDT, Alexander, ”Anarchy Is What States Make Of It: The Social Construction Of Power Politics” **International Organizations**, Vol 46, No 2, 1992, ss.391-425.
- WENDT, Alexander, “Collective Identity Formation and The International State”. **American Political Science Review**, Vol 88, No 2, 1994, ss. 384-396.
- WENDT Alexander, “Constructing international politics”, International security, Vol 20, No 1, 71-81.
- WENDT Alexander, "The Agent-Structure Problem in International Relations Theory." **International Organization** , Vol 41, No 3 , 1987, ss. 335-370.

TEZLER

- DEĞİRMEN, B. F. , *Russian Diaspora and The Politics of Russian Nationalism in the Post-Soviet Era*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ortadoğ Teknik Üniversitesi, Ankara, 2008.
- ELRAHEM, Malath Abed , *Identity and Foreign Policy-Making: A Comparative Analysis of Self-Other Perceptions in EU-Russia Peace-Making Towards the Palestinian Statehood, 2000-2012.'An Analysis of the Role of Identity in the Process of Peace-Making in the Middle East*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), University of Exeter, 2014.
- KARAASLAN, Hakan, *The Role Of The Organization For Security And Co-Operation In Europe (OSCE) In The Transdnestr Conflict And The Russian Factor*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara , 2006.
- UZGEL, İlhan, *Ulusal Çıkar ve Dış Politika: Türk Dış Politikasının Belirlenmesinde Ulusal Çıkarın Rolü 1983–1991*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.
- YAPICI, Merve İrem , ‘‘Soğuk Savaş Sonrası Dönemde İç Etkenler Açısından Rus Dış Politikasının Yönelimleri: Yeltsin ve Putin Dönemleri’’ , Ankara Üniversitesi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2009.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

- ‘‘Address of the President of Russia Vladimir Putin to the Federal Assembly of the Russian Federation’’ , 2004, <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/22494>
- Address of the President of Russia Vladimir Putin to the Federal Assembly of the Russian Federation, 2001, <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/21216>
- Address of the President of Russia Vladimir Putin at the Opening of the Congress of Compatriots, <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/21359>
- AŞIRLI, Ehtiram, Transdinyester Meselesi Gündeme Gelebilir mi? , KAFKASAM, 23.12.2016, , <http://kafkassam.com/transdinyester-meselesi-gundeme-gelebilir-mi.html>

- BABAN, Inessa, ‘‘The Transnistrian Conflict in the Context of the Ukrainian Crisis’’
 ,NATO Defense College, No 122, ss.1-12,
<http://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=881>
- BAYRAKTAR, Bora, ‘‘Rusya Türkiye’ye ne karşılık verecek?’’, <http://tr.euronews.com/2012/10/19/rusya-turkiye-ye-ne-karsilik-verecek/>
- Буриан ,Александр, (BURIAN, Alexandru) ,Приднестровский конфликт и перспективы его разрешения: взгляд из Кишинева, (The Transnistrian Conflict and Prospects for Its Resolution: A View from Chisinau) 19.07.2011,
<https://ava.md/2011/07/19/pridnestrovskiy-konflikt-i-perspektivy/>
- BÜSCHER, Klemens, ‘‘The Transnistria Conflict in Light of The Crisis over Ukraine’’, SWP Research Paper, Eylül 2016, https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/research_papers/2016RP09_fhs.pdf
- CALUGAREANU, Vitalie, SCHWARTZ, Robert, As Ukraine rages next door, Moldova is building up arms, Deutsche Welle, 20.04.2015,
<http://www.dw.com/en/as-ukraine-rages-next-door-moldova-is-building-up-arms/a-18395134>
- CIOBANU, Cevalav, ‘‘ NATO/EU Enlargement: Moldova and the "Frozen and Forgotten" Conflicts in Post-Soviet States ‘’, United States of Institute of Peace,
<http://ipp.md/old/doc.php?l=en&id=513&idc=167>
- CONLEY, A. H. GERBER T. P. (2011). Russian Soft Power in the 21st Century, An Examination of Russian Compatriot Policy in Estonia. A Report of the CSIS Europe Programme, 1-44.
- CONNELLY, Andrew, Transnistria: Europe's other Crimea, 15.03.2014, ALJAZEERA,
<https://www.aljazeera.com/indepth/features/2014/03/transnistria-europe-other-crimea-2014313132814552215.html>
- Eastern Partnership, European Union External Action, 19.10.2016,
https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/419/eastern-partnership_en
- Federal Law No. 62-FZ on Russian Federation Citizenship,
<http://www.legislationline.org/legislation.php?tid=11&lid=591>.

- FISHER, Aleksandr, “Moldova and Ukraine: Diverging Neighbors?” , Foreign Policy Research Institute, 01.03.2017, <https://www.fpri.org/article/2017/02/moldova-ukraine-diverging-neighbors/>
- ISTOMIN, Igor ,Ukraine is Intensifying the Transnistria Conflict, RIAC, 03.08.2015, http://russiancouncil.ru/en/analytics-and-comments/analytics/ukraine-is-intensifying-the-transnistria-conflict/?sphrase_id=11846641
- İSMAYİLOV, Elnur, “Rusya’nın Avrasya Birliği Projesi ve Ermenistan”, BİLGESAM , <http://www.bilgesam.org/incele/552/-rusyanin-avrasya-birligi-projesive-ermenistan/#.VMn3YKQcQdU>
- JENSEN, N. D.. Putin’s Foreign Policy Framework Outlines a New Course. Institute of Modern Russia IMR., 2015, <https://imrussia.org/en/politics/404-%20putins-foreign-policy-framework-outlines-a-new-course>
- Key Results of the 2014 Population and Housing Census, National Bureau of Statistics of The Republic of Moldova, <http://www.statistica.md/newsview.php?l=en&id=5583&idc=168>
- KOSYK, Volodymyr “Pan-Slavism,” Internet Encyclopedia of Ukraine, <http://bit.ly/29pF4i9>
- KRAMER, Reggie ,Transnistria Primer, Foreign Policy Research Institute, <https://www.fpri.org/article/2016/10/transnistria-primer/>
- Memorandum on the Basis for Normalization of Relations between the Republic of Moldova and Transdnistria, <https://www.osce.org/moldova/42309>
- Military of Transnistria, https://ipfs.io/ipfs/QmXoypiZjW3WknFiJnKLwHCnL72vedxjQkDDP1mXWo6uco/wiki/Military_of_Transnistria.html
- Moldova,Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/md.html>
- Moldova Military Stats, Nation Master, <http://www.nationmaster.com/country-info/profiles/Moldova/Military>
- NOZHENKO, Maria, “Motherland Is Calling You! Motives Behind And Prospects For The New Russian Policy On Compatriots Abroad” , <http://lfpr.lt/wp-content/uploads/2015/08/LFPR-18-Nozhenko.pdf> .

- ÖZTÜRK, Görkem, "Rusya'nın Yakın Çevre Politikası", 2011,
<http://www.aksitarih.com/rusyanin-yakin-cevre-politikasi.html>,
- PIKE, E. John, Military Moldova, Global Security, 28.12.2016,
<https://www.globalsecurity.org/military/world/europe/md.htm>
- Population Census 2004 Demographic, National, Language and Cultural Characteristics, National Bureau of Statistics of The Republic of Moldova,
<http://www.statistica.md/pageview.php?l=en&id=2234&idc=295>
- "Putin'in 'Dış Ruslar' Hamlesi", BBC, 24.09.2006,
http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2006/10/061024_russia_language.shtml .
- REMLER Philip, "Negotiation Gone Bad: Russia, Germany, and Crossed Communications" , Carnegie Europe, 21.08.2013,
<https://carnegieeurope.eu/2013/08/21/negotiation-gone-bad-russia-germany-and-crossed-communications-pub-52712>
- RUMER, Eugene, "Moldova Between Russia and the West: A Delicate Balance", Carnegie Endowment For International Peace, Carnegie Europe,
<http://carnegieendowment.org/2017/05/23/moldova-between-russia-and-west-delicate-balance-pub-70056>
- SREBRNIK, Henry, "Moldova and Transnistria: An Overview" ,
<https://fas.org/sgp/crs/row/IF10894.pdf>
- SREBRNIK, Henry, The frozen conflict between Moldova and Transnistria, The Guardian, 17.12.2013, <https://www.theguardian.pe.ca/opinion/letter-to-the-editor/the-frozen-conflict-between-moldova-and-transnistria-111461/>
- State Programme On measures to assist in the voluntary resettlement of compatriots living abroad to the Russian Federation', approved by Presidential decree No. 637 on 22 June 2006, <https://www.fms.gov.ru/banner.html>
- Support for Compatriots Abroad, ROSSOTRUDNICHESTVO,
<https://rs.gov.ru/en/activities/5>
- SUSLOV, Mikhail, " "Russian World": Russia's Policy towards its Diaspora" , The Institut français des relations internationales (Ifri), Temmuz, 2017,
https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/suslov_russian_world_2017.pdf

TAYLOR,Adam, ‘‘A map of Transnistria, Crimea, and other geographical ‘gray areas’ to be worried about ‘’, The Washington Post, 24.03.2014, <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2014/03/24/a-map-of-transnistria-crimea-and-other-geographical-gray-areas-to-be-worried-about/>

The Basic Provisions of the Military Doctrine of the Russian Federation, Federatin of American Scientist, <http://www.fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/russia-mil-doc.html>

‘‘The Problem with Russia’s Best and Brightest’’,
<https://worldview.stratfor.com/article/problem-russias-best-and-brightest>

‘‘The Transnistrian Conflict and Prospects for Its Resolution: A View from Chisinau’’, <https://ava.md/2011/07/19/pridnestrovskiy-konflikt-i-perspektivy/>

TIKHONOV, Sergey, Transnistrian Conflict: How It All Began,Daily News, Mart 2014, <https://expert.ru/2014/03/2/kak-nachalsya-pridnestrovskij-konflikt/>

Тихонов, Сергей (Tikhonov, Sergey), Приднестровский конфликт: как все начиналось,(Transnistrian conflict: how it all began), Эксперт Всети, (Daily News), 2014, <http://expert.ru/2014/03/2/kak-nachalsya-pridnestrovskij-konflikt/>

TOUMA, Ana, Maria, Transnistria Forcing Young Into Army, Moldovan Report Says, Balkan Insight, 14.07.2017, <http://www.balkaninsight.com/en/article/moldova-rights-group-warns-of-separatist-military-recruiting> .

Transdniestrian Conflict: Origins and Issues, Organization for Security and Co-operation in Europe, <https://www.osce.org/moldova/42308> .

Transdinyester, Rusya ile Birleşmek İstiyor, Sputnik Türkiye, 17.06.2016, <https://tr.sputniknews.com/rusya/201606171023421509-transdinyester-rusya-birlesmek/> .

Transdinyester, Rusya ile Birleşmek İstiyor, Sputnik Türkiye, 17.06.2016, <https://tr.sputniknews.com/rusya/201606171023421509-transdinyester-rusya-birlesmek/> .

Transdniestrian Conflict: Origins and Issues, Organization for Security and Co-operation in Europe, <https://www.osce.org/moldova/42308> .

- TURCANU, Mihai, Moldova seeks to end Russian military presence in Transnistria, European Security Journal, 24.10.2017, <https://www.esjnews.com/moldova-russia-transnistria>
- TÜYSÜZOĞLU, Göktürk, Putin Doktrini ve Muhtemel Uygulama Alanları, 13.04.2014, Uluslararası Politika Akademisi, <http://politikaakademisi.org/2014/04/13/putin-doktrini-ve-muhtemel-uygulama-alanlari/>
- UYSAL, Hüseyin, “Tarihi Süreç İçerisinde ‘Yeni Avrasyacılık’”, 2016, <https://kirmizilar.com/tr/index.php/tartisma/item/308-tarihi-surec-icinde-yeni-avrasyacilik>
- VASILOI, Rosian, Russians in Transnistria Remain Threat to Moldova, 23.02.2018, Balkan Insight, <https://rosianvasiloi.blogspot.com.tr/2018/02/russians-in-transnistria-remain-threat.html>
- YERMAKOV, Alexander ,The Armed Forces of Baltic and Eastern European States, RIAC, 05.05.2017, <http://russiancouncil.ru/en/analytics-and-comments/analytics/the-armed-forces-of-baltic-and-eastern-european-states/>
- ZHUKAVA, Nadzeya, “The Russian Federation: New Immigration Pole in Eurasia”, <http://www.iue.it/RSCAS/research/SchoolOnEuroMedMigration/2006pdfs/Paper%20Zhukava.pdf>.

ÖZ GEÇMİŞ